

Achieving the
2010
Biodiversity
+ Target

CBD

საქართველოს მეოთხე ეროვნული მოსხენება
ბიომრავალფეროვნების კონვენციისადმი

საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო

დეკემბერი 2009

შინაარსი

რეზიუმე

თავი 1. ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის, ტენდეციებისა და საფრთხეების მიმოხილვა

- 1.1. ზოგადი მონაცემები საქართველოს შესახებ
- 1.2. სახეობათა მრავალფეროვნება
- 1.3. ეკოსისტემები და ჰაბიტატები
- 1.4. ბიომრავალფეროვნებაზე მოქმედი ძირითადი საფრთხეები

თავი 2. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასთან დაკავშირებული სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების განხორციელების მდგომარეობა

- 2.1. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის მოკლე მიმოხილვა
- 2.2. ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციით გათვალისწინებული ამოცანებისა და ინდიკატორების ასახვა საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმაში
- 2.3. NBSAP-ით განსაზღვრული ქმედებების წვლილი კონვენციის მუხლების, თემატური პროგრამებისა და ურთიერთგადაამკვეთი საკითხების დანერგვაში
- 2.4. ეროვნული და საერთაშორისო ფინანსური რესურსები NBSAP-ით განსაზღვრული ქმედებების განხორციელებისათვის
- 2.5. ძირითადი მიღწევები და დაბრკოლებები NBSAP-ის განხორციელებაში
- 2.6. NBSAP-ის ეფექტურობის ანალიზი
- 2.7. კონვენციის მხარეთა მე-8 კონფერენციის გადაწყვეტილებებით განსაზღვრული სპეციალური ინფორმაცია

თავი 3. ბიომრავალფეროვნების თემატიკის ასახვა/ჩართულობა სექტორულ და სექტორთაშორის დონეებზე

- 3.1. სატყეო მეურნეობა
- 3.2. სოფლის მეურნეობა
- 3.3. თევზჭერა
- 3.4. კლიმატის ცვლილება
- 3.5. გარემოზე ზემოქმედების შეფასება

თავი 4. დასკვნები: 2010 წლის ამოცანების მიღწევის პროგრესი და სტრატეგიული გეგმის განხორციელება

- 4.1. 2010 წლისათვის განსაზღვრული ამოცანების მიღწევის შედეგები
- 4.2. კონვენციის სტრატეგიული მიზნებისა და ამოცანების მიღწევის პროგრესი
- 4.3. დასკვნები

დანართი 1. ინფორმაცია ანგარიშის წარმდგენი ქვეყნისა და ანგარიშის მომზადების შესახებ

დანართი 2. გამოყენებული ლიტერატურა და ინფორმაციის სხვა წყაროები

დანართი 3. მცენარეთა კონსერვაციის გლობალური სტრატეგიითა (GSPC) და დაცული ტერიტორიების შესახებ სამუშაო პროგრამით (PoW PA) განსაზღვრული ამოცანების მიღწევის პროგრესი

რეზიუმე

საქართველო, როგორც კავკასიის ეკორეგიონის ნაწილი, წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების ერთ-ერთ „ცხელ წერტილს“. (ამჟამად Conservation International-ის მიერ გამოყოფილია 34 „ცხელი წერტილი“, რომლებიც გამოირჩევიან განსაკუთრებული ბიომრავალფეროვნებით, რომელიც ამასთანავე არის მნიშვნელოვანი საფრთხის წინაშე). კავკასიის ეკორეგიონი, აგრეთვე, არის WWF-ის მიერ განსაზღვრული ერთ-ერთი გლობალური მნიშვნელობის ეკორეგიონი, რომელიც ხასიათდება სახეობრივი მრავალფეროვნებით, ენდემიზმის მაღალი დონით, ევოლუციური პროცესებისა და ფლორისა და ფაუნის ისტორიული განვითარების თავისებურებებით, მცენარეულობის ტიპების მრავალფეროვნებითა და ბიომებით, რომლებიც იშვიათია გლობალურ დონეზე.

რელიეფის სირთულე და ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეში არსებითად განსხვავებული კლიმატური პირობების არსებობა განაპირობებენ საქართველოს ლანდშაფტებისა და ეკოსისტემების მრავალფეროვნებას. საქართველოს ძირითადი ბიომებია: ტყეები, მტკნარი წყლები და ჭაობები, ზღვა და სანაპირო, მაღალი მთები, ნახევრადუდაბნოები და სტეპები. სახეობების მრავალფეროვნებითა და ენდემიზმის მაღალი დონით განსაკუთრებით გამოირჩეულია კოლხეთის რეფუგიუმი, დასავლეთ კავკასიონის კირქვიანებისა და მაღალმთის მცენარეული კომპლექსები.

მთებს უკავია ქვეყნის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი: ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე მეტ სიმაღლეზე მდებარეობს ქვეყნის ტერიტორიის 54%. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს უჭირავს ქვეყნის საერთო ფართობის 43,5%. მათ შორის სახნავებსა და მრავალწლიან ნარგავებს უჭირავს ქვეყნის საერთო ფართობის 15,2%, ხოლო სათიბებსა და საძოვრებს – ქვეყნის 27,9% (2004 წლის მონაცემებით). თუმცა ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად შემცირდა სახნავი მიწებისა და მრავალწლიანი ნარგავების ფართობები, რომლებიც მუშავდება სასოფლო მეურნეობების მიერ.

ტყით დაფარულია საქართველოს ტერიტორიის დაახლოებით 39,9%. ენდემური და რელიქტური სახეობებით მდიდარი ფოთლოვანი და წიწვოვანი ტყეები ქვეყნის ნამდვილი სიმდიდრეა. საქართველოს ტყეების 97% ბუნებრივია. მათი დიდი ნაწილი (98%) მთის ტყეებს წარმოადგენს და გააჩნია წყალმარეგულირებელი, ნიადაგის დამცველი, კლიმატის მასტაბილიზებელი ფუნქციები, ამასთანავე წარმოადგენს მნიშვნელოვან ადგილსამყოფელს მცენარეთა და ცხოველთა მრავალი რელიქტური, ენდემური და საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობისათვის. საქართველოში ჯერ კიდევ შემორჩენილია თითქმის ხელუხლებელი ტყის კორომები, რომლებსაც გააჩნიათ უდიდესი კონსერვაციული ღირებულება.

საქართველოს ფლორა ერთ-ერთი უმდიდრესია ზომიერი კლიმატის ქვეყნებს შორის. საქართველოს ფლორის შემადგენლობაში აღრიცხულია 4130 ჭურჭლოვანი მცენარე. მათ შორის 900-მდე სახეობა (დაახლოებით 21%) კავკასიისა და საქართველოს ენდემია. საქართველოსა და კავკასიის ფლორის შემადგენლობაში 17 ენდემური გვარია. საქართველოს ფლორის 2000-მდე სახეობას გააჩნია პირდაპირი ეკონომიკური ღირებულება, გამოიყენება რა მერქნად, სათბობად, საკვებად (ხილი, თხილი), საფურაჟედ და ცხოველთა საკვებად, სამკურნალოდ, საღებრებად და ეთერ-ზეთების მისაღებად. საქართველოში გავრცელებულია კულტურული ჯიშების (განსაკუთრებით ხორბლებისა და პარკოსნების) მრავალი ადგილობრივი ვარიანტია და ველური ნათესავი. ძალიან მდიდარია, აგრეთვე, საქართველოს კულტურული ფლორა.

საქართველოში აღწერილია ფაუნის 16 054 სახეობა, მათგან 758 სახეობა მიეკუთვნება ქორდიანებს. საქართველოში გავრცელებული ძუძუმწოვრების 19, ფრინველების - 3,

რეპტილიების - 15 და ამფიბიების - 3 სახეობა არის კავკასიის ენდემი, საქართველოს ენდემია მხოლოდ 1 სახეობა - აჭარული ხელიკი (*Darevskia mixta*).

ჰაბიტატების განადგურებისა და რესურსების ჭარბი მოპოვების გამო მცენარეთა და ცხოველთა მრავალი სახეობა საქართველოში გადაშენების საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია ძუძუმწოვართა 29, ფრინველთა 35, რეპტილიების 11, ამფიბიების 2, თევზების 14 და მერქნიან მცენარეთა 56 სახეობა. საქართველოს ხერხემლიანთა ფაუნის 44 სახეობა საფრთხეშია გლობალური მასშტაბითაც და შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში, როგორც მოწყველადი (VU) ან უფრო მაღალი კატეგორიის მქონე ტაქსონი. გასულ საუკუნეში საქართველოს ტერიტორიაზე სრულიად გადაშენდა ქურციკი და ნიამორის სამხრეთი (თრიალეთის ქედის) პოპულაცია, ერთეული ინდივიდების სახით შემორჩა ჯიქი, ზოლიანი აფთარი, მკვეთრად შემცირდა კეთილშობილი ირმის რიცხოვნება (შემორჩენილია მხოლოდ სამი მცირერიცხოვანი პოპულაცია).

მონაცემთა შეგროვების, შენახვისა და ანალიზის თანამედროვე და ეფექტური მექანიზმების არარსებობის გამო გართულებულია სახეობათა და ჰაბიტატების მდგომარეობაში ცვლილებების ეფექტური განსაზღვრა, რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვნად ართულებს ბიომრავალფეროვნების რეალური მდგომარეობისა და ტენდენციების შეფასებას. შესაბამისად არ არსებობს მკაფიო საფუძველი გადაწყვეტილებების მისაღებად ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის სფეროში.

საქართველოში ამჟამად მიმდინარეობს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბების პროცესი (www.biomonitring.moe.gov.ge). ახლახან დასრულდა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული ინდიკატორების შერჩევა. ამჟამად მიმდინარეობს ცალკეული ინდიკატორების მიხედვით მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის მეთოდების შემუშავება. აღნიშნულიდან გამომდინარე წინამდებარე ანგარიშში მოყვანილი ინფორმაცია სხვადასხვა სახეობების, სახეობათა ჯგუფებისა და ეკოსისტემების მდგომარეობისა და ტენდენციების შესახებ ეყრდნობა უკანასკნელ წლებში საქართველოში სხვადასხვა პროექტების ფარგლებში განხორციელებული კვლევების შედეგებს.

საქართველოში ბიომრავალფეროვნებაზე მოქმედ ძირითადი საფრთხეებად განიხილება ჰაბიტატების განადგურება/დევრადაცია და ბიოლოგიური რესურსების ჭარბი მოპოვება. ჰაბიტატების განადგურების ძირითადი მიზეზებია ტყეების უსისტემო ჩეხვა, წყლის ეკოსისტემების დევრადაცია და ინტენსიური ძოვება. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო დროინდელი ტენდენციები მიუთითებენ ხე-ტყის რესურსების უკანონო მოპოვების შემცირებაზე, მერქნისა და სათბობი შეშის დამზადება მაინც რჩება ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საფრთხედ ბიომრავალფეროვნებისათვის. ინტენსიური ძოვების პრობლემა ძირითადად ეხება საქართველოს მაღალმთიანეთის სუბალპურ და ალპურ და საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთის არიდულ ეკოსისტემებს, სადაც შინაური პირუტყვის (განსაკუთრებით ცხვრის) დიდი რაოდენობა და მოუწესრიგებელი ძოვება იწვევს ნიადაგის ეროზიებს.

ბიოლოგიური რესურსების ჭარბი მოპოვება ძირითადად განპირობებულია უკანონო რესურსთსარგებლობით (ბრაკონიერობა, ხე-ტყის უკანონო ჭრა, უკანონო თევზჭერა, ბიოლოგიური რესურსებით უკანონო ვაჭრობა). ბრაკონიერობა არის საქართველოს ტერიტორიაზე ირმის, ჯიხვის, არჩვის, ნიამორის, დათვისა და სხვა სახეობების პოპულაციების რიცხოვნების შემცირების უმთავრესი მიზეზი. ანადრომული სახეობების (მაგ. ზუთხისებრნი) საქვირითე სამიგრაციო გზებზე ბრაკონიერული თევზჭერა, კაშხლებთან ერთად, გადაულახავ ბარიერს ქმნის საქვირითე ადგილებისკენ მიმავალი

მწარმოებლებისათვის. მდგრადი სარგებლობის უზრუნველყოფისათვის ჯერ კიდევ მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას საჭიროებს ნადირობისა და თევზჭერის ობიექტების რესურსების შეფასებისა და კვლევის განსახლების სისტემა. ამჟამად სამართლებრივად სრულად არ რეგულირდება არამეჩენილი რესურსების მოპოვება (საკვები, სამკურნალო, დეკორატიული მცენარეები). ამასთან, არ არის დასრულებული ბალახოვან მცენარეთა სტატუსების შეფასება, შესაბამისად, ამჟამად სამართლებრივად არ არის დაცული არამეჩენილი მცენარეების იშვიათი, ენდემური და საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობები. არ არსებობს მონაცემები მათი დამზადების მასშტაბების შესახებ, შესაბამისად უცნობია ამ საქმიანობის ზეგავლენა მათი პოპულაციების მდგომარეობაზე.

ზემოთ აღნიშნული საფრთხეების გამომწვევი მიზეზებია საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ხარვეზები, კანონდარღვლების ჯერ კიდევ დაბალი დონე, საზოგადოებისა და გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა ინფორმირებულობისა და ცნობიერების დაბალი დონე ბიომრავალფეროვნების კომპონენტების პირდაპირ თუ არაპირდაპირ ღირებულებებზე და შესაბამისად მათი დაცვისა და შენარჩუნების მნიშვნელობაზე, ბიოლოგიური რესურსების მართვაში ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებისა და მოსახლეობის მცირე ჩართულობა.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა დამტკიცდა საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 19 თებერვლის №27 დადგენილებით. NBSAP-ით განსაზღვრულია ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და გონივრული გამოყენების სტრატეგია ათწლიანი, ხოლო კონკრეტული ქმედებები ხუთწლიანი პერიოდისათვის. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის, პრობლემებისა და მასზე მოქმედი საფრთხეების გათვალისწინებით გამოყოფილია შემდეგი ათი ძირითადი საკითხი: დაცული ტერიტორიები; სახეობები და ჰაბიტატები; აგრობიომრავალფეროვნება; ნადირობა და მეთევზეობა; ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი; ბიოუსაფრთხოება; გარემოსდაცვითი განათლება, საზოგადოებრივი ცნობიერება და საზოგადოების მონაწილეობა; ფინანსურ-ეკონომიკური პროგრამა; მდგრადი სატყეო მეურნეობა; საკანონმდებლო ასპექტები. NBSAP-ით განსაზღვრულია 140 ქმედება დასახული მიზნების მისაღწევად. NBSAP-ის განხორციელებაში სამთავრობო სტრუქტურების გარდა მონაწილეობას იღებენ არასამთავრობო ორგანიზაციები და სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებები. გეგმით გათვალისწინებულ ღონისძიებათა შესრულებას კოორდინაციას უწევს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო. NBSAP ძირითადად ორიენტირებულია ბიომრავალფეროვნების *in-situ* კონსერვაციაზე, განსაზღვრავს ქმედებებს ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების უზრუნველსაყოფად და ნაკლებად ამახვილებს ყურადღებას კონვენციის შესამე უმთავრესს მიზანზე - გენეტიკური რესურსების ხელმისაწვდომობასა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიან განაწილებაზე.

ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების სფეროში ეროვნულ დონეზე უკანასკნელი წლების განმავლობაში ძირითადი პრიორიტეტული მიმართულებები იყო დაცული ტერიტორიების განვითარება და სატყეო სექტორის რეფორმირება.

NBSAP-ის განხორციელებაში ძირითადი მიღწევებია:

- დაცული ტერიტორიების სისტემის შემდგომი განვითარება;
- საქართველოს „წითელი ნუსხის“ შედგენა IUCN-ის კრიტერიუმების და კატეგორიების მიხედვით განხორციელებული შეფასებების საფუძველზე;

- საფრთხის წინაშე მყოფი ზოგიერთი სახეობებისა და სახეობათა ჯგუფებისთვის კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმების მომზადება და ქმედებების განხორციელების დაწყება;
- ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბების დაწყება;
- საქართველოს ფლორის ენდემური, გადაშენების პირას მყოფი სახეობებისა და კულტურული ჯიშების *ex-situ* და *on-farm* კონსერვაცია;
- ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი მართვისათვის სამართლებრივი და ინსტიტუციური გარემოს გაუმჯობესება.
- საქართველოს ბიომრავალფეროვნების რესურს-ცენტრის შექმნა (www.chm.moe.gov.ge)

NBSAP-ის განხორციელების ძირითადი დამაბრკოლებელი გარემოებებია: არასაკმარისი ფინანსური რესურსები, ბიომრავალფეროვნების დაცვის არაპრობლემატულობა სახელმწიფო და ადგილობრივ დონეებზე, საზოგადოებისა და გადაწყვეტილებების მიმღებ პირთა დაბალი გარემოსდაცვითი ცნობიერება, პერსონალის სიმცირე სახელმწიფო სექტორში, რომელიც დაკავებულია ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და ბიოლოგიური რესურსების მართვის სფეროში.

საქართველოს ეროვნულ ბიუჯეტში გათვალისწინებულია ხარჯები დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებისათვის, ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის ადმინისტრირებისათვის, ბიომრავალფეროვნების სფეროში სამეცნიერო კვლევებისთვის. NBSAP-ით დაგეგმილი ქმედებები უმეტესწილად ხორციელდება გარე წყაროების – საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებისა და დონორი ქვეყნების ფინანსური მხარდაჭერით. განსაკუთრებით აღსანიშნავია გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (GEF), გერმანიის, ნორვეგიის, აშშ, ევროკავშირისა და CEPF-ის წვლილი.

საქართველოში ბიომრავალფეროვნების კონვენციის ეროვნულ დონეზე განხორციელებაზე პასუხისმგებელია საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო. სხვა სექტორული სამინისტროების მონაწილეობა კონვენციის დანერგვაში უმნიშვნელოა. ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხები გარკვეულწილად ასახულია სოფლის მეურნეობის, სატყეო მეურნეობის, თევზჭერის სექტორებში, აგრეთვე კლიმატის ცვლილების სტრატეგიებში. ბიომრავალფეროვნებაზე განვითარების პროექტების ზეგავლენის შემცირების მიზნით მოქმედებს გარემოზე ზემოქმედების სანებართვო სისტემა, რომლის შემადგენელი ნაწილია გარემოზე ზემოქმედების შეფასება. თუმცა აღნიშნული მექანიზმი საჭიროებს შემდგომ განვითარებასა და სრულყოფას.

ამჟამად მიმდინარეობს საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის (NEAP) შემუშავება. NEAP-ით განისაზღვრება გარემოს დაცვის სფეროში გრძელვადიანი (2030 წლამდე) მიზნები, 2015 წლამდე მისაღწევი შედეგები და უახლოეს 5 წელიწადში განსახორციელებელი ქმედებები. NEAP-ის ერთ-ერთი სექტორი იქნება ბიომრავალფეროვნება და მეთევზეობა. უკვე შემუშავებულია საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების სტრატეგიისა (მომავალი 10 წლისათვის) და სამოქმედო გეგმის (მომავალი 5 წლისათვის) პროექტი. 2010 წელს დაგეგმილია საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის განახლება. აღნიშნული დოკუმენტებით განისაზღვრება ეროვნული პრიორიტეტები ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი სარგებლობის სფეროში.

თავი I. ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის, ტენდეციებისა და საფრთხეების მიმოხილვა

1.1. ზოგადი მონაცემები საქართველოს შესახებ

საქართველო, როგორც კავკასიის ეკორეგიონის ნაწილი, წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების ერთ-ერთ „ცხელ წერტილს“. (ამჟამად Conservation International-ის მიერ გამოყოფილია 34 „ცხელი წერტილი“, რომლებიც გამოირჩევიან განსაკუთრებული ბიომრავალფეროვნებით, რომელიც ამასთანავე არის მნიშვნელოვანი საფრთხის წინაშე). კავკასიის ეკორეგიონი, აგრეთვე, არის WWF-ის მიერ განსაზღვრული ერთერთი გლობალური მნიშვნელობის ეკორეგიონი, რომელიც ხასიათდება სახეობრივი მრავალფეროვნებით, ენდემიზმის მაღალი დონით, ევოლუციური პროცესებისა და ფლორისა და ფაუნის ისტორიული განვითარების თავისებურებებით, მცენარეულობის ტიპების მრავალფეროვნებითა და ბიომებით, რომლებიც იშვიათია გლობალურ დონეზე

საქართველოს ტერიტორია 69 494 კვ.კმ-ია (ტერიტორიული წყლების ჩათვლით – 7628,4 ათასი კმ). ჩრდილოეთიდან ქვეყანა შემოსაზღვრულია დიდი კავკასიონის მთიანეთით, სამხრეთით მდებარეობს მცირე კავკასიონის მთიანი ნაწილი და სამხრეთ საქართველოს ვულკანური მთიანეთი. მთების ამ ორ სისტემას შორის მოქცეულია მთათაშორისი ბარი. ქვეყანას ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ გასდევს ლიხის ქედი და ყოფს მას დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოდ. ქვეყნისათვის დამახასიათებელია მკვეთრად გამოხატული ვერტიკალური ზონალობა. სიმაღლე იცვლება ზღვის დონიდან 5068,8მ-მდე (მწვერვალი შხარა). მთებს უკავია ქვეყნის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი: ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე მეტ სიმაღლეზე მდებარეობს ქვეყნის ტერიტორიის 54%.

ლიხის ქედი განაპირობებს საქართველოს სხვადასხვა ნაწილის კლიმატის კონტრასტულობას. დასავლეთ საქართველოს კლიმატი ძლიერ მრავალფეროვანია და იცვლება ნოტიო სუბტროპიკულიდან მუდმივი ყინულის ზონამდე. შავი ზღვის სანაპირო ზონა ნოტიო სუბტროპიკული ჰავით ხასიათდება. ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურა აქ 14-15⁰C-ია, ხოლო ნალექთა საშუალო წლიური რაოდენობა იცვლება 1500-2500 მმ ფარგლებში (მთა მტირალას მიდამოებში (აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა) აღინიშნება ნალექების მაქსიმალური წლიური რაოდენობა 4000 მმ-მდე). დასავლეთ საქართველოს მთიან და მაღალმთიან ზონებში ჰაერის წლიური საშუალო ტემპერატურა მერყეობს 6-10⁰C და 2-4⁰C ფარგლებში, ხოლო წლიურ ნალექთა ჯამი მერყეობს შესაბამისად 1200-1600 მმ და 2000 მმ ფარგლებში. აღმოსავლეთ საქართველოში კლიმატი უფრო მშრალია. დაბლობებში მშრალი სუბტროპიკული, ხოლო მთიან რეგიონებში – ალპური. ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურა ბარში 11-13⁰ C-ია, ხოლო მთაში 2-7⁰ C, ნალექთა წლიური ჯამები ბარში 400-600 მმ, ხოლო მთიან რაიონებში 800-1200 მმ აღწევს.

საქართველოში ძირითადად გამოიყოფა დასავლეთის, აღმოსავლეთის და სამხრეთის ნიადაგური ოლქები. დასავლეთის ოლქში გამოიყოფა დაბლობის ჭაობიანი და ეწერი, გორაკ-ბორცვიანი მთისწინეთის წითელმიწა და ყვითელმიწა, მთა-ტყის და მთა-მდელოს ნიადაგების ზონები. აღმოსავლეთ ოლქისათვის დამახასიათებელია წაბლა და შავმიწა ნიადაგები (სტეპების ზონაში) და მურა ნიადაგები (ელდარის ნახევარუდაბნოსა და ივრის ზეგნის სამხრეთ ნაწილის ზოგიერთ ადგილებში).

საქართველოში ტყეებსა და სასოფლო-სამეურნეო მიწებს უჭირავს ქვეყნის ტერიტორიის დაახლოებით 80%. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს უჭირავს - 43,5%. მათგან ინტენსიური გამოყენების (სახნავი და მრავალწლიანი ნარგავები) სავარგულებს - 15,2% ხოლო სათიბებსა და საძოვრებს - 27,9%.

1.2 სახეობათა მრავალფეროვნება

საქართველოს ფლორის შემადგენლობაში აღრიცხულია 4130 ჭურჭლოვანი მცენარე. მათ შორის გვიმრანაირები - 79, შიშველთესლოვანნი - 17, ფარულთესლოვანნი - 4034 (ორლებნიანნი - 3278; ერთლებნიანნი - 756). საქართველოს ფლორის სიმდიდრის მაჩვენებელია ენდემიზმის მაღალი დონე. საქართველოს ფლორის დაახლოებით 21% - 900-მდე სახეობა ენდემურია. მათ შორის 600-მდე სახეობა (მთელი სახეობების 14,2%) კავკასიის ენდემია; 300 სახეობამდე (მთელი სახეობების 9,0%) - უშუალოდ საქართველოს ენდემია. მაღალია საქართველოს ფლორის გვარობრივი ენდემიზმიც. საქართველოსა და კავკასიის ფლორის შემადგენლობაში 16 ენდემური გვარია: *Alboviodoxa*, *Woronowia*, *Chymsydia*, *Trigonocaryum*, *Symphyloma*, *Pseudobetckea*, *Charesia*, *Mandenovai*, *Sredinskaya*, *Grossheimia*, *Cladocheta*, *Pseudovesicaria*, *Gadellia*, *Agasyllis*, *Paederotella*, და *Kemulariella*.

საქართველოს ფლორაში სახეობათა მრავალრიცხოვნობით შემდეგი 10 ოჯახი გამოირჩევა: *Compositae* (538 saxeoba), *Gramineae* (332 saxeoba), *Leguminosae* (317 saxeoba), *Rosacea* (238), *Cruciferae* (183), *Scrophulariaceae* (179), *Umbeliferae* (177), *Labiatae* (149), *Caryophyllaceae* (135) და *Liliaceae* (129).

საქართველოში აღრიცხულია ხავსების 812 სახეობა.

საქართველოს შიდა წლებში აღწერილია წყალმცენარეთა 2605 ტაქსონი, მათგან *Chloropyta* - 1039, *Bacillariophyta* - 830, *Cyanophyta* - 431, *Euglenophyta* - 161, *Xanthophyta* - 60, *Pyrrophyta* - 35, *Chrysophyta* - 26, *Rhodophyta* 10, *Charophyta* - 13.

საქართველოში აღიკვეთილია ლიქენების 800-ზე მეტი და სოკოების 7000-მდე სახეობა. თუმცა ეს მონაცემი სრულად არ ასახავს საქართველოს წყალმცენარეების, ლიქენებისა და სოკოების მრავალფეროვნებას.

საქართველო მდიდარია ეკონომიკური მნიშვნელობის მქონე მცენარეებით. საქართველოს ფლორის 2000-მდე სახეობას გააჩნია პირდაპირი ეკონომიკური ღირებულება, გამოიყენება რა მერქნად, სათბობად, საკვებად (ხილი, თხილი), საფურაჟედ და ცხოველთა საკვებად, სამკურნალოდ, საღებრებად და ეთერ-ზეთების მისაღებად. საქართველოში გავრცელებულია კულტურული ჯიშების (განსაკუთრებით ხორბლებისა და პარკოსნების) მრავალი ადგილობრივი ვარიაცია და ველური ნათესავი. ძალიან მდიდარია, აგრეთვე, საქართველოს კულტურული ფლორა. ვაგილოვის მიხედვით, საქართველო არის კულტურულ მცენარეთა წარმოშობის დასავლეთ აზიის ცენტრის ნაწილი, რომელიც მიხნეულია ქერის, ხორბლის, პარკოსნების, ვაზისა და ხილის მრავალი ჯიშის წარმოშობის ცენტრად. საქართველოში უძველესი დროიდან მოყავთ მარცვლოვნების (ხორბალი, ქერი, შვრია), პარკოსნების ვაზის, ბოსტნეულისა და ხილის (ვაშლი, მსხალი, კომში, ქლიავი, ნუში, ატამი და სხვა) მრავალი ჯიში.

საქართველოში აღწერილია ფაუნის 16 054 სახეობა, მათგან 758 სახეობა მიეკუთვნება ქორდიანებს. საქართველოში გავრცელებული ძუძუმწოვრების 19, ფრინველების - 3, რეპტილიების - 15 და ამფიბიების - 3 სახეობა არის კავკასიის ენდემი, საქართველოს ენდემია მხოლოდ 1 ხერხემლიანი სახეობა - აჭარული ხელიკი (*Darevskia mixta*).

საქართველოს ხერხემლიანთა ფაუნის 44 სახეობა საფრთხეშია გლობალური მასშტაბითაც და შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში, როგორც მოწყველადი (VU) ან საფრთხის უფრო მაღალი კატეგორიის მქონე ტაქსონი. საქართველოში გავრცელებული ძუძუმწოვრებიდან 19 სახეობა არის კავკასიის ენდემი. მათ შორის დასავლეთკავკასიური და აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვები (*Capra caucasica*, *Capra cylindricornis*), კავკასიური თაგვანა (*Sicista caucasica*), ქლუხორის თაგვანა (*Sicista kluchorica*), ყაზბეგის თაგვანა (*Sicista kazbegica*), რომლებიც ასევე შეტანილი არიან საქართველოსა და IUCN-ის წითელ ნუსხებში როგორც საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობები. ფრინველებიდან კავკასიის ენდემია 3 სახეობა – კავკასიური როჭო (*Tetrao mlotosiewiczi*), კავკასიური შურთხი (*Tetraogallus caucasicus*) და კავკასიური ყარანა (*Phylloscopus lorenzii*), მათგან კავკასიური როჭო (*Tetrao mlotosiewiczi*) და კავკასიური შურთხი (*Tetraogallus caucasicus*) შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“.

უკანასკნელ წლებში განხორციელდა მნიშვნელოვანი კვლევები მტაცებელი ფრინველების, ხელფრთიანების და უხერხემლოთა ზოგიერთი ჯგუფების (ბუგრები, ნემსიყლაპიები, ნახევრადხეშფრთიანები, ხეშეშფრთიანები, სიფრიფანაფრთიანები, ჭიების სხვადასხვა ჯგუფები, ობობები და კიბოსნაირები) შესწავლისათვის. უხერხემლოთა შორის ყველაზე დიდი მრავალფეროვნებით გამოირჩევა მწერების (Insecta) კლასი (გამოვლენილია 11 471 სახეობა). მეტ-ნაკლებად დეტალურად გამოკვლეულია მწერების ყველა ძირითადი რიგი.

საქართველოს სახეობების ბიომრავალფეროვნების შესახებ მონაცემების განთავსება მიმდინარეობს ილია ჭავჭავაძის უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა ფაკულტეტის მიერ ინიცირებულ ვებ-გვერდზე - www.biodiversity-georgia.net.

2006 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიასთან არსებული გადაშენების პირას მყოფი სახეობების კომისიამ დაასრულა სახეობათა მდგომარეობის შეფასება IUCN-ის კრიტერიუმებზე დაყრდნობით. რის საფუძველზეც მომზადდა საქართველოს ახალი „წითელი ნუსხა“. კომისიის მიერ ფლორის თვალსაზრისით შეფასდა მხოლოდ მერქნიან მცენარეთა სტატუსი. ბალახოვან მცენარეთა სტატუსის შეფასება მიმდინარეობს ამჟამად. არ არის შეფასებული სოკოების, წყალმცენარეების, ლიქენებისა და ხავსების მდგომარეობა.

საქართველოში გავრცელებული სახეობების, მათ შორის ენდემური და საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების რაოდენობა ტაქსონომიური ჯგუფების მიხედვით წარმოდგენილია პირველ ცხრილში.

ცხრილი 1. მცენარეთა და ცხოველთა სახეობებისა და საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების რაოდენობები ტაქსონომიური ჯგუფების მიხედვით

ტაქსონომიური ჯგუფი	სახეობათა რაოდენობა	IUCN-ის წითელ ნუსხაში VU და უფრო მაღალი კატეგორიით შეტანილი სახეობების რაოდენობა	საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი სახეობების რაოდენობა (IUCN-ის კატეგორიების მიხედვით)			
			RE	CR	EN	VU
მცენარეები						
წყალმცენარეები	2605					
სოკოები	7000					
ლიქენები	800					

ხაესები	812					
ჭურჭლოვანი მცენარეები	4130		-	2	18	36
ცხოველები						
უხერხემლოები	15 761	6		2	8	32
თევზები	188	10	-	1	6	7
ამფიბიები	13	1	-	-	1	1
რეპტილიები	54	11	-	1	2	8
ფრინველები	390	14		2	9	24
ძუძუმწოვრები	111	8	4	5	6	18

საქართველოში გავრცელებული ცალკეული სახეობების მდგომარეობის შესახებ კვლევითი ინსტიტუტების მიერ მონაცემთა შეგროვება დაიწყო გასული საუკუნის 30-იანი წლებიდან. მაგრამ ამ მონაცემების უმრავლესობა გროვდებოდა და ანალიზდებოდა განსახვავებული მეთოდებით, არარეგულარულად და არაკოორდინირებულად. 1982 წელს გამოიცა „საქართველოს წითელი წიგნი“, რომელშიც შეტანილი იყო საფრთხეში მყოფი სახეობები მხოლოდ სამი კატეგორიით: თითქმის გამქრალი ან მიუვალ ადგილებში შემორჩენილი, გადაშენების პირას მისული და იშვიათი სახეობები, სულ ცხოველთა 65 და მცენარეთა 161 სახეობა.

1996 წელს გამოქვეყნდა ბიომრავალფეროვნების ეროვნული შესწავლის მასალები (GEF/UNEP, NACRES), რაც იყო ბიომრავალფეროვნების სხვადასხვა კომპონენტების შესახებ არსებული ინფორმაციის ერთად თავმოყრისა და მათი მდგომარეობის შეფასების პირველი მცდელობა.

2003 წელს მიღებული იქნა საქართველოს კანონი „წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის“ შესახებ. კანონის თანახმად საქართველოში გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების მდგომარეობა უნდა შეფასდეს ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) კრიტერიუმების შესაბამისად. ასეთი შეფასების ჩატარებამდე, 2003 წელს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის ბრძანებით დამტკიცდა დროებითი „წითელი ნუსხა“, რომელშიც შეტანილი იქნა 1982 წლის წითელი წიგნის სახეობები, აგრეთვე მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ ბონის კონვენციითა და მისი რეგიონული შეთანხმებებით (AEWA, ACCOBAMS) მკაცრად დაცული სახეობები, რომლებიც საქართველოს ტერიტორიაზე ბინადრობენ მუდმივად ან დროებით.

როგორც უკვე აღინიშნა, 2005-2006 წლებში საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიასთან არსებულმა გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების კომისიამ სახეობათა მდგომარეობა შეაფასა IUCN-ის კრიტერიუმების და კატეგორიების მიხედვით და შეადგინა საქართველოს ახალი „წითელი ნუსხა“.

ცხრილში წარმოდგენილია ზემოთ აღნიშნულ გამოცემებზე დაყრდნობით სხვადასხვა წლებში ხერხემლიანთა სხვადასხვა ტაქსონომიურ ჯგუფებში საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების რაოდენობა.

ტაქსონი/წელი	1982	1996	2003	2006
თევზები	1	7	1	11
ამფიბიები	4	2	4	2
რეპტილიები	6	28	6	11
ფრინველები	33	34	55	35
ძუძუმწოვრები	21	34	26	33
სულ	65	105	92	92
საფრთხის წინაშე მყოფი და გადაშენებული	8,6 %	13,8 %		12,2%

სახეობების წილი			12,2%	
-----------------	--	--	-------	--

ინფორმაციის წყარო: *Levan Butkhuzi, Draft Final Report on Preparation of Final List of Environmental Sustainability Indicators for Georgia (Complementary to MDG7 Target 9 Global Framework Indicators), Biodiversity and Forestry. მონაცემები თავის მხრივ ეყრდნობა: საქართველოს წითელი წიგნი (1982-1990); საქართველოს ბიომრავალფეროვნების შესწავლის მასალები (1996); საქართველოს „წითელი ნუსხა“ (2003), საქართველოს „წითელი ნუსხა“ (2006).*

ცხრილში წარმოდგენილი ინფორმაცია ძირითადად ეყრდნობა ექსპერტულ მოსაზრებებს, ვინაიდან 1990 წლის შემდგომ არ ჩატარებულა ველურ ცხოველთა პოპულაციების ეროვნული აღრიცხვები (თუმცა 1990 წლამდე ჩატარებული აღრიცხვების სანდოობასა და სიზუსტეშიც სერიოზული ეჭვები არსებობს). 1996 წლის მონაცემები შედარებით ნაკლებად ზუსტია, ვინაიდან ეროვნული შესწავლის მასალები ეყრდნობოდა სხვადასხვა ორგანიზაციების მიერ მოწოდებულ მასალებს, რომლებიც შეგროვებული იყო სხვადასხვა დროს განსხვავებული მეთოდებით. 2006 წლების მონაცემები უფრო სანდოა, ვინაიდან ეყრდნობა ამ პერიოდისათვის დაგროვილ მეტ მასალას. აღნიშნულის გათვალისწინებით არ უნდა იქნეს მიჩნეული, რომ სიტუაცია გაუმჯობესდა 1996-2006 წლებში.

მონაცემთა შეგროვების, შენახვისა და ანალიზის თანამედროვე და ეფექტური მექანიზმების არარსებობის გამო გართულებულია სახეობათა მდგომარეობაში ცვლილებების დროული განსაზღვრა, რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვნად აართულებს ბიომრავალფეროვნების რეალური მდგომარეობისა და ტენდენციების შეფასებას. შესაბამისად არ არსებობს მკაფიო საფუძველი გადაწყვეტილებების მისაღებად ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის სფეროში.

1.3. ეკოსისტემები და ჰაბიტატები

რელიეფის სირთულე და არსებითად განსხვავებული კლიმატური პირობები განაპირობებენ საქართველოს ლანდშაფტებისა და ეკოსისტემების მრავალფეროვნებას. საქართველოს ძირითადი ბიომები: ტყეები, მტკნარი წყლები და ჭაობები, ზღვა და სანაპირო, მაღალი მთები, ნახევრადუდაბნოები და სტეპები. ტყით დაფარულია საქართველოს ტერიტორიის 39,9%. ენდემური და რელიქტური სახეობებით მდიდარი ფოთლოვანი და წიწვოვანი ტყეები ქვეყნის ნამდვილი სიმდიდრეა.

სახეობების მრავალფეროვნებითა და ენდემიზმის მაღალი დონით განსაკუთრებით გამორჩეულია კოლხეთის რეფუგიუმი, დასავლეთ კავკასიონის კირქვიანებისა და მაღალმთის მცენარეული კომპლექსები.

საქართველოში ჰაბიტატების ამჟამად არსებული კლასიფიცირება არ თანხვდება ევროპაში მიღებულ სისტემას და არ არის უნიფიცირებული ეროვნულ დონეზე, რაც არის ერთ-ერთი ხელისშემშლელი მიზეზი ჰაბიტატების მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისათვის და მათი კონსერვაციის უზრუნველყოფისათვის. გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო GTZ-თან თანამშრომლობით ამჟამად ამზადებს საქართველოს ჰაბიტატების აღწერას ნატურა 2000-ის განმარტებით სახელმძღვანელოს მიხედვით (Habitat classification of Georgia according to Natura 2000 Interpretation Manual for the EU).

ტყის ეკოსისტემები

ტყის ეკოსისტემებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვთ საქართველოში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის. ტყით დაფარულია ქვეყნის ტერიტორიის 39,9%. საქართველოს ტყეების 97% ბუნებრივია. მათი დიდი ნაწილი (98%) მთის ტყეებს

წარმოადგენს და გააჩნია წყალმარეგულირებელი, ნიადაგის დამცველი, კლიმატის მასტაბილიზებელი ფუნქციები, ამასთანავე წარმოადგენს მნიშვნელოვან ადგილსამყოფელს მცენარეთა და ცხოველთა მრავალი რელიქტური, ენდემური და საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობისათვის. საქართველოში ჯერ კიდევ შემორჩენილია თითქმის ხელუხლებელი ტყის კორომები, რომლებსაც გააჩნიათ უდიდესი კონსერვაციული ღირებულება. ტყის ეკოსისტემები გვხვდება ქვეყნის თითქმის ყველა რეგიონში, გამონაკლისს წარმოადგენს მხოლოდ ჯავახეთის პლატო, ხოლო ხევსა და თუშეთის რეგიონებში ტყეს ძალიან მცირე ფართობი უკავია.

დასავლეთ საქართველოში ტყე ზღვის დონიდან გაგრძელებული, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში ტყის სარტყელი 600-700 მეტრის სიმაღლიდან იწყება. საქართველოს ტყეებში დაახლოებით 400 სახეობის მერქნიანი მცენარე იზრდება. საქართველოს დენდროფლორის 26% (104 სახეობა) საქართველოსა და კავკასიის ენდემია. ნიადაგობრივ და კლიმატურ პირობებზე დამოკიდებულებით ტყის ძირითადად გაგრძელებული ტიპებია – ფოთლოვანი, წიწვოვანი, სუბალპური მეჩხერი და ტანბრეცილი, არიდული მეჩხერი და ჭალის ტყეები. **ფოთლოვან ტყეებს** უკავია ტყით დაფარული ფართობების 81%, ხოლო **წიწვოვან ტყეებს** შესაბამისად, - 19%. სახეობების მიხედვით ტყის ფონდი შემდეგნაირადაა წარმოდგენილი: წიფლნარები (46,6%). მუხნარები (10,6%), რცხილნარები (8,8%), სოჭნარები (7%), მურყნარები (5,5%), ნაძვნარები (4,5%), ფიჭვნარები (4%), წაბლნარები (3,2%).

დასავლეთ საქართველოს ტყეებისათვის დამახასიათებელია მარადმწვანე ფართოფოთლოვანი მერქნიანი სახეობების ქვეტყე, რომელიც შექმნილია რელიქტური გვარების *Rhododendron*, *Epigaea*, *Ruscus*, *Ilex*, *Daphne*, *Hedera*, *Laurocerasus*-ის სახეობებით: შქერი (*Rhododendron ponticum*), უნგერნის შქერი (*Rhododendron ungerii*), სმირნოვის შქერი (*Rhododendron smizhowii*), წყავი (*Laurocerasus officinalis*), ბაძგი (*Ilex colchica*), ძმერხლი (*Ruscus calchicus*), ეპიგეა (*Epigaea gaultheroides*), კოლხური სურო (*Hedera colchica*) *Daphne alboboviana*, *D. pontica*. აღნიშნული სახეობები კოლხეთის ბიოგეოგრაფიული პროვინციის ტყეებში ქვეტყეს ქმნიან, როგორც დამოუკიდებლად, ისე ერთმანეთში შერეული ნაირგვარი კომბინაციების სახით, რაც ამ ტყეების განუმეორებლობასა და მაღალ საკონსერვაციო ღირებულებას განაპირობებს. კოლხური ქვეტყე განსაკუთრებით კარგად არის განვითარებული სამხრეთ-დასავლეთ კოლხეთში. აქ ის ზღვის დონიდან 2300-2400 მ-მდე ვრცელდება.

აღსანიშნავია უთხოვრისა და ძელქვის რელიქტური ტყეები, რომლებიც შემორჩენილია აღმოსავლეთ საქართველოში ბაწარასა და ბაბანეურის ნაკრძალებში.

1800-1900 მეტრის სიმაღლიდან იწყება **სუბალპური მეჩხერი ანუ „პარკისებური“ ტყეები**, რომლებსაც ძირითადად წარმოქმნიან მაღალი მთის ბოკვი და მაღალმთის მუხა.

კავკასიის **სუბალპურ ტანბრეცილ ტყეებს** ქმნიან წიფელი (*Fagus orientalis*), არყი (*Betula litwinowii*), მაღალმთის ბოკვი, იმერული ხეჭრელი. ეს ტყეები მდიდარია ენდემური და რელიქტური სახეობებით: მეგრული არყი (*Betula megrelica*), მეღველევის არყი (*B. medwedewii*), პონტოური მუხა (*Quercus pontica*).

ჭალის ტყეები აღმოსავლეთ საქართველოში განვითარებულია დაბლობებსა და მთისწინეთში მდინარეების – მტკვრის, ივრის, ალაზნის და ქციის ქვემო წელის გასწვრივ. მათში ჭარბობს მუხა (*Quercus pedunculiflora*), აგრეთვე ვერხვი (*Populus canescens*, *Populus hybrida*), ეს ტყეები მდიდარია ლიანებით. დასავლეთ საქართველოს ჭალის ტყეებში კი წამყვანი პოზიცია უჭირავს მურყნარებს.

ამჟამად დაცული ტერიტორიების ფარგლებში მოქცეულია ტყით დაფარული ფართობების დაახლოებით 10%. ხოლო დაცული ტერიტორიების გარეთ დარჩენილ ჭაღის ტყეებსა და ტყის სუბალპურ ზოლში მოქმედებს დაცვის განსაკუთრებული რეჟიმი.

ტყის ეკოსისტემებთან ასოცირებულია საქართველოს ფაუნის სახეობების უმრავლესობა, მათ შორის საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი მურა დათვი (*Ursus arctos*), ნიამორი (*Capra aegagrus*), არჩვი (*Rupicapra rupicapra*), კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus*), ენდემური კავკასიური სალამანდრა (*Martensiella caucasica*). ძალიან მდიდარია ტყეების ორნითოფაუნა, თუმცა მცირეა ენდემური და გლობალურად მოწყვლადი სახეობების რაოდენობა.

საბჭოთა პერიოდის ბოლო წლების განმავლობაში, საქართველოში ხდებოდა იაფად ღირებული ხე-ტყის იმპორტირება რუსეთიდან, რამაც საქართველოს საკუთარი ტყეების დაცვისა და რეკრეაციის მიზნებით მართვის განხორციელების საშუალება მისცა.

საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ, მთლიანი შიდა პროდუქტის მნიშვნელოვანმა შემცირებამ, მზარდმა სიღარიბემ და ენერგომატარებლების დეფიციტმა სერიოზული ზიანი მიაყენა ტყის ეკოსისტემებს. ხე-ტყის იმპორტის შეწყვეტამ და პარალელურად ქვეყნიდან დაბალ ფასში ხე-ტყის ექსპორტმა, საშემე მერქნის მოპოვებამ და სახელმწიფოს მხრიდან ამ საქმიანობის არაეფექტიანმა კონტროლმა განაპირობა ტყის უსისტემო ჭრა, რაც საბოლოოდ საქართველოს ტყეების შემადგენლობისა და ხარისხის მნიშვნელოვან დეგრადაციაში აისახა.

განსაკუთრებით მძიმე ზეწოლის ქვეშ აღმოჩნდნენ წიფლნარები, რასაც განაპირობებს წიფლის მერქანზე მაღალი მოთხოვნილება და გზებისა და სოფლების ახლომდებარე ტყის მასივები, სადაც მოსახლეობას ხელი მიუწვდება ტყის ჭრაზე. დარღვეულია ამ ტყეების სტრუქტურა, დაჩქარებულია სახეობათა არასასურველი ცვლის პროცესი.

ისევე, როგორც ევროპის მრავალ ქვეყანაში ეკონომიკურმა აქტოვობებმა განსაკუთრებული ზიანი მიაყენა ჭაღის ტყეებს, რომელიც არის საქართველოს ლანდშაფტური მრავალფეროვნების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი, ბიოლოგიური კორიდორი და ცხოველთა მრავალი სახეობის თავშესაფარი. დღეისათვის ჭაღის ტყეების მხოლოდ ცალკეული ფრაგმენტებია შემორჩენილი. ჭაღის ტყის ეკოსისტემებს მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების გაფართოებამ და მდინარეთა ჩამონადენის რეჟიმის ხელოვნური გარდაქმნით გამოწვეულმა ჰიდროლოგიურმა ცვლილებებმა.

ამჟამად ტყის ეკოსისტემების ძირითად საფრთხეს წარმოადგენს არამდგარდი ტყითსარგებლობა (როგორც ლეგალური, ისე არალეგალური ჭრები), რაც იწვევს ტყის ეკოსისტემების დეგრადაციას.

დღეისათვის ხელმისაწვდომი არ არის სარწმუნო ინფორმაცია ტყეების ჭრასა და ტყით დაფარული ტერიტორიების შესახებ, არ ჩატარებულა ტყეების ინვენტარიზაცია, არ ხორციელდება მონიტორინგი. დღემდე არ ჩატარებულა ზუსტი გამოკვლევა (მაგალითად, სატელიტური იმიჯებისა და GIS ტექნოლოგიების გამოყენებით), რომელიც მოგვცემდა ეროვნულ დონეზე ტყით დაფარული ფართობის ან ტყეების მდგომარეობის ცვლილების მეტ-ნაკლებად ზუსტ სურათს.

2009 წლის მონაცემებზე დაყრდნობით გამეჩხერების, დამეწვევისა და სხვა მიზეზების გამო აღდგენას ექვემდებარება 26 760,5 ჰა ტყე.

ტყის ეკოსისტემებისათვის ერთ-ერთ საფრთხეს წარმოადგენს ტყის მაგნებლებით გამოწვეული ზიანი. აღსანიშნავია, რომ ტყეების პათოლოგიური გამოკვლევები არ ჩატარებულა ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში. 2004 წლის მონაცემებით სხვადასხვა დაავადებებით დაზიანებულია 192 900 ჰა ტყე. განსაკუთრებით აღსანიშნავია წაბლნარების ხმობის ფაქტები იმერეთსა და აჭარაში, რაც გამოწვეულია სხვადასხვა დაავადებების გავრცელებით.

კიდევ ერთ საფრთხეს განეკუთვნება ტყის ხანძრები. საქართველოს უახლეს ისტორიაში ტყის ყველაზე დიდი ხანძარი დაკავშირებულია რუსეთთან 2008 წლის შეიარაღებულ კონფლიქტთან, როდესაც ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მახლობლად განადგურდა 950,9 ჰა უნიკალური ტყის მასივები.

მტკნარი წყლები და ჭაობები

საქართველო მდიდარია მტკნარი წყლებით. აქ აღრიცხულია 26 060 მდინარე. მათი უმრავლესობის სიგრძე 25 კმ-ზე ნაკლებია. საქართველოს უდიდესი მდინარეა მტკვარი, რომელიც სათავეს იღებს თურქეთში, გადაკვეთს მთელ აღმოსავლეთ საქართველოს და ჩაედინება მინგეჩაურის წყალსაცავში (აზერბაიჯანი). აქვე ჩაედინება აღმოსავლეთ საქართველოს კიდევ ორი დიდი მდინარე - ალაზანი და იორი, რომლებიც სათავეს იღებენ დიდი კავკასიონის მთებში და ჩამოედინებიან კახეთის რეგიონში. აღმოსავლეთ საქართველოს სხვა მდინარეებია ღიახვი, ხრამი და არაგვი. დასავლეთ საქართველო უფრო მდიდარია მდინარეებით, ვიდრე აღმოსავლეთი. მათი უმეტესობა სათავეს დიდი კავკასიონის მთებიდან იღებს და ყველა მათგანი შავ ზღვაში ჩაედინება. დასავლეთ საქართველოს მთავარი მდინარეებია რიონი, ენგური, ჭოროხი, კოდორი, ბზიფი, ცხენისწყალი.

საქართველოში 850-ზე მეტი ტბაა. მათი უმეტესობა ძალიან პატარაა, ამიტომაც ტბების საერთო ფართობი 170 კვადრატულ კილომეტრს არ აღემატება (ქვეყნის ტერიტორიის 0,24%). სამხრეთ საქართველოში, ჯავახეთის ზეგანზე, 2100 მ სიმაღლეზე მდებარეობს საქართველოს უდიდესი ტბა ფარავანი (37,5 კვ.კმ). სხვა დიდი ტბებია: პალიასტომი (18,2 კვ.კმ), რიწა (1,49 კვ.კმ), ტაბაწყური (14,2 კვ.კმ), ბაზალეთი (1,2 კვ.კმ).

საქართველოში არის 43 ხელოვნური წყალსაცავი (35 აღმოსავლეთ საქართველოში და 8 დასავლეთ საქართველოში), მათ შორის ჯვარის (13,5 კვ.კმ), შაორის (13,2 კვ.კმ), სიონის (14,4 კვ.კმ), ჯანდარის (12,5 კვ.კმ), ჟინვალის (11,5 კვ.კმ), თბილისის (11,8 კვ.კმ) წყალსაცავები.

ჭაობი საქართველოს ლანდშაფტების ტიპიური კომპონენტია. დასავლეთ საქართველოში სფაგნუმიანი ჭაობები ზღვის დონიდან სუბალპურ სარტყელამდეა გავრცელებული, აღმოსავლეთ საქართველოში კი მშრალი კლიმატის გამო 2000 მ-ზე უფრო მაღლა აღარ გვხვდება. ჭაობები გავრცელებულია, როგორც დაბლობ ზონაში, ისე სუბალპურ და ალპურ სარტყელში.

კონსერვაციისათვის პრიორიტეტულადაა მიჩნეული მტკნარი წყლის შემდეგი ეკოსისტემები: ჯავახეთის ზეგანის ტბები, მდ. რიონის შესართავი და კოლხეთის ჭაობები, მდინარეების იორისა და ალაზანის ტრანსსასაზღვრო უბნები.

კოლხეთის დაბლობზე, შავი ზღვის პირას მდებარე დაჭაობებული მურყნარი ტყეები და უნიკალური ტორფიანი ჭაობები, პალიასტომის ტბასთან ერთად შეტანილია რამსარის კონვენციის საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიების ნუსხაში. ამ ეკოსისტემების დაცვასა და შენარჩუნებას უზრუნველყოფს კოლხეთის ეროვნული პარკი, აგრეთვე ქობულეთის ნაკრძალი და ადკვეთილი, რომელიც მოიცავს ზღვისპირა ტორფნარებს. აღნიშნული ტორფიანი ჭაობები განსაკუთრებით გამოირჩევიან უნიკალური ფლორისტული შემადგენლობით, ენდემური და რელიქტური სახეობების სიმრავლით.

სამხრეთ საქართველოში, ჯავახეთის პლატოზე მდებარე ტბები (ხანხალი, მადატაფა, ბუღდაშენი) ასევე უახლოეს მომავალში წარდგენილი იქნება რამსარის კონვენციის საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიების სიაში შესატანად. ამჟამად მიმდინარეობს გეგმარებითი სამუშაოები ჯავახეთის ზეგანზე დაცული ტერიტორიების დაარსებისათვის.

როგორც კოლხეთის დაბლობის, ისე ჯავახეთის პლატოს ჭარბტენიანი ეკოსისტემები უმნიშვნელოვანესი ჰაბიტატებია გადამფრენი ფრინველებისათვის. კოლხეთის დაცულ ტერიტორიებსა და მის მიმდებარედ რეგისტრირებულია ფრინველთა 300-მდე სახეობა. ტერიტორია არის მნიშვნელოვანი ჰაბიტატი საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი გადაშენების პირას მყოფი სახეობებისათვის: *Pelecanus onocrotalus*, *Pelecanus crispus*, *Ciconia ciconia*, *Coconia nigra*, *Anser erythropus*, *tadorna ferriginea*, *Marmaronetta angustirostris*, *Oxyura leucocephala* (IUCN), *Haliaeetus albicilla*, *Buteo rufinus rufinus*, *Aquila heliaca* (IUCN), *Aquila clanga*, *Falco cherrug* (IUCN), *Falco vespertinus*, *Falco naumanni* (IUCN), *Aegolius funereus*, *Tyto alba*, *Grus grus*. ჯავახეთის ტბებზე აღრიცხულია ფრინველთა 91 სახეობა, ბევრი მათგანი შეტანილია საქართველოსა და IUCN-ის წითელ ნუსხაში.

ტაბაწყურის ალპური ტბა და მის მახლობლად მდებარე მაღალიმთის ჭარბტენიანი ეკოსისტემები შედის ქცია-ტაბაწყურის ადკვეთილში, რომელიც დაარსდა 2007 წელს.

საქართველოს მტკნარ წყლებში გავრცელებულია თევზების 80-ზე მეტი სახეობა. საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი მდინარის/ტბის კალმახი არის მთის მდინარეების ძირითადი სახეობა. თევზის ანადრომული სახეობები, ძირითადად ზუთხისებრნი და ორაგული შავი ზღვიდან შედიან დასავლეთ საქართველოს მდინარეებში კვირითობისათვის. თევზის აღნიშნული სახეობები შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“. მათთვის ძირითადი საფრთხეებია არალეგალური თევზჭერა, წყლის დაბინძურება, ჰიდროტექნიკური ნაგებობები მდინარეებზე. 1991 წლიდან დღემდე თითქმის არ ჩატარებულა კვლევები საქართველოს შიდა წყალსატევების იქტიოფაუნის, მათ შორის ენდემური ფორმების მდგომარეობის შეფასებისათვის (გარდა ზუთხისებრთა და შავი ზღვის ორაგულისა). შესაბამისად არ არის განსაზღვრული მათი უმრავლესობის კონსერვაციული სტატუსი. მწირია რა ინფორმაცია ენდემური იქტიოფაუნის რიცხოვნობის, პოპულაციათა სტრუქტურის, გავრცელების და საფრთხეების შესახებ შეუძლებელია იმ კონკრეტული კონსერვაციული საჭიროებების დასახვა, რომელთა გატარებაც აუცილებელია მათი შენარჩუნების, აღდგენის და გონივრული მართვის მიზნით.

საქართველოში არ ჩატარებულა მტკნარი წყლისა და ჭაობების ინვენტარიზაცია და ეკოლოგიური მდგომარეობის შეფასება.

მტკნარი წყლებისა და ჭაობების მრავალი ეკოსისტემა, რომელიც ამჟამად არ არის დაცული რაიმე ფორმით, ძლიერაა მოდიფიცირებული ეკონომიკური აქტივობების შედეგად – მათ შორის წყლის დონის შეუსაბამო რეგულაციით და ნაწილობრივი ან

სრული დრენაჟით. შედეგად დარღვეულია მათი სტრუქტურა და შემცირებულია ეკოლოგიური ღირებულებები.

წყლის დაბინძურება, არალეგალური თევზჭერა, ჰიდროტექნიკური ნაგებობები და თევზის ინვაზიური სახეობების გავრცელება წარმოადგენენ ძირითად საფრთხეებს მტკნარი წყლების იქტიოფაუნისათვის. გადამფრენი ფრინველებისათვის მნიშვნელოვანი საფრთხეა წყლის ეკოსისტემების მოდიფიცირება და ბრაკონიერობა.

ზღვა და სანაპირო

დასავლეთიდან საქართველოს აკრავს შავი ზღვა, სანაპირო ხაზის სიგრძე საქართველოს ფარგლებში 330 კილომეტრია.

შავ ზღვაში მობინადრე თევზების 184 სახეობიდან საქართველოს წყლებში რეგისტრირებულია 110 სახეობა. შავ ზღვაში გვხვდება დელფინების 3 სახეობა (*Delphinus delphis*, *Tursiops truncatus*, *Phocoena phocoena*). მათგან ზღვის ღორი (*Phocoena phocoena*) და აფალინა (*Tursiops truncatus*) შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში, ზღვის ღორი არის გლობალურად მოწყვლადი სახეობა და შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში. სამივე მათგანი დაცულია ბონის კონვენციით ცხოველთა მიგრირებადი სახეობების შესახებ. შავი ზღვის სანაპირო წყლები და მდინარეთა შესართავები, განსაკუთრებით მდ. რიონის შესართავი არის ზუთხისებრთა მნიშვნელოვანი ჰაბიტატი. აქ გვხვდება ზუთხის 6 სახეობა (*Acipenser sturio*, *A. stellatus*, *A. gueldenstaedti*, *A. nudiventris*, *A. persicus*, *Huso huso*) ყველა მათგანი შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“. მათ შორის *Acipenser sturio* არის გლობალურად გადაშენების საფრთხის წინაშე და შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში.

შავი ზღვის სანაპირო არის მნიშვნელოვანი ჰაბიტატი გადამფრენი ფრინველებისათვის. შავი ზღვის სანაპირო ეკოსისტემებში გვხვდება 300-ზე მეტი სახეობის ფრინველი, რომელთა შორის ორასამდე სახეობა გადამფრენია. აქვე იზამთრებს მრავალი სახეობა, მათ შორის: დიდი და მცირე მურტალები, დიდი ჩვამა, სისინა გელი, ხუჭუჭა ვარხვი, რუხი ბატი, თეთრშუბლა ბატი, გარეული იხვი, რუხი იხვი და სხვა.

გაზაფხული-შემოდგომის მიგრაციის დროს 27 სახეობის მტაცებელი ფრინველის ასობით ინდივიდი გაივლის ქ. ბათუმის სიახლოვეს არსებულ მტაცებელ ფრინველთა სამიგრაციო გზის “ბოთლის ყელში”.

საქართველოში ზღვისა და სანაპიროს ყველაზე ფასეული ბუნებრივი ჰაბიტატები შედის კოლხეთის ეროვნული პარკისა (IUCN-ის კატეგორია II) და ქობულეთის ნაკრძალისა და აღკვეთილის (IUCN-ის კატეგორიები I და IV) ფარგლებში და იმყოფება განსაკუთრებული დაცვის რეჟიმის ქვეშ. კოლხეთის ეროვნული პარკი მოიცავს 15 742 ჰა საზღვაო აკვატორიას (მკაცრი და მართვადი დაცვის ზონები), რომელიც არის დელფინებისა და ზუთხისებრთა მნიშვნელოვანი ჰაბიტატი. მაგრამ, კოლხეთის დაცული ტერიტორიების გარეთ კვლავაც რჩება არსებითი ღირებულების მქონე ტერიტორიები, რომლებზეც არ ვრცელდება დაცვის რეჟიმი, მაგალითად მდ. რიონის დელტა, რომელსაც აქვს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ზუთხისებრთა მიგრაციისათვის.

ზღვისა და სანაპიროს ბიომრავალფეროვნების კარგვის ძირითად მიზეზებად მიჩნეულია დრენაჟი, ტყის საფარის განადგურება, ტორფის მოპოვება, გადაჭარბებული

თევზჭერა, მყარი და თხევადი ნარჩენებით დაბუნძურება, ურბანული ტერიტორიების გაფართოება, არასათანადოდ დაგეგმილი განვითარება (ad hoc development). ერთ-ერთი მწვავე პრობლემაა გადაშენების პირას მყოფი სახეობების (ზუთხისებრთა) უკანონო ჭერა.

მართალია, საქართველოს შავი ზღვის სანაპიროს და მასში ჩამავალი მდინარეების ზუთხისებრთა სახეობრივი შემადგენლობა ჯერ კიდევ ინარჩუნებს ისტორიულ მრავალფეროვნებას (*Acipenser sturio*, *Acipenser stellatus*, *Acipenser nudiventris*, *Acipenser persicus colchicus*, *Acipenser güldenstädti tanaica*, *Huso huso*), მაგრამ 2007 წლის შეფასებით საქართველოს წყლებში ზუთხისებრთა საერთო რიცხოვნობა ისტორიული მინიმუმის – 10 ათასი ეგზემპლარის ფარგლებშია, რაც იმას ნიშნავს, რომ 1907 წლიდან დღემდე რიცხოვნობა მინიმუმ 37-ჯერაა შემცირებული. აქ გავრცელებულ ზუთხისებრთა ყველა სახეობა შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“. ზუთხისებრთა რიცხოვნების შემცირების უმნიშვნელოვანესი მიზეზია ჰაბიტატების დესტრუქცია, ძირითადად გამოწვეული ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობით, მდინარეებისა და სანაპირო ზონის დაბინძურებით, სატოფე მდინარეებზე ქვიშა-ხრეშის მოპოვებითა და ხე-ტყის დაცურებით.

მაღალი მთის ეკოსისტემები

მაღალმთად პირობითად მიღებულია აბსოლუტური სიმაღლეები 1800 მ-ს ზ.დ და ზევით. მაღალმთაში ერთიანდება სუბალპური, ალპური, სუბნივალური და ნივალური ეკოსისტემები. მაღალი მთის ძირითადი ჰაბიტატებია ბუჩქნარები, სუბალპური მაღალბალახეულობა და ფართოფოთლოვანი მდელოები, ალპური მდელოები, ალპური ხალები, კლდისა და ნაშაღების მცენარეულობა. მაღალმთის მცენარეულობა მეტად მრავალფეროვანია, რაც განპირობებულია, პირველ რიგში, კავკასიის მთების ევროპისა და აზიის შესაყარზე მდებარეობით, კლიმატის კონტრასტულობით, რელიეფის ძლიერი დანაწევრებით და სხვა ფაქტორებით. სუბალპური ბუჩქნარები ძირითადად შექმნილია რელიქტური, უძველესი კოლხური მეზოფილური ელემენტებით: *Rhododendron ponticum*, *Rh. ungerii*, *Rh. smirnowii*, *Rh. luteum*, *Rhododendron caucasicum*, *accinium arctostaphylos*, *Ilex colchica*, *Ruscus colchicus*, *Laurocerasus officinalis*, *Rhamnus imeretina*, *Corylus colchica*, *Sorbus subfusca*, *Dapne alboboviana*, *Epigaea gaulterioides*. მათი უმეტესობა ამასთან არის კავკასიის ენდემი. ასევე სახეობრივი მრავალფეროვნებითა და კავკასიის ენდემების სიმრავლით გამოირჩევა სუბალპური მაღალბალახეულობის ფლორა. აღსანიშნავია მაგალითად, მონოტიპური გვარი *Gadellia*, ასევე *Grosshemia*, *Dolychorrhisa* და სხვ. ალპური მდელოების ფლორა ძირითადად შედგება ერთი ან ორი დომინანტური სახეობისაგან, როგორცაა *Nardus glabriculumis*, *Carex tristis*, *Festucetum variae*, *Caricetum tristis*, *Kobresia capilliformis*. ალპური ხალები განვითარებულია ე.წ. „ცირკების“ ფორმის რელიეფის პირობებში, სადაც თოვლის საფარი ხანგრძლივი დროის მანძილზეა შენარჩუნებული. მიუხედავად იმისა, რომ ალპური ხალების პროდუქტიულობა დაბალია, ისინი ინტენსიურად გამოიყენებიან საძოვრებად, ძირითადად ცხვრისთვის. სუბალპური და ალპური სარტყლის მთათა ჩრდილოეთი და ჩრდილო-დასავლეთი ფერდობები დაფარულია დეკიანით (კავკასიის ენდემი *Rhododendron caucasicum*). კავკასიონის ალპურ სარტყელს აღწევს აგრეთვე ღვიის ორი სახეობა (*Juniperus hemisphaeica*, *J. sabina*). დეკისა და ღვიის ფორმაციები დიდ როლს ასრულებენ ეროზიის შემცირებაში. კავკასიის სუბნივალურ სარტყელში დაახლოებით 250 სახეობის მცენარეა გავრცელებული. მაღალია ენდემურ სახეობათა წილი (დაახლოებით 60-70%). განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი ენდემური გვარები, როგორცაა: *Pseudovesicaria*, *Gymphyloma*, *Pseudobetckea*, *Coluteocarpus*, *Didimophysa*, *Eunomia*, *Vavilovia*.

მაღალი მთის ეკოსისტემები არიან ისეთი საკვანძო სახეობების ჰაბიტატები, როგორცაა კავკასიის ენდემები - დასავლეთკავკასიური და აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვები (*Capra caucasica*, *Capra cylindricornis*), კავკასიური როჭო (*Tetrao mlokosiewiczzi*), კავკასიური შურთხი (*Tetraogallus caucasicus*), აგრეთვე, ბატკანძერი (*Gypaetus barbatus*), სვაი (*Aegypius monachus*) ორბი (*Gyps fulvus*). ცხოველთა ზოგიერთი სახეობა, რომლებიც ბინადრობს ტყის ზედა სარტყელში, ასევე ასოცირდება სუბალპურ ზონასთან (ნიამორი (*Capra aegagrus*), არჩვი (*Rupicapra rupicapra*), მურა დათვი (*Ursus arctos*), ირემი (*Cervus elaphus*)). მაღალი მთის მდელოები არიან ენდემური წვრილი ძუძუმწოვრების პრომეთეს მემინდვრიას (*Prometheomys schaposchnikovi*), გულაურის მემინდვრიას (*Chionomys gud*), მცირეაზიური მემინდვრიას (*Chionomys roberti*), ქლუხორის თავგანას (*Sicista kluchorica*), ყაზბეგის თავგანას (*Sicista kazbegica*), კავკასიური თავგანას (*Sicista caucasica*) თავშესაფარი. მოლიანად კავკასიონზე 1997 წლის მონაცემების თანახმად ბინადრობს 12 000 *Capra cylindricornis*, ხოლო *Capra caucasica*-ს რიცხოვნობის შესახებ სარწმუნო მონაცემები არ არსებობს. ძველი მონაცემების თანახმად იგი მიახლოებით 1000 ან მეტია. ორივე მათგანი შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში. გასული საუკუნის 90-იანი წლების შემდგომ აღინიშნება *Capra cylindricornis*-ის რიცხოვნების შემცირება 20%-ით, ხოლო *Capra caucasica*-ისა 50%-ით, ძირითადად ნადირობისა და ჰაბიტატების განადგურების (გადაჭარბებული ძოვება) გამო.

ალპური მდელოები ძირითადად გამოიყენება საძოვრებად. ინტენსიური ძოვების გამო გაუარესებულია მცენარეული საფარის მდგომარეობა და შეცვლილია სახეობრივი შემადგენლობა, რაც იწვევს ალპური მდელოების პროდუქტიულობის შემცირებას. ნიადაგის ზედა ფენა ზიანდება ეროზიული პროცესების, მეწყერებისა და ზვავების გამო. ერთ-ერთ საფრთხედ განიხილება, აგრეთვე, სამკურნალო მიზნებისთვის მცენარეების ინტენსიური შეგროვება. ზოგიერთ ადგილებში მთის ეკოსისტემები განიცდიან სათხილამურო კურორტების მნიშვნელოვან ზეგავლენას.

მაღალი მთის ეკოსისტემები წარმოდგენილია თუშეთის, ლაგოდეხის, ყაზბეგის, ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებში.

არიდული და სემიარიდული ეკოსისტემები

არიდული და სემიარიდული ეკოსისტემები ძირითადად გვხვდება საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მომიჯნავე ტერიტორიებზე. აქ გვხვდება უდაბნოსა და ნახევრად უდაბნოს ტიპის მცენარეულობა, სტეპი, არიდული მეჩხერი ანუ ნათელი ტყე, შიბლიაკი, ფრიგანოიდული მცენარეულობა, კლდეთა ქსეროფიტები, ჰალოფიტების დაჯგუფებები, ივრის ჭაღის ტუგაისებური ტყე. არიდულ და სემიარიდულ ეკოსისტემებში გვხვდება 500-მდე სახეობის უმაღლესი მცენარე. აქ გვხვდება 66 სახეობის ძუძუმწოვარი, მათგან 17 შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, ფრინველთა 250-მდე სახეობა. მაღალი საკონსერვაციო ღირებულებების სახეობათა პოპულაციებით გამოირჩევიან არიდული მეჩხერი ტყეები. აქ გვხვდება მაღალი საკონსერვაციო ღირებულების მქონე სახეობები: საკმლის ხე (*Pistacia mutica*), ღვიები (*Juniperus foetidissima*, *Juniperus polycarpus*, *Juniperus oxycedrus*), გარეჯის სალბი (*Salvia garedji*) ეისლერის ტიტა (*Tulipa eichleri*), ჯადვარები (*Orchis punctulata* და *Orchis picta*), ქართული ზამბახი (*Iris iberica*). ივრის ჭაღის ტუგაისებურ ტყეში მაღალი საკონსერვაციო ღირებულების სახეობაა ჭაღის გრძელყუნწა მუხა (*Quercus pedunculiflora*). ნახევრად უდაბნოში გვხვდება საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი მლაშობის ჩინგილი (*Halimodendron halodendron*) და ბონგარდია (*Bongardia chrysogonum*). საქართველოს არიდული და სემიარიდული

ეკოსისტემები განსაკუთრებით მდიდარია ქვეწარმავალთა, მტაცებელ და ლემიჭამია ფრინველთა და მტაცებელთა თანასახოგადობებით. თუმცა ეს ზონა ძლიერ ღარიბია ჩლიქოსნების მხრივ. არიდულ და სემიარიდულ ზონაში გვხვდება საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი ფაუნის შემდეგი სახეობები: ჯიქი (*Panthera pardus*), ზოლებიანი აფთარი (*Hyaena hyaena*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*), ლელიანის კატა (*Felis chaus*), დათვი (*Ursus arctos*), სვაჟი (*Aegypius monachus*), ორბი (*Gyps fulvus*), ხმელთაშუაზღვის ტუფი (*Testudo graeca*) და სხვ.

სტეპური მცენარეულობა ძირითადად ზამთრის საძოვრებად გამოიყენება. ამჟამად პირუტყვით საძოვრების გადატვირთვისა და ძოვების ხანგრძლივობის ვადების უგულვებლყოფის გამო, ბევრგან სტეპის ფიტოცენოზური სტრუქტურა ძლიერ დარღვეულია, რამაც გამოიწვია ბალახნარის სახეობრივი გაღარიბება. ცენოზიდან ერთწლოვნებისა და ეფემერების ამოვარდნა, სარეველა სახეობების გამრავლება. სტეპის ბიოცენოზების დეგრადაცია იწვევს ავშიანებისა (*Artemisia lerchiana*, *Artemisia fragrans*) და მლაშობურას (*Salsola dendroides*, *Salsola ericoides*, *Salsola nodulosa*, *Suaeda microphylla*) მიერ დაკავებული ტერიტორიის ზრდას, საძოვრების ფართობისა და ხარისხის შემცირებას.

არიდული მენხერი ტყეები, რომლებიც წარსულში ფართოდ იყო გავრცელებული, ამჟამად პირვანდელი სახით შემორჩენილია მხოლოდ ვაშლოვანის სახელმწიფო ნაკრძალში. მდ. იორის ჩამონადენის დარეგულირებისა და ტყის ჭრის გამო მნიშვნელოვნადაა შემცირებული იორის უნიკალური, ტუგაის ტიპის ჭალის ტყის ფართობიც.

მნიშვნელოვნადაა შემცირებული ფაუნის სახეობრივი მრავალფეროვნება განსაკუთრებით ჩლიქოსნების მხრივ. მაგ., გასული საუკუნის 30-იანი წლებიან აღარ გვხვდება ქურციკი (*Gazella subgutturosa*). მისი გაქრობის ძირითადი მიზეზებია ინტენსიური მეცხვარეობა და ნადირობა.

ბოლო ათწლეულში შეიმჩნევა მანვზღარბასა და მიწის კურდღლის გამოჩენა, რაც გარკვეულწილად მიგვანიშნებს გაუდაბნოების პროცესზე.

არიდული და სემიარიდული ეკოსისტემებისათვის ძირითადი საფრთხეებია: ინტენსიური და უსისტემო ძოვება, რაც იწვევს ნიადაგის ეროზიასა და ინვაზიური სახეობების მომრავლებას, საირიგაციო სისტემის დაგეგმვა ნიადაგების თავისებურებების გაუთვალისწინებლად, ბრაკონიერობა.

ბიომრავალფეროვნებით გამორჩეული და საქართველოსთვის იშვიათი არიდული და სემიარიდული ეკოსისტემების კონსერვაციის მიზნით 2003 წელს დაარსდა ვაშლოვანის ეროვნული პარკი (24 610 ჰა) და გაფართოვდა ვაშლოვანის ნაკრძალი (10 143 ჰა). ჩატარდა გეგმარებითი სამუშაოები იორის ზეგანზე დაცული ლანდშაფტის დაარსებისათვის (IUCN-ის კატეგორია V, ფართობი 173 000 ჰა), თუმცა აღნიშნული დაცული ტერიტორია ჯერჯერობით არ დაარსებულა.

1.4. ბიომრავალფეროვნებაზე მოქმედი ძირითადი საფრთხეები

საქართველოში ბიომრავალფეროვნებაზე მოქმედ ძირითად საფრთხეებად განიხილება ჰაბიტატების განადგურება/დეგრადაცია და ბიოლოგიური რესურსების ჭარბი მოპოვება

ჰაბიტატების განადგურების ძირითადი მიზეზებია ტყეების უსისტემო ჩეხვა, წყლის ეკოსისტემების დეგრადაცია და გადაძოვება.

მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო დროინდელი ტენდენციები მიუთითებენ ხე-ტყის რესურსების უკანონო მოპოვების გარკვეულწილად შემცირებაზე, მერქნისა და სათბობი შეშის დამზადება მაინც რჩება ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საფრთხედ ბიომრავალფეროვნებისათვის. ხე-ტყის დამზადების მიზნით სალიცენზიო ტერიტორიების შერჩევისას სრულად არ ხდება ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხების გათვალისწინება. როგორც ლეგალური, ისე არალეგალური ჭრები იწვევენ ტყეების სახეობრივ გაღარიბებას, დეგრადაციას და გარკვეული სახეობების მნიშვნელოვან შემცირებას.

საქართველოში წლების განმავლობაში ინტენსიურად მიმდინარეობდა წყლის ეკოსისტემების მოდიფიცირება - წყალჭარბი ტერიტორიების ეკოლოგიური ხასიათის ხელოვნური ცვლილება, ჭაობების ამოშრობა, ტბების მოცულობისა და წყლის დონის ხელოვნური რეგულირება. საქართველოს მდინარეებისა და წყალსატევების წყლის ხარისხი საგანგაშო იყო საბჭოთა პერიოდში. 1990 წლის შემდეგ სამრეწველო წარმოების მასშტაბების მკვეთრ შემცირებას მოყვა დაბინძურებული ჩამდინარე წყლების მოცულობის მნიშვნელოვანი შემცირება. ამჟამად ზედაპირული წყლების დაბინძურების ძირითადი წყაროებია კომუნალური სექტორი (67%), თბოენერგეტიკა (31%) და მრეწველობა (2%). ზედაპირული წყლების დაბინძურების დამატებითი წყაროებია სოფლის მეურნეობა და მდინარეთა ნაპირებზე არსებულ ნაგავსაყრელები. 1995 წლის შემდგომ კვლავ აღინიშნება დაბინძურების ზრდა კომუნალური წყლების გამწმენდი ნაგებობების მწყობრიდან გამოსვლის გამო. დღეისათვის აღარ ფუნქციონირებს არც ერთი გამწმენდი ნაგებობა. ამჟამად წყლის ეკოსისტემების დაბინძურების მონიტორინგი ხორციელდება მხოლოდ 22 მდინარესა და პალიასტომის ტბაზე. ზედაპირული წყლების დაბინძურება საფრთხეს უქმნის წყლის გარემოსთან დაკავშირებულ მრავალ სახეობას.

ინტენსიური ძოვების პრობლემა ძირითადად ეხება საქართველოს მაღალმთიანეთის სუბალპურ და ალპურ საძოვრებს და საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთის არიდულ ეკოსისტემებს, სადაც შინაური პირუტყვის (განსაკუთრებით ცხვრის) დიდი რაოდენობა და მოუწესრიგებელი ძოვება იწვევს ნიადაგის ეროზიას. საძოვრები გამოიყენება სტიქიურად, ყოველგვარი გეგმაზომიერების (მაგალითად, ნაკვეთმორიგეობითი ძოვება) გარეშე, აგრეთვე, ვადების დაუცველად, რაც უარყოფითად მოქმედებს მცენარეული საფარის შემდაგენლობასა და პროდუქტიულობაზე და ქმნის სარეველა მცენარეების გავრცელების პირობებს. ხშირია საქონლის ძოვება ტყის ეკოსისტემებშიც, რაც უარყოფითად მოქმედებს ტყეების ბუნებრივი განახლების პროცესებზე. აღმოსავლეთ კავკასიონის ალპურ ზონებში ინტენსიური ძოვება იწვევს ველური ჩლიქსონების (განსაკუთრებით არჩვის (*Rupicapra rupicapra*), აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვის (*Capra cylindricornis*) კეთილშობილი ირმის (*Cervus elaphus*)) საკვები ბაზის დაკნინებას და ჰაბიტატის შემცირებას (თუმცა ამ სახეობებისთვის არალეგალური ნადირობა, როგორც ჩანს, ბევრად მნიშვნელოვან მაღიმიტირებელ ფაქტორს წარმოადგენს) ველური ჩლიქსონების შემცირება, სავარაუდოდ ერთ-ერთი მთავარი მიზეზია მსხვილი მტაცებელი სახეობებსა (განსაკუთრებით მგელსა) ადგილობრივ მოსახლეობას შორის კონფლიქტის გამწვავებისა. რაც შეეხება საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ეკოსისტემებს (ე.წ. ცხვრის ზამთრის საძოვრებს), აქ გადაძოვება გაცილებით ინტენსიურ სახეს ატარებს და არიდული ეკოსისტემები დღესდღეობით ნიადაგის უმძიმეს ხელოვნურ ეროზიას განიცდიან. პრობლემის ინტენსივობა კრიტიკულად მაღალია და ძალიან სწრაფი აღდგენითი სამუშაოების ჩატარების გარეშე იგი შესაძლებელია მალე შეუქცევადი გახდეს. ეს პრობლემა საბჭოთა პერიოდიდან იღებს სათავეს და საკვები ბაზის კატასტროფული შემცირების გამო (რასაც ემატებოდა განუკითხავი ნადირობა)

ამ ეკოსისტემებიდან უკვე გადაშენდნენ ისეთი მნიშვნელოვანი სახეობები, როგორცაა კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus*) და ქურციკი (*Gazella subgutturosa*).

ბიოლოგიური რესურსების ჭარბი მოპოვება ძირითადად განპირობებულია უკანონო რესურსთსარგებლობით (ბრაკონიერობა, ხე-ტყის უკანონო ჭრა, უკანონო თევზჭერა, ბიოლოგიური რესურსებით უკანონო ვაჭრობა).

ბრაკონიერობა განსაკუთრებით ინტენსიურია მთიან რეგიონებში, სადაც უკანონო ნადირობის ძირითადი ობიექტებია: ჯიხვი, არჩვი, მურა დათვი.

არალეგალური და უსისტემო ნადირობა არის საქართველოს ტერიტორიაზე ირმის, ჯიხვის, არჩვის, ნიამორის, გარეული ღორის, დათვისა და სხვა სახეობების პოპულაციების რიცხოვნების შემცირების უმთავრესი მიზეზი. ირემი არც თუ ისე შორეულ წარსულში საქართველოს ყველა ტყიან ადგილას ბინადრობდა. დღეს შემორჩენილია მისი მხოლოდ სამი მცირერიცხოვანი პოპულაცია დაცულ ტერიტორიებში. ასევე მკვეთრად შემცირდა ჯიხვის, არჩვის, ნიამორისა და მურა დათვის პოპულაციების რიცხოვნება. სრულიად გადაშენდა ქურციკი. ბრაკონიერობა აგრეთვე ძლიერ საფრთხეს უქმნის წყალმცურავ ფრინველებს. ბევრი მათგანი პოპულარული სანადირო ობიექტია.

უკანონო თევზჭერა, განსაკუთრებით აკრძალული საშუალებებით არის თევზის სახეობების შემცირების ერთ-ერთი მიზეზი. ანადრომული სახეობების (მაგ. ზუთხისებრნი) საქვითე სამიგრაციო გზებზე არალეგალური თევზჭერა, კაშხლებთან ერთად, გადაულახავ ბარიერს ქმნის საქვითე ადგილებისკენ მიმავალი თევზებისათვის.

მდგრადი სარგებლობის უზრუნველყოფისათვის ჯერ კიდევ მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას საჭიროებს ნადირობისა და თევზჭერის ობიექტების რესურსების შეფასებისა და კვლევის განსახდერის სისტემა. მაგალითად, გადამზრენ ფრინველებზე ნადირობის ლიმიტები არ ეყრდნობა მათი პოპულაციების მონიტორინგის შედეგებს. სამონადირო მეურნეობების უმრავლესობას არ გააჩნია სანადირო სახეობების აღრიცხვის სათანადო შესაძლებლობები. ხოლო სამონადირო მეურნეობების არათანაბარი განაწილება ქვეყნის მასშტაბით, სამონადირო მეურნეობებში ნადირობისათვის დაწესებული მაღალი გადასახადები და ის გარემოება, რომ არსებული 18 სამონადირო მეურნეობიდან, ამჟამად ნადირობა დაიშვება მხოლოდ 5 მათგანში, წარმოადგენს უკანონო ნადირობის ხელშეწყობის ერთ-ერთ მიზეზს.

ამჟამად სამართლებრივად არ რეგულირდება არამერქნული რესურსების მოპოვება (საკვები, სამკურნალო, დეკორატიული მცენარეები). ამასთან, არ არის დასრულებული ამ მცენარეთა სტატუსების შეფასება. შესაბამისად, ამჟამად სამართლებრივად არ არის დაცული არამერქნული მცენარეების იშვიათი, ენდემური და საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობები. არ არსებობს მონაცემები მათი დამზადების მასშტაბებისა და მათი პოპულაციების მდგომარეობაზე ამ საქმიანობის ზეგავლენის შესახებ.

ზემოთ აღნიშნული საფრთხეების გამომწვევი მიზეზებია: საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ხარვეზები, კანონდარღვლების ჯერ კიდევ დაბალი დონე, საზოგადოებისა და გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა ინფორმირებულობისა და ცნობიერების დაბალი დონე ბიომრავალფეროვნების პირდაპირ თუ არაპირდაპირ ღირებულებებზე და შესაბამისად მისი დაცვისა და შენარჩუნების მნიშვნელობაზე, ბიოლოგიური რესურსების მართვაში ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების დაბალი კვალიფიკაცია და ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის პრაქტიკულად

არარსებობა. ამავე დროს სიღარიბე არის უმთავრესი სოციალურ-ეკონომიკურ მიზეზი, რომელიც განაპირობებს ბიოლოგიური რესურსების უკანონო და ჭარბ მოპოვებას, მაგ., შეშის მოპოვებისათვის ხე-ტყის ინტენსიურ ჭრა (შეშა ჯერ კიდევ არის სოფლებისა და ზოგიერთი პატარა ქალაქის ენერჯის უმთავრესი წყარო), აგრეთვე უკანონო და გადაჭარბებულ თევზჭერა.

იმის გამო, რომ ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემა, არ არსებობს მონაცემები ზემოთ აღნიშნული საფრთხეების ზეგავლენის მასშტაბების შესახებ, რაც ხელს უშლის დროული და ადეკვატური გადაწყვეტილებების მიღებას ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში.

თავი 2. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასთან დაკავშირებული სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების განხორციელების მდგომარეობა

2.1 საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის მოკლე მიმოხილვა

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა დამტკიცდა საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 19 თებერვლის №27 დადგენილებით. დოკუმენტის მომზადებას ხელმძღვანელობდა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო სახეობათა კონსერვაციის ცენტრ ნაკრესთან მჭიდრო თანამშრომლობით. დოკუმენტის შემუშავებაში მონაწილეობა მიიღეს ექსპერტებმა სამეცნიერო, სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან (ნაკრესი, WWF-ის სამხრეთ კავკასიის პროგრამული ოფისი, ბიოლოგიურ მეურნეობათა ასოციაცია „ელკანა“, ბოტანიკის ინსტიტუტი, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი და სხვ.) დოკუმენტის თავდაპირველი ვერსია მომზადდა გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდისა (GEF) და მსოფლიო ბანკის ფინანსური მხარდაჭერით, ხოლო საბოლოო ვერსია მომზადდა და გამოიცა GEF/UNDP-ის პროექტის - „არიდული და სემიარიდული ეკოსისტემების კონსერვაცია სამხრეთ კავკასიაში“ ფარგლებში და Fauna and Flora International-ის დახმარებით.

NBSAP-ით განსაზღვრულია ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და გონივრული გამოყენების სტრატეგია 10 წლისათვის და კონკრეტული ქმედებები ხუთწლიანი პერიოდისათვის. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის, პრობლემებისა და მასზე მოქმედი საფრთხეების გათვალისწინებით გამოყოფილია შემდეგი ათი ძირითადი საკითხი: დაცული ტერიტორიები; სახეობები და ჰაბიტატები; აგრობიომრავალფეროვნება; ნადირობა და მეთევზეობა; ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი; ბიოუსაფრთხოება; გარემოსდაცვითი განათლება, საზოგადოებრივი ცნობიერება და საზოგადოების მონაწილეობა; ფინანსურ-ეკონომიკური პროგრამა; მდგრადი სატყეო მეურნეობა; საკანონმდებლო ასპექტები. გეგმა მოიცავს არსებულ პრობლემათა ანალიზს აღნიშნული საკითხების მიხედვით, ზოგად მიზანსა და სამომავლო ხედვას, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის სტრატეგიულ პრინციპებს, კონკრეტულ მიზნებსა და ამოცანებს თითოეული საკითხის მიხედვით, კონკრეტულ ქმედებებს, ქმედებების განხორციელების სავარაუდო ბიუჯეტსა და ვადას.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიითა და სამოქმედო გეგმით განსაზღვრულია შემდეგი სტრატეგიული მიზნები:

- A. დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარება ბიომრავალფეროვნების დაცვის, აღდგენისა და ბუნებრივი რესურსების გონივრული გამოყენების მიზნით;
- B. საქართველოს ჰაბიტატების, სახეობებისა და მათი გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნება და აღდგენა *in-situ*, *ex-situ* და *inter-situ* კონსერვაციული საქმიანობისა და ბიოლოგიური რესურსების გონივრული გამოყენების გზით;
- C. საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაცია მისი გონივრული გამოყენებისთვის ჩარჩო-პირობების შექმნისა და *ex-situ* და *in-situ* დონისძიებების ხელშეწყობის საშუალებით.
- D. ნადირობისა და მეთევზეობის დაგეგმვა ცხოველური რესურსების დაცვის, აღდგენისა და გონივრული გამოყენების მიმართულებით;

- E. ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის შექმნა, მონაცემთა დინამიური ბაზის ჩამოყალიბება საქართველოში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და გონიერული გამოყენებისათვის.
- F. საქართველოს მოსახლეობისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვა გენმოდულიზირებული ორგანიზმებით (ბიოუსაფრთხოება) გამოწვეული შესაძლო საფრთხისაგან შესაბამისი სამართლებრივი საფუძველბის შექმნისა და გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში საზოგადოების ჩაბმის გზით.
- G. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების შესახებ მოსახლეობის ინფორმირება მისი გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების მიზნით და აქედან გამომდინარე, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მოსახლეობის აქტიურობის გაზრდა;
- H. შესაბამისი ფინანსური და ეკონომიკური პროგრამების დანერგვა ბიომრავალფეროვნების ეფექტიანი კონსერვაციის მხარდასაჭერად.
- I. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ბაზის (მათ შორის ინსტიტუციური მოწყობის მარეგულირებელი ნორმების) დახვეწა ახალი ნორმატიული აქტების შექმნის, არსებული კანონმდებლობის სრულყოფის და მათი საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებებთან შესაბამისობაში მოყვანის გზით.
- J. ტყის ბიომრავალფეროვნების დაცვა და შენარჩუნება ტყის რესურსების მდგრადი მართვის (მდგრადი სატყეო მეურნეობის) მეთოდების დანერგვის გზით.

NBSAP-ით განსაზღვრულია 140 ქმედება აღნიშნული მიზნების მისაღწევად და თითოეული მათგანის შესრულების ინდიკატორი/მოსალოდნელი შედეგი (შესაბამის შემთხვევებში რაოდენობრივად გაზომვადი).

NBSAP-ის განხორციელებაში სამთავრობო სტრუქტურების გარდა მონაწილეობას იღებენ არასამთავრობო ორგანიზაციები და სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებები. გეგმით გათვალისწინებულ ღონისძიებათა შესრულებას კოორდინაციას უწევს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო.

2.2. ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციით გათვალისწინებული ამოცანებისა და ინდიკატორების ასახვა საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის მიზნები და ამოცანები, რომლებიც ჩამოყალიბებულია NBSAP-ში განისაზღვრა საქართველოს სპეციფიკური გარემოებების, საჭიროებებისა და პირობების გათვალისწინებით იმ პერიოდში, როცა ეს დოკუმენტი იქმნებოდა. თუმცა NBSAP-ის ჩამოყალიბების და დამტკიცების პროცესი იმდენად გაჭიანურდა (1998-დან 2005 წლამდე), რომ დოკუმენტის მრავალი ელემენტი ოფიციალური დამტკიცებიდან საკმაოდ მალევე საჭიროებდა გადახედვას და განახლებას. ბიომრავალფეროვნების ინდიკატორების განსაზღვრა დასრულდა ახლახან საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბების პროცესში და ისინი დამტკიცებული იქნა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის ბრძანებით 2009 წლის მაისში. ამჟამად მიმდინარეობს თითოეული მათგანის მიხედვით მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის მეთოდების შემუშავება. შესაბამისად ეს ინდიკატორები NBSAP-ში არ არის ასახული.

ბიომრავალფეროვნების დაცვის მიზნები, ამოცანები და ინდიკატორები ძირითადად შეესაბამებიან კონვენციით განსაზღვრულ ამოცანებსა და ინდიკატორებს.

NBSAP ძირითადად ორიენტირებულია ბიომრავალფეროვნების *in-situ* კონსერვაციაზე, განსაზღვრავს ქმედებებს ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების

უზრუნველსაყოფად და ნაკლებად ამახვილებს ყურადღებას კონვენციის მესამე უმთავრესს მიზანზე - გენეტიკური რესურსების ხელმისაწვდომობასა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიან განაწილებაზე.

2.3 NBSAP-ით განსაზღვრული ქმედებების წვლილი კონვენციის მუხლების, თემატური პროგრამებისა და ურთიერთგადამკვეთი საკითხების დანერგვაში

საქართველოს NBSAP-ში ძირითადად ასახულია ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის ყველა მუხლით განსაზღვრული ვალდებულებები.

NBSAP -ით განსაზღვრული ქმედებების უმრავლესობა მიმართულია *in-situ* კონსერვაციაზე (მე-8 მუხლი, 67 ქმედება), საზოგადოების განათლებასა და ცნობიერების ამაღლებაზე (მე-13 მუხლი), განსაზღვრასა და მონიტორინგზე (მე-7 მუხლი), *ex-situ* კონსერვაციაზე (მე-9 მუხლი) და კვლევებსა და ტრენინგებზე (მე-12 მუხლი). ზოგიერთი საკითხი, როგორცაა საერთაშორისო თანამშრომლობა (მე-5 მუხლი), წამახალისებელი ზომები (მე-11 მუხლი), ტექნიკური და სამეცნიერო თანამშრომლობა (მე-17 მუხლი), გენეტიკური რესურსების ხელმისაწვდომობა (მე-15 მუხლი) სუსტადაა წარმოდგენილი დოკუმენტში. რა თქმა უნდა, დოკუმენტი არ ეხება საქართველოსთვის არაადეკვატურ თემატურ პროგრამებს (მარჯნის რიფები, კუნძულების ბიომრავალფეროვნება).

საქართველოს NBSAP-ში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს შემდეგი თემატური პროგრამებითა და ურთიერთგადამკვეთი საკითხებით რეკომენდირებულ ქმედებებს: დაცული ტერიტორიები, აგრობიომრავალფეროვნება, შიდა წყლების ეკოსისტემები, მშრალი და სუბჰუმიდური მიწები.

NBSAP არ ეხება ზღვის ბიომრავალფეროვნების საკითხებს, ხოლო მდგრადი სატყეო მეურნეობის საკითხთან დაკავშირებით განსაზღვრავს მხოლოდ სტრატეგიულ მიზანსა და ამოცანებს, რადგან ეს საკითხები სხვა სტრატეგიულ დოკუმენტებში უნდა ასახულიყო.

ქვემოთ ცხრილში წარმოდგენილია ინფორმაცია NBSAP-ში კონვენციის მუხლებით, თემატური პროგრამებითა და ურთიერთგადამკვეთი საკითხებით განსაზღვრული ვალდებულებების ასახვისა და მათი განხორციელების მდგომარეობის შესახებ (NBSAP-ის კომპონენტების ფარგლებში დაგეგმილი აქტივობებისა და ღონისძიებების განხორციელებაში გარდა სამთავრობო სტრუქტურებისა აქტიურად მონაწილეობდა არასამთავრობო სექტორი. ამ ქმედებათა უმეტესობა კი განხორციელდა სხვადასხვა ღონისძიებისა და საფინანსო ინსტიტუტების ფინანსური მხარდაჭერით, მთლიანად ან ნაწილობრივ):

NBSAP-ის სტრატეგიული მიზანი	შესაბამისობა კონვენციის მუხლებთან, თემატურ პროგრამებთან და ურთიერთდაკვეთ საკითხებთან	განხორციელების მდგომარეობა
<p>A.დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარება ბიომრავალფეროვნების დაცვის, აღდგენისა და ბუნებრივი რესურსების გონივრული გამოყენების მიზნით.</p>	<p>მე-8 მუხლის (a)-(e) ქვეუპიკტები, მე-5 და მე-12 მუხლები.</p> <p>თემატური სამუშაო პროგრამები - მთების, შიდა წყლების, ტყეების ბიომრავალფეროვნების შესახებ</p> <p>სამუშაო პროგრამა დაცული ტერიტორიების შესახებ</p>	<p>2009 წლის დასასრულისთვის საქართველოში არის 14 სახელმწიფო ნაკრძალი, 8 ეროვნული პარკი, 14 ბუნების ძეგლი, 12 აღკვეთილი და 2 დაცული ლანდშაფტი. მათი საერთო ფართობია 495 954,01 ჰა-ს (მათ შორის ზღვის აკვატორია – 15 743 ჰა), რაც ქვეყნის საერთო ტერიტორიის დაახლოებით 7,14 %-ს შეადგენს.</p> <p>2005 წლის შემდგომ საქართველოში დაარსდა შემდეგი ახალი დაცული ტერიტორიები:</p> <ul style="list-style-type: none"> - მტირალას ეროვნული პარკი – 15 806 ჰა; - თბილისის ეროვნული პარკი – 22 425 ჰა, რომლის შემადგენლობაშიც შევიდა საგურამოს სახელმწიფო ნაკრძალი (5359ჰა); - იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიები - რომლის შემადგენლობაშია 11 ბუნების ძეგლი, მათგან 9 კარსტული მღვიმე (ჯერჯერობით დაუზუსტებელი ფართობებით). <p>გაფართოვდა შემდეგი დაცული ტერიტორიები:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ბაბანურის ნაკრძალი – 92,1 ჰა-ით; - ილტოს აღკვეთილი – 1698 ჰა-ით; - კოლხეთის ეროვნული პარკი – 1034,4 ჰა-ით. <p>2007 წელს დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ საქართველოს კანონის მიღებით კატეგორია შეეცვალა ზოგიერთ მანამდე არსებულ დაცულ ტერიტორიას, განისაზღვრა ქცია-ტაბაწყურის, ნეძვისა და თეთრობის აღკვეთილების ფართობები, აჯამეთის ნაკრძალის საფუძველზე შეიქმნა აჯამეთის აღკვეთილი, რომლის ფართობი გაიზარდა 269 ჰა-ით.</p> <p>დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებასთან დაკავშირებით მიღწეული მნიშვნელოვანი შედეგებია:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2005-2009 წლებში საქართველოში ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნისა და არსებულების გაფართოების შედეგად დაცული ტერიტორიების (IUCN-ის კატეგორიები I-V) ფართობი გაიზარდა 64 889,01 ჰა-ით და არსებობს დაცული ტერიტორიების ფართობის შემდგომი ზრდის მკაფიო ტენდენცია; • სისტემურ დონეზე დაცული ტერიტორიების მართვის გაუმჯობესება და

		<p>ობტიმიზაცია მიმდინარე ინსტიტუციური რეფორმის შედეგად.</p> <ul style="list-style-type: none"> • მნიშვნელოვნად გაიზარდა დაცული ტერიტორიების სახელმწიფო დაფინანსება. მიმდინარეობს მუშაობა დაცული ტერიტორიების ფინანსური მდგრადობის უზრუნველსაყოფად. მოზიდული იქნა ახალი ფინანსური რესურსები დაცული ტერიტორიების სისტემის შემდგომი განვითარებისთვის; • არსებული ეროვნული პარკების მენეჯმენტის გაუმჯობესება, რასაც ხელს უწყობს შესაბამისი აღჭურვა, ტურისტული და ადმინისტრაციული ინფრასტრუქტურის განვითარება, ადმინისტრაციის თანამშრომელთა ტრენინგები. • საზოგადოებასთან ურთიერთობისა და საგანმანათლებლო საქმიანობის გაუმჯობესება. <p>საქართველოში დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებასთან დაკავშირებით დეტალური ინფორმაცია წარმოდგენილია III.B დანართში.</p>
<p>B:საქართველოს ჰაბიტატების, სახეობებისა და მათი გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნება და აღდგენა in-situ, ex-situ და inter-situ კონსერვაციული საქმიანობისა და ბიოლოგიური რესურსების გონივრული გამოყენების გზით</p>	<p>მე-7 მუხლის (a) ქვეპუნქტი, მე-8 მუხლის (a), (e), (h), (i) და (k) ქვეპუნქტები, მე-9 და მე-10 მუხლები</p> <p>მცენარეთა კონსერვაციის გლობალური სტრატეგია</p> <p>სამუშაო პროგრამები შიდა წყლების, მთების, ტყეებისა და მშრალი და სუბჰუმიდური მიწების მრავალფეროვნების შესახებ</p> <p>სამუშაო პროგრამა დაცული ტერიტორიების შესახებ</p>	<p>საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიასთან დაარსდა გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების კომისია, რომელმაც შეიმუშავა საქართველოს ახალი „წითელი ნუსხა“. სახეობების მდგომარეობა შეფასდა ბუნების დაცვის მსოფლიო კავშირის (IUCN) კრიტერიუმებისა და კატეგორიების მიხედვით. „წითელი ნუსხა“ დამტკიცდა საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით (№303, 02.05.06), რითაც შეიქმნა სამართლებრივი საფუძველი საქართველოში საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების დაცვისათვის.</p> <p>მომზადებულია ან მიმდინარეობს კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმების შემუშავება შემდეგი სახეობებისა და სახეობათა ჯგუფებისათვის: ჯიხვი (<i>Capra caucasica</i>, <i>Capra cylindricornis</i>); ჯიქი (<i>Pantera pardus</i>); ხელფრთიანები (<i>Chiroptera</i>); მურა დათვი (<i>Ursus arctos</i>); კავკასიური როჭო (<i>Tetrao mlokosiewiczzi</i>); წყალმცურავი და მენაპირე ფრინველები (ქოჩორა ვარხვი (<i>Pelecanus crispus</i>), მცირე თეთრშუბლა ბატი (<i>Anser erythropus</i>), წითელყელა ბატი (<i>Branta ruficollis</i>), თეთრთავა იხვი (<i>Oxyura leucocephala</i>); ბექობის არწივი(<i>Aquila heliaca</i>); მცირე კირკიტა (<i>Falco naumanni</i>), ხმელთაშუაზღვის კუ (<i>Testudo graeca</i>); კავკასიური სალამანდრა (<i>Mertensiella caucasica</i>), ზუთხისებრთა ოჯახი (<i>Acipenseridae</i>).</p> <p>მაგრამ, საჭირო ფინანსური რესურსების არარსებობის გამო დაწყებულია კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმებით გათვალისწინებული მსოლოდ რამდენიმე ღონისძიების განხორციელება.</p> <p>მიმდინარეობს ღონისძიებები ქურციკის პოპულაციის აღსადგენად. ეს სახეობა</p>

	<p>საქართველოს ტერიტორიაზე პრაქტიკულად აღარ გვხვდება გასული საუკუნის პირველი ნახევრის შემდეგ. ქურციკის პოპულაციის აღდგენა პირველ რიგში დაგეგმილია ვაშლოვანის ეროვნული პარკში, რომელიც ამ სახეობის ისტორიულ არეალში მდებარეობს. ამ ეტაპზე დაწყებულია ტყვეობაში მყოფი პოპულაციის დაარსება; თურქეთიდან შემოყვანილია 10 ინდივიდი; სამომავლოდ დაგეგმილია დამატებითი ინდივიდების შემოყვანა (ინდივიდთა პოტენციური წყაროები, თურქეთის პოპულაციის გარდა, არის უზბეკეთისა და აზერბაიჯანის პოპულაციები) .</p> <p>მიმდინარეობს ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში ნიამორის (<i>Capra aegagrus</i>) რეინტროდუქცია. სახეობა შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, როგორც გადაშენების კრიტიკული საფრთხის წინაშე მყოფი ტაქსონი (CR).</p> <p>ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში დაცვის რეჟიმის გაუმჯობესებისა და კონსერვაციული ღონისძიებების შედეგად მოხდა ირმის პოპულაციის ზრდა (1999 წელს 39 ინდივიდიდან – 228 ინდივიდამდე 2009 წელს). სახეობა შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, როგორც გადაშენების კრიტიკული საფრთხის წინაშე მყოფი ტაქსონი (CR). საქართველოში შემორჩენილია მისი სულ სამი მცირერიცხოვანი პოპულაცია ლაგოდეხის, ბორჯომ-ხარაგაულისა და გარდაბნის დაცულ ტერიტორიებში.</p> <p>დაზუსტდა ხელფრთიანთა სახეობრივი შემადგენლობა, IUCN-ის კრიტერიუმების მიხედვით შეფასდა მათი კონსერვაციული სტატუსი, გამოვლენილია ხელფრთიანთა საკვანძო ჰაბიტატები და მიმდინარეობს მათი გაერთიანება დაცული ტერიტორიებში.</p> <p>დაიწყო შავი ზღვის ძუძუმწოვრების (<i>Tursiops truncatus</i>, <i>Phocoena phocoena</i>, <i>Delphinus delphis</i>) მონიტორინგი.</p> <p>მიმდინარეობს მოგრირებადი ფრინველების დარგოლვის ცენტრის შექმნა კოლხეთის ეროვნულ პარკში.</p> <p>ჩატარდა კვლევა საქართველოს არადგილობრივი და ინვაზიური ფლორის შესწავლისათვის. გამოკვლეული იქნა საქართველოს ტერიტორიაზე აღრიცხული ეგზოტურ მცენარეთა ბიოლოგიური და ეკოლოგიური თავისებურებები და მომზადდა არადგილობრივ, მათ შორის პოტენციურად ინვაზიურ სახეობათა სია.</p> <p>იდენტიფიცირებულია ბიომრავალფეროვნებისათვის მნიშვნელოვანი ადგილები და</p>
--	--

		<p>ეკოლოგიური დერეფნები. საქართველოს ტერიტორიაზე გამოვლენილია ფრინველთათვის გლობალურად მნიშვნელოვანი (IBA) 31 ადგილი, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის განსაკუთრებულად საინტერესო 17 ტერიტორია შესულია ევროპის “ზურმუხტის ქსელში” (Emerald network). მიმდინარეობს მცენარეთა მნიშვნელოვანი ადგილების (IPA) იდენტიფიცირება.</p> <p>განხორციელდა ღონისძიებები მდინარეების იორისა და ალაზნის ჭაღის ტყის დაცვისა და შენარჩუნებისათვის. ჭაღის ტყეები საქართველოში იდენტიფიცირებულია, როგორც ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ჰაბიტატი. ხორციელდება ღონისძიებები ჭიაურის ტყის (150 ჰა, მდ. ალაზანი) აღდგენისათვის (ტყის ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობა, ტყის გაშენება). განისაზღვრა და ხორციელდება შესაბამისი ღონისძიებების მდ. იორის ბუნებრივი ჰიდროლოგიური რეჟიმის აღდგენის ხელშეწყობად, რაც აუცილებელია ივრის ჭაღების შენარჩუნებისათვის.</p> <p>საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის მნიშვნელოვანი ნაწილია მცენარეთა კონსერვაცია თესლების ბანკების საშუალებით. თესლის ბანკებში (საქართველოსა და დიდ ბრიტანეთში, კიუს ბოტანიკურ ბაღის ათასწლეულის თესლის ბანკის პროექტის ფარგლებში) უკვე დაცულია საქართველოს ფლორის სახეობების 17% - 600-ზე მეტი საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური სახეობა.</p> <p>შესწავლილი იქნა „გადაშენების პირას მყოფი ველური ფაუნისა და ფლორის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ კონვენციის (CITES) დანართებში შეტანილი ფლორის სახეობები (<i>Galanthus woronowii</i>, <i>Cyclamen coum</i>), რომლებიც არიან კომერციული ვაჭრობის ობიექტები. ამ მცენარეთა მდგრადი მოპოვების უზრუნველსაყოფად შეფასდა არსებული რესურსები, ყალიბდება კონტროლისა და მონიტორინგის მექანიზმი, იგეგმება მცენარეთა ხელოვნური მოშენების ხელშეწყობი ღონისძიებები.</p>
<p>C: საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაცია მისი გონივრული გამოყენებისთვის ჩარჩო-პირობების შექმნისა და ex-situ და in-situ ღონისძიებების ხელშეწყობის</p>	<p>კონვენციის მუხლები 7 (a), 9, 11, 12, 15</p> <p>აგრობიომრავალფეროვნების შესახებ სამუშაო პროგრამა</p>	<p>მიწათმოქმედების ინსტიტუტის ბაზაზე შეიქმნა გენეტიკური ბანკი, რომელიც აღჭურვილია თანამედროვე დანადგარებით და კომპიუტერული ტექნიკით მონაცემთა ბაზებზე სამუშაოდ. გენბანკში ამჟამად ინახება მინდვრისა და ბოსტნეული კულტურის 3057 ნიმუში. მებაღეობის, მევენახეობისა და მეღვინეობის ინსტიტუტში თავმოყრილია ხილისა და ვახის ჯიშების 1519 ნიმუში.</p> <p>საერთაშორისო ორგანიზაციების მხარდაჭერით და მონაწილეობით ტარდება ექსპედიციები საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში ახალი მასალების შესაგროვებლად და გენბანკის კოლექციების შესავსებად. მიმდინარეობს კოლექციების დოკუმენტაციისა და მონაცემთა ბაზის შედგენა.</p>

<p>საშუალებით.</p>	<p>ჩატარდა მრავალი სემინარი და სასწავლო კურსი, რომელთა საშუალებით ქართველი მეცნიერები დახელოვდნენ გენეტიკური რესურსების ნიმუშების შენახვასა და განახლებაში, დოკუმენტაციის შედგენასა და მონაცემთა ბაზებთან მუშაობაში.</p> <p>შეფასდა საქართველოს მცენარეთა გენეტიკური რესურსების მართვისა და გამოყენების სისტემა, შემუშავდა პოლიტიკური რეკომენდაციები გენეტიკური რესურსების მართვის სტრატეგიის მოსამზადებლად.</p> <p>მომზადდა ეროვნული მოხსენება საქართველოში სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მცენარეთა გენეტიკური რესურსების მდგომარეობის შესახებ.</p> <p>სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში შესწავლილი და შეფასებულია სამცხე-ჯავახეთის ადგილობრივი სამკურნალო მცენარეთა რესურსები, აგრეთვე, კულტურულ მცენარეთა ველური ნათესავების მდგომარეობა.</p> <p>მიმდინარეობს გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი ძველი ქართული ტრადიციული ჯიშების <i>on farm</i> კონსერვაცია. ამჟამად სამცხე-ჯავახეთში გლეხთა მეურნეობებში უკვე აღდგენილია მარცვლოვნების 5 (წითელი დოლი, დიკა, ქერი, ჭვავი, ფეტვი), პარკოსნების 5 ადგილობრივი ჯიშისა (მუხუდო, ცერცვი, ოსპი, ძაბა, ცულისპირა) და ერთი ტექნიკური კულტურის (სელი) მოყვანის ტრადიცია. შეგროვდა და გამოყვანილი იქნა ვაშლის 22 ადგილობრივი ჯიშის ნერგები, რომლებიც გაერცვლდა სამცხე-ჯავახეთის ფერმერულ მეურნეობებში. მარცვლოვნებისა და პარკოსნების გადაშენების პირას მისული ადგილობრივი ჯიშების აღდგენა მიმდინარეობს, აგრეთვე, ფერმერულ მეურნეობებში გურიაში, ქვემო ქართლსა და კახეთში.</p> <p>ბიოლოგიური და ტრადიციული სოფლის მეურნეობის განვითარების ხელშეწყობის მიზნით მიღებულ იქნა კანონი „ბიოლოგიური აგროწარმოების განხორციელების შესახებ“. ამჟამად ბიოლოგიურ სოფლის მეურნეობას ეწევა დაახლოებით 1000 ფერმერი, თუმცა მათი წილი სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ჯერ კიდევ უმნიშვნელოა.</p> <p>აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ხელშეწყობისა და ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარების მიზნით რეგულარულად ტარდება ტრენინგები და სემინარები, აგრეთვე, ინფორმირებისა და ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები სხვადასხვა მიზნობრივი ჯგუფებისათვის.</p> <p>წამახალისებელი ზომები ტრადიციული და ორგანული სოფლის მეურნეობისათვის და</p>
--------------------	--

		აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის არ არის განსაზღვრული.
ნადირობისა და მეთევზეობის დაგეგმვა ცხოველური რესურსების დაცვის, აღდგენისა და გონივრული გამოყენების მიმართულებით;	კონვენციის მუხლები 8 (i), 9, 10, 11, 12, 13	<p>ნადირობისა და თევზჭერის რეგულირების გაუმჯობესების მიზნით შეტანილი იქნა გარკვეული ცვლილებები მარეგულირებელ საკანონმდებლო აქტებში. განხორციელდა გარკვეული ქმედებები მონადირეთა ინფორმირებულობისა და ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით. ჩატარდა ნადირობის სექტორის საბაზისო კვლევა. იგეგმება პროგრამის განხორციელება ნადირობის მართვის გაუმჯობესებისათვის.</p> <p>საქართველოში კერძო სამონადირეო მეურნეობების ჩამოყალიბება დაიწყო 2000 წლიდან. შესაბამისად ჯერ კიდევ ძალიან მწირია სამონადირეო მეურნეობების ეფექტური მართვის არსებული გამოცდილება. დაბალია საზოგადოების ინფორმირებულობისა და ცნობიერების დონე.</p>
ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის შექმნა, მონაცემთა დინამიური ბაზის ჩამოყალიბება საქართველოში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და გონივრული გამოყენებისათვის.	კონვენციის მუხლები 7 (b), 17	<p>2008 წლიდან საქართველოში დაიწყო ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბება. ამ დროისათვის შემუშავებულია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის კონცეფცია. დაინტერესებულ მხარეებთან მჭიდრო თანამშრომლობით შეირჩა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის 25 ინდიკატორი, რომლებიც დამტკიცდა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის ბრძანებით. მათ შორის ბიომრავალფეროვნებაზე ზეწოლის 11, ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის – 5 და რეაგირების 9 ინდიკატორი, რომელთა შესახებ დეტალური ინფორმაცია განთავსებულია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ვებ-გვერდზე: www.biomonitoring.moe.gov.ge. შექმნილია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბების საკოორდინაციო საბჭო. მიმდინარეობს ცალკეული ინდიკატორების მიხედვით მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის მეთოდოლოგიის შემუშავება და შერჩეული ინდიკატორების მიხედვით მონაცემთა ხელმისაწვდომობის შეფასება. მას შემდეგ, რაც დასრულდება მეთოდოლოგიური ნაწილის შეფასება, დაგეგმილია ცალკეული ინდიკატორების შესაბამისად მონაცემთა შეგროვება, ანალიზი, ინფორმაციის განთავსება ვებ-გვერდზე და მისი რეგულარული განახლება. ასევე დაგეგმილია საველე კვლევების ორგანიზება, სპეციალისტებისა და მონიტორინგში ჩართული პირების ტრენინგები, საწვრთნელი მოდულების მომზადება, სახელმძღვანელოებისა და სარკვევების გამოცემა.</p>
საქართველოს მოსახლეობისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვა გენმოდულიციურული ორგანიზმებით	მუხლი 8 (g),	<p>ბიოუსაფრთხოების კარტახენას ოქმი საქართველოს მიერ რატიფიცირებული იქნა 2008 წლის სექტემბერში და ოქმი საქართველოსთვის ძალაში შევიდა 2009 წლის თებერვალში. ოქმით განსაზღვრული ვალდებულებების ეროვნულ დონეზე შესრულებისათვის სამართლებრივი საფუძვლის შექმნის მიზნით შემუშავებულია კანონპროექტი „გენმოდულიციურული ორგანიზმების შესახებ“.</p>

<p>(ბიოუსაფრთხოება) გამოწვეული შესაძლო საფრთხისაგან შესაბამისი სამართლებრივი საფუძვლების შექმნისა და გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში საზოგადოების ჩაბმის გზით</p>		
<p>საქართველოს ბიომრავალფეროვნების შესახებ მოსახლეობის ინფორმირება მისი გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების მიზნით და აქედან გამომდინარე, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მოსახლეობის აქტიურობის გაზრდა</p>	<p>მუხლი 13</p>	<p>ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად გააქტიურდა ღონისძიებები საზოგადოების ინფორმირებისა და ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით. მომზადდა სხვადასხვა სახის პუბლიკაციები (ბროშურები, ლიფლეტები, პოსტერები, კალენდრები, საველე მეგზურები, ტურისტული გზამკვლევები, საველე სარკვევები), სატელევიზიო გადაცემები და ფოტოგამოფენები საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემისა და სხვადასხვა დაცული ტერიტორიების შესახებ. რეგულარულად ტარდება მედია-ტურები დაცულ ტერიტორიებში. პოპულარულ ტელეარხებზე განთავსებულია სარეკლამო ვიდეორგოლები.</p> <p>დაიწყო სხვადასხვა მიზნობრივი ჯგუფებზე მიმართული კამპანიების განხორციელება. მაგ., საჯარო სკოლების ფართო მონაწილეობით (181 სკოლის 3000-მდე მოსწავლე) ჩატარდა „ბაღის ფრინველის საათი“ - საქართველოში ფართოდ გავრცელებული ფრინველების 30 სახეობის აღრიცხვა. კამპანიის მთავარი მიზანია ახალგაზრდების ცნობიერების ამაღლება ბიომრავალფეროვნების ღირებულების შესახებ. დაგეგმილია ამ კამპანიის გამეორება მომდევნო წლებში.</p> <p>საზოგადოების ინფორმირებისა და ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით განსაკუთრებით დიდ როლს ასრულებს არასამთავრობო სექტორი. განხორციელდა გარემოსდაცვითი საკომუნიკაციო კამპანია - „კონსერვაცია მდგრადი განვითარებისათვის კავკასიის ეკორეგიონში“. კამპანია მიმართული იყო ბიომრავალფეროვნების, განსაკუთრებით პრიორიტეტული სახეობების კონსერვაციის მნიშვნელობის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებ პირთა, კერძო სექტორისა და ადგილობრივი მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებაზე. ჩატარდა ღონისძიებები ადგილობრივი ჟურნალისტების შესაძლებლობების გაძლიერების ხელშეწყობად და ჩამოყალიბდა ეკოლოგ-ჟურნალისტთა ქსელი. პროექტის ფარგლებში ჩატარდა ბიომრავალფეროვნების საკითხებისადმი მიძღვნილი 11 ტრენინგი ეკორეგიონის მასშტაბით, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ჟურნალისტებმა, ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა.</p>

		<p>საქართველოს კიდევ ორ რეგიონში შეიქმნა ეკოჟურნალისტთა ქსელი, ჩატარდა ტრენინგები ჟურნალისტებისა და ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების წარმომადგენლებისათვის.</p> <p>დაწყებითი და საშუალო განათლების მიმდინარე რეფორმის ფარგლებში გარკვეული ყურადღება ეთმობა გარემოსდაცვითი, მათ შორის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საკითხების ინტეგრირებას სასწავლო გეგმებსა და შესაბამისი საგნების (ბიოლოგია, გეოგრაფია) სახელმძღვანელოებში.</p>
<p>შესაბამისი ფინანსური და ეკონომიკური პროგრამების დანერგვა ბიომრავალფეროვნების ეფექტიანი კონსერვაციის მხარდასაჭერად.</p>	<p>მუხლები 6, 20</p>	<p>NBSAP-ით განსაზღვრულია ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკური შეფასებებისა და ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ეკონომიკური გეგმის შემუშავება, აგრეთვე, რამდენიმე საკანონმდებლო აქტის შემუშავება, რათა შეიქმნას შესაბამისი საფუძველი სხვადასხვა სექტორებში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ინტეგრირებისათვის.</p> <p>აღნიშნული ქმედებები განხორციელებული არ არის.</p>
<p>ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ბაზის (მათ შორის ინსტიტუციური მოწყობის მარეგულირებელი ნორმების) დახვეწა ახალი ნორმატიული აქტების შექმნის, არსებული კანონმდებლობის სრულყოფის და მათი საქართველოს საერთაშორისო ვადლებულებებთან შესაბამისობაში მოყვანის გზით.</p>		<p>მომზადდა საკანონმდებლო ცვლილებების პროექტები „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი სახეობების კონსერვაციის, CITES-ის დანართებში შეტანილი სახეობების დაცვის, მოპოვებისა და ვაჭრობის რეგულირების გაუმჯობესების მიზნით, აგრეთვე, გარეული ცხოველების დაცვისა და სარგებლობის გაუმჯობესების მიზნით. მომზადდა კანონპროექტი გენმოდირირებული ორგანიზმების შესახებ.</p> <p>მიღებული იქნა ნორმატიული აქტები ბიოლოგიური რესურსებით მდგრადი სარგებლობის (ნადირობა, თევზჭერა, ზოგიერთი არამერქნული რესურსი) ხელშეწყობის მიზნით, აგრეთვე, სამონადირეო მეურნეობების მართვის ეფექტურობის ამაღლების მიზნით.</p>

2.4. ეროვნული და საერთაშორისო ფინანსური რესურსები NBSAP-ით განსაზღვრული ქმედებების განხორციელებისათვის

საქართველოს ეროვნულ ბიუჯეტში გათვალისწინებულია ხარჯები დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებისათვის, ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის ადმინისტრირებისათვის, ბიომრავალფეროვნების სფეროში სამეცნიერო კვლევებისთვის. ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის მრავალი ქვეყნისაგან განსხვავებით, საქართველოში არ მოქმედებენ ბიუჯეტგარეშე მიზნობრივი გარემოსდაცვითი ფონდები. ეროვნული ბიუჯეტიდან არ დაფინანსებულა NBSAP-ის დანერგვაზე მიმართული მიზნობრივი პროგრამები. საქართველოში არ მოქმედებენ ფინანსური მექანიზმები, რომლებიც ხელს შეუწყობდა ბიომრავალფეროვნების კომპონენტების სარგებლობისაგან მიღებული შემოსავლების ან მიყენებული ზიანის ანაზღაურების რეინვესტირებას ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაში. აღნიშნულის ერთადერთი მაგალითია „კოლხეთის დაცული ტერიტორიების განვითარების ფონდი“, რომელიც დაფუძნდა ნავთობის ტერმინალის მშენებლობის გამო ცენტრალური კოლხეთის საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენინი ტერიტორიის დანაკარგის საკომპენსაციოდ გამოყოფილი თანხების რეინვესტირებისათვის კოლხეთის დაცული ტერიტორიების განვითარებაში.

დონისძიებები ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების სფეროში საქართველოში უმეტესად გარე წყაროებიდან – საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებისა და დონორი ქვეყნების გრანტებით ფინანსდება. ბიომრავალფეროვნების სფეროში გარე წყაროებიდან პროექტების დაფინანსებაში უდიდესი წილი გლობალური გარემოს დაცვის ფონდზე (GEF) მოდის.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (GEF) წვლილი საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებაში და ხელშეწყობაში შესაძლებლობების გაძლიერების მიმართულებით. საქართველომ მიიღო GEF-ის ფინანსური დახმარება ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტარტეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავებისათვის, კონვენციის მოთხოვნათა შესრულების ეროვნული შესაძლებლობების შეფასებისათვის, დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებისათვის, ბიომრავალფეროვნების კონვენციისადმი ეროვნული მოხსენებების მომზადებისათვის, აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და აღდგენისათვის. 1996 წლის შემდგომ საქართველოსთვის GEF-დან მიღებული აქვს 13 მილიონამდე აშშ დოლარი დახმარება ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის სფეროში.

2006 წლის მარტში BMZ/KfW, CI და WWF-ის ინიციატივით დაფუძნდა დაცული ტერიტორიების სატრასტო ფონდი სომხეთის, აზერბაიჯანისა და საქართველოსათვის. სატრასტო ფონდი ამოქმედდა 2009 წლის წლის ბოლოსათვის და დაფარავს პრიორიტეტული დაცული ტერიტორიების 50%-მდე საოპერაციო ხარჯებს ამ სამ ქვეყანაში.

გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალური სამინისტრო (BMZ) და გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკი (KfW) მხარს უჭერენ საქართველოში დაცული ტერიტორიების განვითარებას (ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი, დაცული ტერიტორიების დაარსება ჯავახეთის ზეგანზე) და ტრასსასაზღვრო თანამშრომლობის განვითარებას.

გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოების (GTZ)-ის მიერ 2008 წელს დაიწყო პროექტი „ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“. პროექტის ძირითადი მიზანია ბუნებრივი რესურსების ეკონომიკურად ეფექტური და მდგრადი სარგებლობის, როგორც რესურსების დაცვის ინსტრუმენტის, ინტეგრირება სახელმწიფო და კერძო სექტორებში. პირველ ეტაპზე გათვალისწინებულია 6,5 მლნ ევროს ინვესტიცია.

ნორვეგიის მთავრობა ფინანსურად დაეხმარა მტირალას ეროვნული პარკის, ჭაჭუნასა და იურის აღკვეთილების განვითარებას, აგრეთვე, სისტემურ დონეზე შესაძლებლობების გაძლიერებას დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარების ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავებას.

აშშ-ს შინაგანი დეპარტამენტი მხარს უჭერს საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარებას შესაძლებლობის გაძლიერების გზით. იგივე პროექტი ეხმარება თბილისის ეროვნული პარკის განვითარებას.

ევროკომისია და ევროსაბჭო ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის თვალსაზრისით საინტერესო ადგილების გამოვლენას მათი „ზურმუხტის ქსელში“ გაერთიანების მიზნით, ასევე აფინანსებს სხვა ინიციატივებს, მაგ. შედარებით ფართომასშტაბიან პროექტს, რომელიც სამხრეთ-აღმოსავლეთ საქართველოში ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტის შემცირებას ეძღვნება.

იაპონიის სოციალური განვითარების ფონდის დახმარება (1 379 875 აშშ დოლარი) მიმართული იყო კოლხეთის ეროვნული პარკის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობაზე და ხელს უწყობდა ინფრასტრუქტურული პროექტების განვითარებას, შემოსავლების აღტერნატიული წყაროების გამოვლენას და მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებას, ეროვნული პარკის რესურსებზე მოსახლეობის მხრიდან ზეწოლის შემცირების მიზნით.

MAVA Fondation pour la Protection de la Nature ფინანსური მხარდაჭერით მიმდინარე პროექტი „დაცული ტერიტორიები კავკასიის ეკორეგიონში, 2012“ ხელს უწყობს დაცული ტერიტორიების შესახებ კონვენციის სამუშაო პროგრამის დანერგვას კავკასიის ეკორეგიონში.

2004 წლის შემდგომ კავკასიის ეკორეგიონის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაში მნიშვნელოვანი ინვესტიცია (8,5 მილიონი აშშ დოლარი) განახორციელა კრიტიკულ მდგომარეობაში მყოფი ეკოსისტემების ფონდმა (CEPF), რომელიც წარმოადგენს Conservation International-ის, გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის, იაპონიის მთავრობის, მაკარტურების ფონდისა და მსოფლიო ბანკის ერთობლივ ინიციატივას.

NBSAP-ით განსაზღვრული ქმედებების განხორციელებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, აგრეთვე, საერთაშორისო და ეროვნული არასამთავრობო ორგანიზაციების (WWF-ის კავკასიის წარმომადგენლობა, IUCN-ის სამხრეთ კავკასიის პროგრამული ოფისი, კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრი (REC Caucasus), სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი ნაკრესი, საქართველოს ბუნების შენარჩუნების ცენტრი (GCCW) ველზე მომუშავე მკვლევართა ასოციაცია CAMPESTER, ბიოლოგიურ მემკვიდრეობათა ასოციაცია „ელკანა“, კავკასიის არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელი (CENN)) მიერ მოზიდული ფინანსური რესურსები.

აღსანიშნავია, აგრეთვე, BP-სა და მისი პარტნიორი კომპანიების მიერ (BTC Co და SCP) ინიცირებული გარემოსდაცვითი საინვესტიციო პროგრამა (EIP), რომელმაც ხელი შეუწყო ქცია-ტაბაწყურის ადგილობრივი განვითარებას, გადაშენების პირას მისული სახეობების (მურა დათვი და კავკასიური როჭო) კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმების შემუშავებას. BP-სა და მისი პარტნიორი კომპანიების მიერ (BTC Co და SCP) მიერ ყოველწლიურად ხორციელდება, აგრეთვე, საგრანტო პროგრამა ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ხელშესაწყობად.

2.5 ძირითადი მიღწევები და დაბრკოლებები NBSAP-ის განხორციელებაში

2.5.1 ძირითადი მიღწევები

NBSAP-ის განხორციელებაში ძირითადი მიღწევებია:

- დაცული ტერიტორიების სისტემის შემდგომი განვითარება;
- საქართველოს „წითელი ნუსხის“ შედგენა IUCN-ის კრიტერიუმების და კატეგორიების მიხედვით განხორციელებული შეფასებების საფუძველზე;
- საფრთხის წინაშე მყოფი ძირითადი სახეობებისა და სახეობათა ჯგუფებისთვის კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმების მომზადება და ქმედებების განხორციელების დაწყება;
- ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბების დაწყება;
- საქართველოს ფლორის ენდემური და გადაშენების პირას მყოფი სახეობების *ex-situ* კონსერვაციის ღონისძიებების განხორციელება;
- პროგრესი საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების *ex-situ* და *on-farm* კონსერვაციის კუთხით;
- ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი მართვისათვის სამართლებრივი და ინსტიტუციური გარემოს გაუმჯობესება.
- საქართველოს ბიომრავალფეროვნების რესურს-ცენტრის შექმნა (www.chm.moe.gov.ge)

ქვემოთ წარმოდგენილია ინფორმაცია 2005-2009 წლებში განხორციელებული ზოგიერთი შესახებ, რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს NBSAP-ის განხორციელებაში. ინფორმაცია იმ პროექტების შესახებ, რომლებიც ხელს უწყობენ დაცული ტერიტორიების განვითარებას წარმოდგენილია 3 დანართში.

კრიტიკულ მდგომარეობაში მყოფი ეკოსისტემების ფონდის (CEPF) ინვესტიცია საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვაში

2004 წლის მაისში დაიწყო „კავკასიის ეკორეგიონის ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების რეგიონული პროგრამა“ კრიტიკულ მდგომარეობაში მყოფი ეკოსისტემების ფონდის (CEPF) მხარდაჭერით. ფონდის ინვესტიციის კოორდინაცია და მართვა ხორციელდება WWF-ის კავკასიის წარმომადგენლობასთან ერთობლივად.

ფონდის მუშაობის 5 წლის განმავლობაში საქართველოს არასამთავრობო და ადგილობრივი ორგანიზაციების მიერ განხორციელდა 19 მცირე და 8 მსხვილი პროექტი,

აგრეთვე 3 პროექტი საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ, რომლებიც მიმართული იყო პრიორიტეტული სახეობების კონსერვაციაზე, დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარებაზე, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაში ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვაზე, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნასა და საზოგადოების ინფორმირებასა და ცნობიერების ამაღლებაზე.

საქართველოში CEPF-ის მხარდაჭერით განხორციელდა შემდეგი ღონისძიებები:

- IUCN-მა შეაფასა კავკასიის ეკორეგიონში გავრცელებული ყველა ძუძუმწოვარისა და რეპტილიის გლობალური კონსერვაციული სტატუსი. შეფასების შედეგები (მონაცემთა ბაზა, მდგომარეობის შეფასება და სახეობათა გავრცელების რუკები) განთავსებულია ვებ-გვერდებზე <http://www.iucnredlist.org/mammals> და <http://www.iucnredlist.org>.
- შეიქმნა საქართველოს „წითელი ნუსხის“ ვებ-გვერდი www.red-list.ge
- შეფასდა შემდეგი პრიორიტეტული სახეობების მდგომარეობა და შემუშავდა მათი კონსერვაციის გეგმები: ხელფრთიანები (*Chiroptera*); დასავლეთკავკასიური და აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვები (*Capra caucasica*, *Capra cylindricornis*); ბექობის არწივი (*Aquila heliaca*), მცირე კირკიტა (*Falco naumanni*), ქოჩორა ვარხვის (*Pelecanus crispus*), მცირე თეთრშუბლა ბატი (*Anser erythropus*), წითელყელა ბატი (*Branta ruficollis*), თეთრთავა იხვი (*Oxyura leucocephala*); კავკასიური სალამანდრა (*Mertensiella caucasica*); ხმელთაშუაზღვის კუ (*Testudo graeca*); კავკასიური გველგესლა (*Vipera kaznakovi*) და დინიკის გველგესლა (*Vipera dinniki*); ზუთხისებრნი (*Acipenseridae*).
- შეიქმნა და რესურსებით უზრუნველყოფილი იქნა ხელფრთიანების მონიტორინგის რეგიონული ქსელი. შეიქმნა ხელფრთიანთა მონაცემთა ბაზა, რომელიც განთავსებულია ვებ-გვერდზე <http://www.campester.org>
- ფონდმა მხარი დაუჭირა ნიამორის რეინტროდუქციის ღონისძიებებს ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში.
- BirdLife International-თან მჭიდრო თანამშრომლობით განხორციელდა ღონისძიებები ფრინველთათვის მნიშვნელოვანი 5 ადგილის (IBA) დაცვისა და შენარჩუნებისათვის. ადგილობრივი მოსახლეობისაგან შეიქმნა IBA-ს დამცველთა ქსელი, რომელიც ახორციელებს საფრთხის წინაშე მყოფი ფრინველთა სახეობების დაცვისა და მონიტორინგის ღონისძიებებს.
- ჩატარდა ადგილობრივი მოსახლეობის, მოხალისეების (ძირითადად სტუდენტების) და სახელმწიფო მაკონტროლებელი ორგანოების თანამშრომელთა ტრენინგები ზუთხისებრთა უკანონო ჭერის აღკვეთისათვის.
- IUCN-ის ხელმძღვანელობით, აშშ-ს მისურის ბოტანიკურ ბაღთან და თბილისის ბოტანიკურ ბაღთან და ბოტანიკის ინსტიტუტთან თანამშრომლობით შემუშავდა კავკასიის ეკორეგიონის ენდემურ მცენარეთა ნუსხა (2800 ტაქსონი), 1100 შეფასდა IUCN-ის კრიტერიუმების მიხედვით და 600 ტაქსონის მდგომარეობა განისაზღვრა, როგორც გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფის. შემუშავდა კავკასიის მცენარეთა „წითელი ნუსხა“, რომლის გამოქვეყნება დაგეგმილია 2010 წელს. მიმდინარეობს მცენარეთა მნიშვნელოვანი ადგილების (IPA) განსაზღვრა, შემუშავდა მცენარეთა დაცვის რეგიონული სტრატეგიის სამუშაო ვერსია.
- შესწავლილი იქნა აჭარა-შავშეთის ენდემური ფლორა, განისაზღვრა 48 ენდემური სახეობის კონსერვაციული სტატუსი, შემუშავდა რეკომენდაციების მათი *in-situ* კონსერვაციისათვის. ბათუმის ბოტანიკურ ბაღში შეიქმნა თესლის ბანკი ენდემური სახეობების *ex-situ* კონსერვაციისათვის.

- განხორციელდა დასავლეთ მცირე კავკასიონის ეკოლოგიური დერეფნის სოციალურ-ეკონომიური, დემოგრაფიული და გეო-ეკოლოგიური თავისებურებების ანალიზი, რამაც შექმნა ეკოლოგიური დერეფნის ლანდშაფტური დაგეგმარებისა და დაცული ტერიტორიების შექმნის საფუძველი. შეიქმნა GIS მონაცემთა ბაზა და შემუშავდა დაცული ტერიტორიების განვითარების კონკრეტული რეკომენდაციები.
- შემუშავდა ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების (60 000 ჰა) შექმნის სახელმძღვანელო დოკუმენტი და განხორციელდა მოსამზადებელი სამუშაოები.
- დაარსდა მტირალა-მაჭახელას ბუნებრივ-ლანდშაფტური ტერიტორია (22 941 ჰა), რომლის საფუძველზეც უნდა შეიქმნას მტირალს ეროვნული პარკის მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია და მაჭახელას დაცული ლანდშაფტი.
- ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში არსებული მრავალმხრივი შეთანხმებების განხორციელების ეფექტურობის ამაღლების მიზნით ჩატარდა სემინარები ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების, გარემოს დაცვის სამინისტროს რეგიონული სამმართველოების მონაწილეობით და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების მონაწილეობით, შემუშავდა რეკომენდაციები ადგილობრივი დონეზე მრავალმხრივი შეთანხმებებით განხორციელებული ვალდებულებების შესრულებისათვის.
- გაანალიზდა არსებული სააკანონმდებლო ბაზა რამსარისა და CITES-ის კონვენციებით განსაზღვრული ვალდებულებების ასახვის თვალსაზრისით, შემუშავდა რეკომენდაციები სააკანონმდებლოს ცვლილებებისათვის, მომზადდა CITES-ის განხორციელების სახელმძღვანელო მებაჟეებისათვის და ჩატარდა ტრენინგები.
- განხორციელდა მიკროგრანტების პროგრამა NBSAP-ის განხორციელებაში ადგილობრივი საზოგადოების მონაწილეობის უზრუნველსაყოფად. პროგრამის ფარგლებში შექმნა ბიომრავალფეროვნების დაცვის ადგილობრივი მხარდამჭერი ჯგუფები. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის, რაჭისა და სვანეთის ადგილობრივმა არასამთავრობო/სათემო ორგანიზაციებმა მოამზადეს ბიომრავალფეროვნების დაცვის ადგილობრივი სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები, ხოლო ხევსურეთში მომზადდა დოკუმენტები ახალი დაცული ტერიტორიის დაარსების ხელშეწყობისათვის.
- გამოიცა ჟურნალი „მშენიერი საქართველო“ და წიგნი „კავკასია – ბუნების საგანძური“;
- გადაღებული იქნა დოკუმენტური ფილმი „ნიამორის დაბრუნება“;
- გამოქვეყნდა სტატიები, მომზადდა რადიოპროგრამა და სოციალური რეკლამები;
- ჩატარდა ფოტოგამოფენები, მომზადდა და გავრცელდა სხვადასხვა სახის სარეკლამო მასალა (კალენდრები, მაისურები, პლაკატები);
- საქართველოს ორ რეგიონში შექმნა ეკოჟურნალისტთა ქსელი და დამყარდა თანამშრომლობა ადგილობრივ მთავრობებთან.
- განხორციელდა ღონისძიებები ჟურნალისტების, სახელმწიფო მოხელეებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების ინფორმირებულობისა და ცნობიერების ამაღლების მიზნით. შეიქმნა სამხრეთ კავკასიის ეკოჟურნალისტთა ქსელი, ჩატარდა ტრენინგები, ტრანსსასაზღვრო მედია-ტურები, შეიქმნა სიუჟეტები ბიომრავალფეროვნების დაცვის თემაზე, ჩატარდა ჟურნალისტური გამოკვლევები, მომზადდა სტატიები და რადიოგადაცემები.
- ჟურნალისტების საერთაშორისო ცენტრის (ICFJ) ჩატარდა ტრენინგები ადგილობრივი ჟურნალისტებისთვის. ჩატარდა, აგრეთვე, ყოველწლიური კონკურსები, რომელშიც გამარჯვებული სიუჟეტები განთავსდა ICFJ-ის ვებ-გვერდზე «Biodiversity Awards Website» (<http://www.biodiversityreporting.org>).

CEPF-ის პარტნიორები ზემოთ აღნიშნული დონისძიებების განხორციელებაში იყვნენ: WWF-ის კავკასიის წარმომადგენლობა, IUCN-ის სამხრეთ კავკასიის პროგრამა, კავკასიის რეგიონული ეკოლოგიური ცენტრი (REC Caucasus), კავკასიის არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელი (CENN), სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი NACRES, შავი ზღვის ეკოკადემია, საქართველოს ველური ბუნების დაცვის ცენტრი (GCCW), ველზე მომუშავე მკვლევართა ასოციაცია CAMPESTER, გარემოს დაცვისა და მდგრადი განვითარების ასოციაცია „მთა-ბარი“, ეკოლოგიისა და ტურიზმის საერთაშორისო ასოციაცია, ეკოლოგ-მეცნიერთა ასოციაცია – კავკასიის ეკოსახლი, კავშირი ეკოპულსი, მდგრადი განვითარების კავშირი „ეკოხედვა“, ბუნების მეგობართა ასოციაცია „ცხრაწყარო“, ეკოლოგიური გამოკვლევების კავკასიური ცენტრი, ასოციაცია უურნალისტების და საზოგადოება, კავკასიის ველურ მცენარეთა სერტიფიცირების ცენტრი, თბილისის გოეთეს ინსტიტუტი, კავშირი „ანო და ვანო“, კავკასიის ენდემების კვლევის ცენტრი, კავშირი „დურუჯის მადლი“, ფონდი „აქვამედია“, ველურ მცენარეთა კონსერვაციის ასოციაცია, პილიგრიმ სტუდიო.

დახმარება ბიომრავალფეროვნების მხრივ არსებულ შესაძლებლობათა გაზრდისათვის, ბიომრავალფეროვნების რესურს ცენტრის მექანიზმში მონაწილეობა და ბიომრავალფეროვნების კონვენციის მეორე და მესამე ეროვნული ანგარიშების მომზადება

ამ პროექტით გლობალურმა გარემოსდაცვითმა ფონდმა (GEF) და UNDP-მ მხარი დაუჭირეს საქართველოში ხელსაყრელი გარემოს შექმნას ბიომრავალფეროვნების კონვენციით განსაზღვრული ვალდებულებების შესრულებისათვის. პროექტი განხორციელდა საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსა და სახეობათა კონსერვაციის ცენტრ „ნაკრესის“ მჭიდრო თანამშრომლობით. პროექტის ფარგლებში შეფასდა საქართველოს ინსტიტუციური შესაძლებლობები შემდეგ სფეროებში: ფლორისა და ფაუნის *ex-situ* და *in-situ* კონსერვაცია, ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი, ბიომრავალფეროვნებაზე მოქმედი საფრთხეები და მათი დაძლევა და აღნიშნულ სფეროებთან დაკავშირებული კანონმდებლობის ანალიზი. პროექტმა ხელი შეუწყო შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებებისა და მარეგულირებელი აქტების პროექტების მომზადებას. პროექტის მხარდაჭერით შეიქმნა ბიომრავალფეროვნების რესურს-ცენტრი (www.chm.moe.gov.ge) და საქართველოს მეორე და მესამე ეროვნული ანგარიშები ბიომრავალფეროვნების კონვენციისადმი. პროექტის ფარგლებში გაიმართა ბიომრავალფეროვნების საკითხებისადმი მიძღვნილი ეროვნული კონფერენცია, რომლის მუშაობაში მონაწილეობა მიიღეს დაინტერესებული სამინისტროების, უნივერსიტეტებისა და კვლევითი ინსტიტუტების, არასამთავრობო და დონორი ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა.

CITES-ის მოთხოვნების დანერგვის გაუმჯობესება თეთრყვავილასა და ყოჩივარდასთან მიმართებაში

საქართველო „გადაშენების პირას მყოფი ველური ფაუნისა და ფლორის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ“ კონვენციის (CITES) მხარეა 1997 წლიდან. საქართველოდან კომერციული ვაჭრობის საგანია CITES-ის დანართებში შეტანილი მხოლოდ ერთი სახეობა - თეთრყვავილა (*Galanthus woronowii*). საქართველოდან ყოველწლიურად ექსპორტირდება თეთრყვავილას 18 მილიონი ცალი ბოლქვი თურქეთსა და ნიდერლანდებში. თეთრყვავილასთან მიმართებაში CITES-ის მოთხოვნების შესრულების გაუმჯობესების მიზნით, 2008-2009 წლებში ნიდერლანდების მთავრობისა და CITES-ის სამდივნოს მხარდაჭერით გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების

სამინისტროს მიერ განხორციელდა პროექტი, რომლის ფარგლებში თბილისის ბოტანიკური ბაღისა და ბოტანიკის ინსტიტუტისა და კიუს ბოტანიკური ბაღის (დიდი ბრიტანეთი) ექსპერტების მიერ შეფასდა თეთრყვავილას ველური და გლეხთა ნაკვეთებზე არსებული პოპულაციების მდგომარეობა, არსებული რესურსები და განისაზღვრა მისი მოპოვების კონსერვაციული კვლავი; შემუშავდა თეთრყვავილას პოპულაციების მონიტორინგისა და რესურსების მოპოვების კონტროლის სქემები, აგრეთვე რეკომენდაციები მცენარის ხელოვნურად მოშენებისათვის. პროექტს უკვე აქვს დადებითი გამოხმაურება და შესაძლოა გახდეს შემდგომი თანამშრომლობის საფუძველი ბოლქოვანი მცენარეების კონსერვაციისა და მდგრადი სარგებლობის მიმართულებით.

საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების აღდგენა, კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება

პროექტის „საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების აღდგენა, კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება“ განხორციელება დაიწყო GEF-ისა და UNDP-ის ფინანსური მხარდაჭერით 2005 წელს. პროექტს ახორციელებს ბიოლოგიურ მეურნეობათა ასოციაცია „ელკანა“. პროექტის ფარგლებში მიმდინარეობს შერჩეული სამიზნე კულტურების *ონ ფარმ* კონსერვაცია სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში, სადაც ფერმერულ მეურნეობებში ამჟამად უკვე ითესება 28 ადგილობრივი „ლენდრასა“ შიდა მოხმარებისათვის და 7 „ლენდრასა“ კომერციული მიზნებისათვის. პროექტის განხორციელებაში აქტიურადაა ცართული 189 ფერმერი. დაინერგა თესლბრუნვისა და თესლის წარმოების პრაქტიკა. შექმნილია ადგილობრივი ხილი ჯიშების სანერგე-ფერმერებისათვის რეგულარულად ტარდება კონსულტაციები და ტრენინგები. ეროვნულ თესლის ბანკში ინახება სამიზნე „ლენდრასების“ კოლექცია და მიმდინარეობს მონაცემთა გაცვლა. ადგილობრივ ბაზარზე დაიწყო ტრადიციული ჯიშებიდან წარმოებული პროდუქტების გაყიდვა. პროექტის ფარგლებში შეფასდა სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში გავრცელებული კულტურული მცენარეების ველური მონათესავეებისა და სამკურნალო მცენარეების მდგომარეობა. კერძოდ შესწავლილი იქნა სამკურნალო მცენარეთა 27 სამიზნე სახეობა, განისაზღვრა მათი კატეგორიები IUCN-ის მიხედვით, ჩატარდა ხალხურ მედიცინაში სამკურნალო მცენარეების ტრადიციულ გამოყენებასთან დაკავშირებით ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვა, თითოეული სამიზნე სახეობისათვის განისაზღვრა კულტივირებისა და გამრავლების წესები, რაც ადგილობრივი ფერმერებს თავიანთ ფართობებზე სამკურნალო მცენარეების მოყვანაში დაეხმარება.

პროექტი ხელს უწყობს ტრადიციული ჯიშებიდან დამზადებული ახალი პროდუქტების პოპულარიზაციას ბაზრობებსა და სადგეუსტაციო ღონისძიებებზე/სემინარებზე. პროექტის ფარგლებში გაიმართა სამუშაო შეხვედრა საქართველოში გენეტიკური რესურსების ხელმისაწვდომობისა და სამართლიანი განაწილების საკითხებზე. ქართულ ენაზე ითარგმნა და გავრცელდა საკითხთან დაკავშირებული მასალები.

საქართველოს ფლორის სახეობების თესლის შეგროვება ex-situ კონსერვაციის მიზნით

პროექტი ხორციელდება 2006 წლიდან თბილისის ბოტანიკური ბაღისა და ბოტანიკის ინსტიტუტის მიერ დიდი ბრიტანეთის კიუს სამეფო ბოტანიკური ბაღის მხარდაჭერით. ამჟამად უკვე შექმნილია პარალელური კოლექციები და თესლი ბანკებში (თბილისის ბოტანიკის ინსტიტუტი და კიუს ბოტანიკური ბაღი) დაცული 600-ზე მეტი საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური სახეობა, საქართველოს ფლორის 17%. პროექტმა მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი თბილისის ბოტანიკის ინსტიტუტის შესაძლებლობების გაძლიერებას მცენარეთა ex-situ კონსერვაციაში, სპეციალისტების ტრენინგითა და სათანადო აღჭურვილობის შექმნით.

2.5.2 დამაბრკოლებელი გარემოებები

მიუხედავად იმისა, რომ NBSAP დამტკიცდა საქართველოს მთავრობის დადგენილებით, სახელმწიფო ბიუჯეტიდან არ ხდება დაფინანსების გამოყოფა მისი განხორციელებისათვის, რაც განპირობებულია ბიომრავალფეროვნების დაცვის არაპრიორიტეტულობით სახელმწიფო და ადგილობრივ დონეებზე. NBSAP-ის განხორციელება თითქმის სრულად დამოკიდებულია გარედან მიღებულ დახმარებაზე.

საზოგადოებისა და გადაწყვეტილებების მიმღებ პირთა დაბალი გარემოსდაცვითი ცნობიერება არის კიდევ ერთი დამაბრკოლებელი გარემოება NBSAP-ის ეფექტური განხორციელებისათვის.

მხოლოდ ახლახან დაიწყო ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბება. მონიტორინგის სისტემის არარსებობა შეუძლებელს ხდის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის დინამიკაზე თვალყურის დევნებას, შესაბამისი გადაწყვეტილებების დროულად მიღებას და მნიშვნელოვნად აფერხებს ბუნებრივი რესურსების დეგრადაციის შეჩერებას.

საერთოდ არ იქნა განხორციელებული ქმედებები ფინანსურ-ეკონომიკური პროგრამების შემუშავებისა და დანერგვისათვის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მხარდასაჭერად.

NBSAP-ის ეფექტური განხორციელება მოითხოვს აქტიურ თანამშრომლობას სხვა სოფლის მეურნეობის, განათლებისა და ეკონომიკური განვითარების სექტორებთან, რაც ჯერ კიდევ ძალიან სუსტია.

კვლავ მნიშვნელოვანი პრობლემაა პერსონალის სიმცირე სახელმწიფო სექტორში, რომელიც დაკავებულია ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და ბიოლოგიური რესურსების მართვის სფეროში.

2.6 NBSAP-ის ეფექტურობის ანალიზი

პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ NBSAP-ის შემუშავება და დამტკიცება ძლიერ გაჭიანურდა (მომზადება დაიწყო 1997 წელს, ხოლო საბოლოო სახით ჩამოყალიბდა და დამტკიცდა გაცილებით გვიან - 2005 წელს). ამის გამო დოკუმენტის გარკვეული კომპონენტები განახლებას და გადახალისებას საჭიროებდა დამტკიცებიდან სულ მალე. 2005 წლიდან დღემდე ქვეყანაში რადიკალურად შეიცვალა სიტუაცია როგორც პოლიტიკური, ისე სოციო-ეკონომიკური თვალსაზრისით, რამაც ცხადია დოკუმენტის რელევანტურობასა და ეფექტურობაზე გარკვეული ზეგავლენა მოახდინა. ამ პერიოდში გაჩნდა ახალი გამოწვევები და სრულიად ახალი შესაძლებლობები, რაც სრულად უნდა იყოს გათვალისწინებული განახლებული დოკუმენტის ჩამოყალიბებისას. მიუხედავად იმისა, რომ NBSAP დამტკიცდა საქართველოს მთავრობის დადგენილებით, ის არ არის სავალდებულოდ შესასრულებელი დოკუმენტი და მისი განხორციელება მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული გარედან მიღებულ ფინანსურ დახმარებაზე. შესაბამისად, ძირითადად განხორციელდა ან მიმდინარეობს NBSAP-ით განსაზღვრული ის ქმედებები, რომლებისთვისაც გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების

სამინისტროს ან არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და კვლევითი ინსტიტუტების მიერ მოზიდული იქნა ფინანსური სახსრები საერთაშორისო, რეგიონული ან ბილატერალური თანამშრომლობის ფარგლებში.

საქართველოში ბიომრავალფეროვნების სხვადასხვა კომპონენტების ზოგადი კონსერვაციული სტატუსი უფრო მეტად განპირობებულია ქვეყანაში არსებული ფონური სიტუაციით (ტყეებით დაფარული დიდი ფართობები, ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორების განვითარების შედეგებით დაბალი დონე), ვიდრე აქტიური კონსერვაციული ქმედებებით. თუმცა უნდა აღინიშნოს NBSAP-ით განსაზღვრული ღონისძიებების წვლილი დაცული ტერიტორიების სისტემის შემდგომ განვითარებაში, სახეობებისა და ეკოსისტემების არსებული მდგომარეობის გამოვლენაში, კონსერვაციული ქმედებების დაგეგმვაში, ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების გაუმჯობესებაში, აგრობიომრავალფეროვნების დაცვასა და *ex-situ* კონსერვაციაში, აგრეთვე, ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამართლებრივი გარემოსა და სახელმწიფო კონტროლის გაუმჯობესებაში.

NBSAP-ით განსაზღვრულია ძირითადი პრობლემები დოკუმენტით განსაზღვრულ ათივე მნიშვნელოვან საკითხთან დაკავშირებით (დაცული ტერიტორიები; სახეობები და ჰაბიტატები; აგრობიომრავალფეროვნება; ნადირობა და მეთევზეობა; ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი; ბიოუსაფრთხოება; გარემოსდაცვითი განათლება, საზოგადოებრივი ცნობიერება და საზოგადოების მონაწილეობა; ფინანსურ-ეკონომიკური პროგრამა; მდგრადი სატყეო მეურნეობა; საკანონმდებლო ასპექტები) და განსაზღვრულია ქმედებები გამოვლენილი პრობლემების გადასაჭრელად. NBSAP ითვალისწინებს ქმედებებს საქართველოში ბიომრავალფეროვნებისათვის არსებული საფრთხეების შესარბილებლად, როგორცაა ჰაბიტატების განადგურება წყლის ეკოსისტემების მოდიფიცირებისა და ინტენსიური ძოვების გამო, ბიოლოგიური რესურსების ჭარბი მოპოვება და ბრაკონიერობა, არახელსაყრელი სამართლებრივი და ინსტიტუციური გარემო და საზოგადოების ცნობიერების დაბალი დონე. NBSAP-ით არ არის განსაზღვრული ქმედებები გარემოს დაბინძურების შემცირებისათვის და ბიომრავალფეროვნებაზე განვითარების პროექტებით გამოწვეული ზემოქმედების შერბილებისათვის. NBSAP-ით ასევე არ არის განსაზღვრული ქმედებები მდგრადი სატყეო მეურნეობის განვითარებისათვის და შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნების დაცვისათვის (რადგან ეს საკითხები სხვა ეროვნულ დოკუმენტებში უნდა ასახულიყო).

შემდგომი წლებისათვის ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამოქმედო გეგმის შემუშავებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მისი რეალური განხორციელების შესაძლებლობას ქვეყანაში არსებული ფინანსური, ადამიანური, პოლიტიკური თუ სოციალური შეზღუდვების გათვალისწინებით. აუცილებელია პრიორიტეტული მიმართულებებისა და გადაუდებლად განსახორციელებელი ქმედებების იდენტიფიცირება.

2.7. კონვენციის მხარეთა მე-8 კონფერენციის გადაწყვეტილებებით განსაზღვრული სპეციალური ინფორმაცია

VIII/5 (მუხლი 8 ჯ) მკვიდრი და ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობა

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოში ბიომრავალფეროვნებისათვის არსებული საფრთხეების ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზია ადგილობრივი მოსახლეობის ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და ბიოლოგიური რესურსების მართვაში ჩაურთველობა. ამ პრობლემის მოგვარება სისტემურ მიდგომას საჭიროებს, რაც

სათანადო ეროვნული პოლიტიკის ჩამოყალიბებას და საკანონმდებლო და ინსტიტუციურ ცვლილებებს მოითხოვს. თუმცა აღსანიშნავია, ადგილობრივ დონეზე განხორციელებული მცდელობებიც. მაგ., , სახეობათა კონსერვაციის ცენტრმა „ნაკრესმა“ CEPF-ის მხარდაჭერით განხორციელა მიკროგრანტების პროგრამა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის, რაჭისა და სვანეთის რეგიონებში მომუშავე გარემოსდაცვითი არასამთავრობო/სათემო ორგანიზაციებისათვის. პროექტმა ხელი შეუწყო ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობას სახეობებისა და ჰაბიტატების კონსერვაციის ღონისძიებების დაგეგმვაში, აგრეთვე, განვითარების პროექტების მონიტორინგში და გარემოზე მათი ზემოქმედების შემცირებაში. შეიქმნა ადგილობრივი მხარდაჭერის ჯგუფები, განვითარდა სპეციალურად შერჩეული არასამთავრობო ორგანიზაციების შესაძლებლობები. პროგრამის ფარგლებში აჭარის ადგილობრივი ორგანიზაციის ასოციაცია „ფლორა და ფაუნას“ მიერ მომზადდა აჭარის ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა. არასამთავრობო ორგანიზაციებმა „ზეკარმა“ (რაჭა) და „სინაპსმა“ (სვანეთი) ერთობლივად შეიმუშავეს რაჭისა და სვანეთის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ეკოტურიზმის განვითარების სამოქმედო გეგმები, ხევისურეთის ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის ცენტრმა „სანემ“ მოამზადა დაცული ტერიტორიის შექმნის ხელშეწყობისათვის საჭირო დოკუმენტები.

„ნაკრესისა“ და ფედერაციის „გადავარჩინოთ ბავშვები“ თანამშრომლობით BP-ისა და მისი პარტნიორი კომპანიების (BTC/SCP) ფინანსური მხარდაჭერით საქართველოს 7 რაიონში განხორციელა მცირე გრანტების პროგრამა არასამთავრობო ორგანიზაციებისათვის, რომელიც მიმართული იყო ბიომრავალფეროვნების დაცვაში ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობის შესაძლებლობის გაძლიერებაზე.

დაცული ტერიტორიების დაგეგმარებასა და მართვაში ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობის შესახებ დეტალური ინფორმაცია წარმოდგენილია 3. დანართში.

VIII/22 ზღვისა და სანაპიროს ბიომრავალფეროვნება – ზღვისა და სანაპიროს ინტეგრირებული მართვა

საქართველოში სანაპირო ზონის ინტეგრირებული მართვის (სზიმ) ინიციატივები ჯერ კიდევ 1993 წელს იქნა წამოწყებული შავი ზღვის რეგიონული გარემოსდაცვითი პროგრამის ფარგლებში (Black Sea Environment Programme (BSEP)). შავი ზღვის რეგიონული სტრატეგიული სამოქმედო გეგმით (Black Sea Strategic Action Plan, BS-SAP, 1996) განისაზღვრა ცალკეული ქვეყნების მიერ სზიმ-ის ეროვნული სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების შემუშავების ვალდებულება. 1999-2005 წლებში GEF-ისა და მსოფლიო ბანკის მხარდაჭერით განხორციელდა „საქართველოს სანაპიროს ინტეგრირებული მართვის პროექტი“, რომლის ფარგლებშიც მომზადდა სანაპირო ზონის ინტეგრირებული მართვის კონცეფცია და საქართველოს კანონის პროექტი „სანაპირო ზონის ინტეგრირებული მართვის შესახებ“. საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების საფუძველზე ჩამოყალიბდა სზიმ სახელმწიფო საკონსულტაციო კომისია, რომლის დანიშნულება საქართველოში სზიმ პროცესის დანერგვის ხელშეწყობა წარმოადგენდა. კომისიამ ფუნქციონირება შეწყვიტა 2006 წელს. საქართველოს სზიმ სამუშაო ჯგუფმა მუშაობა განაახლა 2007 წელს ევროგაერთიანების მიერ დაფინანსებული პროექტის „თანამშრომლობა შავი ზღვის გარემოს დაცვისათვის“ ხელშეწყობით. სამუშაო ჯგუფის კოორდინაციით შემუშავდა სზიმ სტრატეგიის პროექტი, რომელიც ამჟამად განიხილება შესაბამისი სამინისტროების მიერ. აგრეთვე განხორციელდა სანაპირო ზონის ინტეგრირებული მართვის პილოტ-პროექტი სოფელ წყალწმინდაში.

VIII/24 დაცული ტერიტორიები

დაცული ტერიტორიების შესახებ კონვენციის სამუშაო პროგრამის ეროვნულ დონეზე განხორციელებისათვის მიღებული ფინანსური დახმარების შესახებ ინფორმაცია წარმოდგენილია 3. დანართში.

საქართველომ მიიღო ფინანსური დახმარება გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდიდან წინამდებარე ეროვნული მოხსენების მომზადებისათვის.

ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის დაცული ტერიტორიების შესახებ სამუშაო პროგრამის დანერგვის პროგრესი შეფასდა WWF Protected Areas for a Living Planet – Caucasus Ecoregion Project-ის ფარგლებში MAVA Fondation pour la Protection de la Nature დაფინანსებით. პროექტის ძირითადი მიზანია ხელი შეუწყოს ეკორეგიონის ქვეყნებს (სომხეთი, აზერბაიჯანი, საქართველო, რუსეთი და თურქეთი) მიაღწიონ დაცულ ტერიტორიების შესახებ სამუშაო პროგრამის (PoWPA) 2010/2012 მიზნებს.

VIII/28 ზემოქმედების შეფასება

გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისა და გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის გაცემის საკითხები საქართველოში რეგულირდება კანონებით „გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ და „ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ“. „გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ კანონით განისაზღვრება იმ საქმიანობათა სრული ჩამონათვალი, რომელთა განხორციელებასაც საქართველოს ტერიტორიაზე ჭირდება გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასება – სულ 21 სახის საქმიანობა. „გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ კანონით ასევე განისაზღვრება ნებართვის გაცემის პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის აუცილებლობა.

„გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ კანონის თანახმად გზშ-ს განხორციელებისას სავალდებულოა დაგეგმილი საქმიანობის ბიომრავალფეროვნების კომპონენტებზე მოსალოდნელი ზეგავლენის შეფასება, შემარბილებელი/აღმკვეთი და საკომპენსაციო ღონისძიებების განსაზღვრა. გზშ-სთან დაკავშირებული კანონმდებლობა საჭიროებს მნიშვნელოვან გადახედვას VIII/28 გადაწყვეტილებით დამტკიცებული გზშ-ს სახელმძღვანელოს რეკომენდაციების ასახვის მიზნით.

უფრო დეტალური ინფორმაცია გარემოზე ზემოქმედების შეფასებასთან დაკავშირებით წარმოდგენილია მე-3 თავში.

თავი 3. ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება სხვა სექტორებსა და სექტორთაშორის ღონეებზე

საქართველოში არსებული პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემებისა და მათ დასაძლევად დასახული მკაფიოდ ჩამოყალიბებული პრიორიტეტების ფონზე, გარემოს დაცვის საკითხები ძლიერ შეზღუდულად არის წარმოდგენილი ქვეყნის განვითარების გეგმებში. 2007-2010 წლებში საქართველოს მთავრობის საშუალოვადიანი სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები იყო ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა თანამიმდევრული სამშვიდობო პოლიტიკის შედეგად, სიღარიბისა და სოციალური პრობლემების დაძლევა, ენერგოსაფრთხობა, ინფრასტრუქტურული განვითარება. ბოლო 4 წლის განმავლობაში გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მართვის სფეროში განისაზღვრებოდა შემდეგი პრიორიტეტული მიმართულებები:

- რესურსთასარგებლობის სისტემის სრულყოფა;
- გარემოს დაცვის სისტემის სრულყოფა;
- გარემოს მონიტორინგისა და პროგნოზირების სისტემის სრულყოფა.

გარემოს დაცვის სისტემის სრულყოფა მოიცავს დაცული ტერიტორიების სისტემის ჩამოყალიბებას და შემდგომ განვითარებას. ამ სფეროში ძირითადი ყურადღება ექცევა დაცულ ტერიტორიებში ეკოტურიზმის განვითარებას, დაცულ ტერიტორიებზე ხანძრის წარმოშობის კერების შემცირებასა და დაცულ ტერიტორიებზე ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას. რესურსთასარგებლობის სისტემის სრულყოფა მოიცავს ტყის დაცვისა და ტყის რესურსებით მდგრადი სარგებლობის უზრუნველყოფას. ამ სფეროში ბოლო წლებში განხორციელებული და დაგეგმილი ღონისძიებების ძირითადი მიმართულებებია: სატყეო მეურნეობის რეფორმირება, ტყითსარგებლობის სფეროში არსებული სამართლებრივი და მარეგულირებელი ხარვეზების აღმოფხვრა, ტყითსარგებლობის ხანგრძლივადიანი ლიცენზიების გაცემა აუქციონის გზით, ტყეების ტყის დაცვა მავნებელ-დაავადებებისაგან, ხანძრებისა და უარყოფითი ანთროპოგენური ზემოქმედებისაგან. წყლის რესურსების მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფისა და წყლის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით საშუალოვადიანი განვითარების გეგმით გათვალისწინებულია წყლის რესურსების მართვის სააუხე პრინციპზე გადასვლა.

საქართველოს კონსტიტუციის, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და საქართველოს კანონმდებლობის მოთხოვნების შესაბამისად ამჟამად მიმდინარეობს საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის (NEAP) შემუშავება. პირველი დამტკიცდა 2000 წელს და მისი მოქმედების ვადა იყო 2000-2004 წლები. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამის მიღებით საფუძველი ჩაეყარა ამ სფეროში საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებთან და მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებთან საქართველოს თანამშრომლობის თვისებრივად ახალ ეტაპს. გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამის შემუშავების პროცესი დაიწყო 2006 წელს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს საერთო კოორდინაციითა და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განვითარების პროგრამის (UNDP) ფინანსური მხარდაჭერით. პროცესის ფარგლებში გამოვლენილი იქნა ძირითადი გარემოსდაცვითი პრობლემები, იდენტიფიცირებული იქნა პრიორიტეტული საკითხები და შემუშავდა მათი დაძლევის ღონისძიებები. 2008 წლის ბოლოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრომ ნიდერლანდების მშენებლობის, სივრცითი დაგეგმვისა და გარემოს სამინისტროს მხარდაჭერით კვლავ განაახლა მუშაობა გარემოს დაცვის მოქმედებათა გეგმის მომზადებაზე. NEAP-ით განისაზღვრება გარემოს დაცვის სფეროში გრძელვადიანი (2030 წლამდე) მიზნები, 2015 წლამდე მისაღწევი შედეგები და უახლოეს

5 წელიწადში განსახორციელებელი ქმედებები. NEAP-ის ერთ-ერთი სექტორი იქნება ბიომრავალფეროვნება და მეთევზეობა.

3.1 სატყეო მეურნეობა

„საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიითა და სამოქმედო გეგმაში“ აღწერილია სატყეო მეურნეობის სფეროში არსებული პრობლემები და განსაზღვრულია სტრატეგიული მიზნები. მდგრადი სატყეო მეურნეობის განვითარების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა უნდა შემუშავებულიყო ცალკე დოკუმენტის სახით, თუმცა ამჟამად არსებობს მხოლოდ „საქართველოს სატყეო მეურნეობის პოლიტიკის“ სამუშაო ვერსია, რომელიც ჯერჯერობით არ არის დამტკიცებული. სატყეო მეურნეობის სფეროში ღონისძიებები ძირითადად განისაზღვრება საქართველოს მთავრობის საშუალოვადიანი სტრატეგიითა და ქვეყნის ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულებების დოკუმენტებით.

საქართველოში ტყით დაფარულია ქვეყნის ტერიტორიის 40%, დაახლოებით 2,8 მილიონი ჰა. ქვეყნის ტყის ფონდის დაახლოებით 97% ბუნებრივი წარმოშობისაა. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დიდი ნაწილი უშუალოდ ან არაპირდაპირ არის დამკიდებელი ტყის ეკოსისტემებზე. 1990 წლის შემდგომ დაიწყო საქართველოს ტყეების ინტენსიური გამოყენება სამეურნეო მიზნებისათვის. სოფლის მოსახლეობის უმეტესობისათვის დღემდე შეშა არის ენერჯის ერთ-ერთი ძირითადი წყარო. მნიშვნელოვანი მოთხოვნა არსებობს სამასალე ხე-ტყეზეც. აღნიშნულიდან გამომდინარე მდგრადი სატყეო მეურნეობის პრინციპების დანერგვას აქვს ერთ-ერთი საკვანძო მნიშვნელობა ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისათვის.

დღეისათვის საქართველოს ტყეები მთლიანად სახელმწიფო საკუთრებაშია და მას მართავს საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო. ტყითსარგებლობის ლიცენზიები გაიცემა ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს მიერ აუქციონის წესით.

2005 წლის მონაცემებით მთის ტყეების 109 337 ჰა მიეკუთვნება საკურორტო ზონის ტყეებს, ხოლო - 270 340 ჰა მწვანე ზონის ტყეებს, დანარჩენი 2 076 555 ჰექტარს აქვს ნიადაგდაცვითი და წყალმარეგულირებელი ფუნქციები. სახელმწიფო ტყის ფონდის დაახლოებით 10% -ზე დაარსებულია დაცული ტერიტორიები.

ამჟამად გაცემულია 37 გრძელვადიანი ლიცენზია ხე-ტყის დამზადებისათვის 156 000 ჰა ფართობზე. საქართველოს მთავრობის სპეციალური დადგენილებით განსაზღვრულია ტყითსარგებლობის პირობები, რომელშიც გარკვეულწილად ჩართულია ტყის ბიომრავალფეროვნების დაცვის ვალდებულებები. მაგალითად, ხე-ტყის დამზადების ლიცენზიის მფლობელი ვალდებულია:

- უზრუნველყოს მაღალი კონსერვაციული ტყეების დაცვა, შეინარჩუნოს ან გააუმჯობესოს მათი ძირითადი მახასიათებლები; ლიცენზიანტის მიერ დოკუმენტირებული უნდა იყოს, თუ როგორ ახდენს მაღალი კონსერვაციული ლიდეზულების მქონე ტყეების დაცვას;
- არ დაუშვას გარეულ ცხოველთა საბინადრო გარემოს, გამრავლების ადგილების, გადარჩენის სტაციების, სამიგრაციო და წყალთან მისასვლელი გზებისა და წყლის სასმელი ადგილების გაუარესება;
- საქმიანობამ არ უნდა გამოიწვიოს ეკოსისტემის ფრაგმენტაცია, ტყეების ბუნებრივი იერსახის ცვლილება, სახეობრივი მრავალფეროვნების გაღარიბება;

- უზრუნველყოს ლიცენზიით განსაზღვრულ ტერიტორიაზე არსებული იშვიათი, საფრთხის წინაშე მყოფი, ენდემური და რელიქტური სახეობებისა და მათი საბინადრო გარემოს დაცვა;
- არ დაუშვას უცხო (ინვაზიური) სახეობებისა და გენეტიკურად მოდიფიცირებული ცოცხალი ორგანიზმების გავრცელება და/ან გამოყენება ლიცენზიით განსაზღვრულ ტერიტორიაზე საქმიანობის დროს.
- განახორციელოს ტყის მოვლის, მავნებელ-დაავადებებისა და ხანძრებისაგან დაცვისა და ტყის აღდგენის ღონისძიებები;
- მცენარეთა დაცვის საშუალებების გამოყენებისას წინასწარ დაასაბუთოს მათი გამოყენების აუცილებლობა და გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს შეუთანხმოს დასახული ღონისძიებები გეგმა;
- ტყეში სამუშაოების ჩატარებისას გამოიყენოს ეკოლოგიური თვალსაზრისით მისაღები მანქანა-იარაღები და ტექნოლოგიები.

ლიცენზიანტი ვალდებულია იმოქმედოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსთან შეთანხმებული ტყითსარგებლობის გეგმის ფარგლებში, რომელშიც ასახულია კონკრეტული ქმედებები ზემოთ აღნიშნული ვალდებულებების განხორციელებისათვის.

მდგრადი სატყეო მეურნეობის განვითარებისათვის კვლავ მნიშვნელოვან პრობლემებად რჩება: სამართლებრივი და ინსტიტუციონალური ხარვეზები, არასაკმარისი ფინანსური რესურსები, ფუნქციათა გაუმიჯნაობა ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის, ტყეების აღრიცხვისა და მონიტორინგის სისტემის არარსებობა, ტყეების მდგრადი მართვის ცოდნისა და გამოცდილების სიმწირე, მოძველებული და არასაკმარისი ინფორმაცია ტყის რესურსების მდგომარეობის შესახებ. მთელ რიგ სატყეო მეურნეობებში ტყეთმოწყობის სამუშაოები ბოლოს ჩატარდა 1985-1989 წლებში. ტყის რაციონალური გამოყენების მიზნით დაგეგმილია სახელმწიფო სამეურნეო ტყის ფონდის რესურსების ინვენტარიზაცია სპეციალური სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში, რის შედეგადაც უნდა დადგინდეს მერქნული რესურსების რეალური მოცულობა და შეიქმნას შესაბამისი ინფორმაციული ბაზა. სატყეო დეპარტამენტისა და GTZ-ის პროექტის „ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ თანამშრომლობით მიმდინარეობს ქმედებები სატყეო სექტორის განვითარების სახელმწიფო სტრატეგიისა და საუკეთესო საერთაშორისო გამოცდილების შესაბამისი ტყის მართვის სტანდარტის შემუშავებისათვის.

2003-2007 წლებში საქართველოში მიმდინარეობდა „სატყეო სექტორის განვითარების პროექტი“ (მსოფლიო ბანკი, საერთაშორისო განვითარების ასოციაცია (IDA) კრედიტი), რომლის ამოცანებსაც წარმოადგენდა სატყეო სექტორის მართვის გაუმჯობესება სახელმწიფო მარეგულირებელი ფინანსური და ინსტიტუციური რეფორმების საშუალებით, ტყის მართვის უკეთესი დაგეგმვა და მართვა ცენტრალური კავკასიონის პილოტურ ტერიტორიაზე, ტყის დაცვა და აღდგენა შერჩეულ პრიორიტეტულ ტერიტორიებზე. პროექტის ფარგლებში მხოლოდ ნაწილობრივ მიღწეული იქნა დასახული ამოცანები, თუმცა მისი განხორციელება შეჩერდა 2008 წლის აპრილში.

ადვილად მიღწევადობის გამო, განსაკუთრებული ზიანი ადგება სოფლებთან ახლომდებარე ტყეებს. საბჭოთა პერიოდში აღნიშნული ტყეები იყო კოლექტიური ფერმერული მეურნეობების (კოლმეურნეობები) საკუთრება. ამჟამად ყოფილი საკოლმეურნეო ტყეები სახელმწიფო საკუთრებაა. გარკვეული უფლებები, თუმცა ჯერ

კიდევ არამკაფიოდ განსაზღვრული, გააჩნია ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს.

ტყეების მართვის ინოვაციური მექანიზმის დანერგვას და ადგილობრივი თვითმმართველობის როლის გაძლიერებას ემსახურება საფრანგეთის განვითარების სააგენტოს მხარდაჭერით მიმდინარე „ხარაგულის სათემო ტყის პროექტი“, რომლის ფარგლებშიც გათვალისწინებულია მდგრადი სატყეო მენეჯმენტის სისტემის ჩამოყალიბება და წარმართვა საკრებულოს (თემის) დონეზე ხარაგაულის რაიონში. ამ პროექტის მიზანია ხარაგაულის რაიონში სათემო სატყეო მეურნეობის დაფუძნება, რაც მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს დეგრადირებული ტყეების აღდგენასა და ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის დაცვაში, ვინაიდან პროექტის სამიზნე ტყის ფართობები ესაზღვრება ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკს. პროექტის ფარგლებში დაგეგმილია ხარაგაულის რაიონში ტყეების ინვენტარიზაცია, მართვის გეგმების მომზადება და იმ ტერიტორიებზე, რომელთა გადაცემაც გადაწყდება მუნიციპალიტეტის მართვის ქვეშ, ტყეების მდგრადი მართვის სამოდელო პროექტის განხორციელება.

მთის ტყეების მართვაში სათემო ორგანიზაციების როლის გაძლიერებას ემსახურება კავკასიის რეგიონული ეკოლოგიური ქსელის ევროკომისიის მხარდაჭერით მიმდინარე პროექტი „კავკასიის მთიან რეგიონებში სათემო ტყეების მართვის პოლიტიკისა და პრაქტიკის განვითარების ხელშეწყობა“. დასახლებული პუნქტების ახლომდებარე ტყეებს, განსაკუთრებით მაღალ მთებში, გარდა ეკონომიკური მნიშვნელობისა, ყოველთვის გააჩნდათ კულტურული ფასეულობები, რომელიც მათ დღემდე აქვთ შენარჩუნებული. პროექტი ხელს უწყობს სათემო ტყეების მართვის სამართლებრივი, ინსტიტუციური და ტექნიკური მექანიზმების შემუშავებას, აგრეთვე, სოფლის მოსახლეობის უფლებების დაცვასა ტყითსარგებლობის საკითხებში და ტყის რესურსების მდგრად გამოყენებას. პროექტი მიმართულია სასოფლო თემებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ცნობიერების ამაღლებაზე. პროექტი მხარს დაუჭერს, აგრეთვე, ტყის ეკოსისტემების აღდგენის გადაუდებელ ღონისძიებებს, რომელთა გატარება აუცილებელია მიმდებარე სოფლების დაცვისათვის სტიქიური მოვლენებისაგან (მეწყერები და ზვავები).

3.2 სოფლის მეურნეობა

სოფლის მეურნეობა საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი ტრადიციული და წამყვანი დარგია. ქვეყნის ბუნებრივი პირობები (ნაყოფიერი ნიადაგები და კლიმატი) უაღრესად ხელსაყრელ პირობებს ქმნის როგორც მიწათმოქმედების, ისე მეცხოველეობისათვის. ტრადიციული სასოფლო-სამეურნეო კულტურებია ვაზი, ხორბალი, სიმინდი, მრავალგარი ხეხილი, ციტრუსები და ჩაი. მეცხოველეობის ტრადიციული დარგებია მეცხვარეობა და მესაქონლეობა; განვითარებულია, აგრეთვე, მეფუტკრეობა.

სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს უჭირავს 3 025,8 ათასი ჰექტარი, რაც ქვეყნის საერთო ფართობის 43,5%-ია. მათ შორის სახნაგებსა და მრავალწლიან ნარგავებს უჭირავს 1056,6 ათასი ჰა (ქვეყნის საერთო ფართობის 15,2%), სათიბებსა და საძოვრებს 1940,4 ჰა (ქვეყნის საერთო ფართობის 27,9%).

გარდამავალ პერიოდში (საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ) სასოფლო-სამეურნეო სექტორს ბევრი სირთულე შეექმნა, რაც პირველ რიგში განპირობებული იყო სასოფლო-სამეურნეო წარმოების საშუალებებზე ფასების სწრაფი ზრდით და პროდუქციის ფასების კლებით, რაც ცენტრალიზებული მომარაგების სისტემის

მოშლითა და თავისუფალ ბაზართან მიერთებით იყო გამოწვეული. ტრადიციული ბაზრების დაკარგვის გამო საქართველოში მკვეთრად შემცირდა ხილის, ყურძნის, ციტრუსებისა და ჩაის წარმოება გასული საუკუნის 80-იან წლებთან შედარებით. 2004 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მონაცემების შედარებით 1988 წლის მონაცემებთან ირკვევა, რომ მრავალწლიანი ნარგავების ფართობი შემცირებულია 245,4 ათასი ჰა-ით, სახნავი მიწების – 364 ათასი ჰექტარით. 2008 წლის მონაცემებით მუშავდება 329 ათასი ჰა სახნავი მიწები (სახნავი მიწების მხოლოდ 41%). მიტოვებული სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიების დიდ ნაწილი გაველურდა და მათი გარკვეული ნაწილი ნახევრადუზენბრივ ჰაბიტატებადაც კი ჩამოყალიბდა.

ბოლო 20 წლის განმავლობაში მნიშვნელოვან ცვლილებებს ადგილი ქონდა სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკაშიც. მაგ. მკვეთრად შემცირდა სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენება, რის გამოც საერთო ზეგავლენა გარემოზე და ბიომრავალფეროვნებაზე მნიშვნელოვნად შემცირდა. 80-იან წლებში გამოიყენებოდა 600 ათას ტონამდე მინერალური სასუქი, 90-იანი წლების შუა პერიოდში სულ გამოყენებული იქნა დაახლოებით 12 ათასი ტონა მინერალური სასუქი. ამჟამად აღინიშნება სასუქების მოხმარების ზრდა (2008 წელს 52,7 ათასი ტონა), მაგრამ მათი მოხმარების დონე მაინც უმნიშვნელოა 80-იან წლებთან შედარებით. ასევე, მკვეთრად შემცირებული პესტიციდების გამოყენება. 2008 წელს პესტიციდებით დამუშავებული ერთწლიანი და მრავალწლიანი ნარგავების ფართობი იყო 142,4 ათასი ჰა (სახნავებისა და მრავალწლიანი ნარგავებით დაკავებული ფართობის 13,4%). ქიმიკატების მოხმარების საერთო დონის შემცირების მიუხედავად, ლოკალური ზეგავლენა გარემოზე და ბიომრავალფეროვნებაზე კონკრეტულ ადგილებში შესაძლოა გაიზარდა კიდევ. ბევრ ფერმერულ მეურნეობაში თითქმის არ ექცევა ყურადღება სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენების წესების დაცვას, რაც ხელს უწყობს მავნე ნივთიერებებით გარემოს დაბინძურებას. ასევე მნიშვნელოვანი პრობლემაა ვადაგასული პესტიციდებისა და სასუქების საწყობები, რომლებიც გარემოს დაბინძურების მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენენ.

აღსანიშნავია, რომ „მცენარეთა დაცვის შესახებ“ კანონის თანახმად საქართველოში შეიძლება გამოყენებული იქნეს მხოლოდ რეგისტრირებული მცენარეთა დაცვის საშუალებები. რეგისტრაციას ექვემდებარება მხოლოდ ის საშუალებები, რომლებიც სახელმწიფო გამოცდის პროცესში დადებითად შეფასდა ტოქსიკოლოგიურ-ჰიგიენურად და ეკოლოგიურად. როგორც სახელმწიფო პროგრამების, ისე საერთაშორისო დაფინანსებით მიმდინარე პროექტების ფარგლებში რეგულარულად ტარდება ღონისძიებები ვადაგასული პესტიციდებისა და სასუქების გაუვნებელყოფისა და უსაფრთხო განთავსების მიზნით. საქართველოს კანონი „პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ“ (2005 წელი) მოითხოვს პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების ისეთ გამოყენებას, რომელიც გამორიცხავს უარყოფით ზეგავლენას გარემოზე. 2005 წელს ასევე მიღებულ იქნა სოფლის მეურნეობის მინისტრის ბრძანება „აგროქიმიკატების შემოტანის, შენახვის, რეალიზაციისა და რაციონალური გამოყენების წესების დამტკიცების შესახებ“. მასში მოცემულია ყველა ის აუცილებელი წესი და ნორმა, რომლებიც სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენების დროს უნდა იქნეს დაცული.

90-იანი წლების შემდგომ საქართველოში თანდათან დაიწყო განვითარება ბიოლოგიურმა სოფლის მეურნეობამ. შეინიშნება ბიოლოგიურ მეურნეობათა რაოდენობის ზრდის მკაფიო ტენდენცია. აღნიშნულს ხელს უწყობს ბოლო წლებში მიღებული საკანონმდებლო და მარეგულირებელი აქტები. კერძოდ, 2006 წელს მიღებული იქნა კანონი „ბიოლოგიური აგროწარმოების შესახებ“, რომლითაც

სამართლებრივად დარეგულირდა ორგანული სოფლის მეურნეობის წარმოების საკითხები საქართველოში. კანონი ეფუძნება საერთაშორისო სტანდარტის – ჩოლეს ლიმენტარიუს 32-ისა და ევროკავშირის შესაბამისი რეგულაციის (EEC #2092/91) პრინციპებს. შემუშავდა საქართველოს სტანდარტი ბიოლოგიური აგროწარმოების შესახებ, დამტკიცდა ბიოლოგიურ აგროწარმოებაში გამოსაყენებლად ნებადართული ნივთიერებების ნუსხა, დაგეგმილია ბიოპროდუქციის სერტიფიცირების წესის შემუშავება.

მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა მეცხოველეობაშიც. გასული საუკუნის 90-იანი წლების შემდეგ ძლიერ შემცირდა პირუტყვის საერთო რაოდენობა. ამასთან, თითქმის განახევრდა წვრილფეხა პირუტყვის (ცხვარი, თხა) სულადობა და გაიზარდა მსხვილფეხა პირუტყვის სულადობის წილი. მიუხედავად პირუტყვის სულადობის შემცირებისა, საძოვრების მდგომარეობა არ გაუმჯობესებულა. ამის ერთ-ერთი მიზეზი არის ის, რომ საერთო ზეწოლა საქართველოს საძოვრებზე არათუ შემცირდა, პირიქით გაიზარდა, რადგან ვეღარ ხდება საქართველოს საზღვრებს გარეთ არსებული საძოვრების (მაგ. ჩრდილოეთ კავკასიის ზამთრის საძოვრების) გამოყენება.

აღსანიშნავია გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროების ერთობლივი ინიციატივა საქართველოს სანიმუშო სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის კოდექსის შემუშავების თაობაზე. კოდექსი წარმოადგენს კანონმდებლობით განსაზღვრული ვალდებულებების, რეკომენდაციებისა და პრაქტიკული რჩევების ერთობლიობას, რომელიც განკუთვნილია როგორც წვრილი გლეხური და ფერმერული მეურნეობებისათვის, ისე მსხვილი აგროსაწარმოებისათვის. კოდექსის მიზანია ხელი შეუწყოს გარემოზე სოფლის მეურნეობის უარყოფითი გავლენისა და ძირითადი ბუნებრივი რესურსების დეგრადაციის შემცირებას გარემოსათვის ნაკლებად მავნე სასოფლო-სამეურნეო წესების დანერგვით.

3.3 თევზჭერა

საქართველოში თევზჭერა (თევზის რესურსების მოპოვება შავ ზღვაში და შიდა წყალსატევებში) იმართება გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს მიერ. სამინისტროს მიერ ფასდება არსებული რესურსები, განისაზღვრება მოპოვების ლიმიტები, თევზჭერის წესები, კონტროლდება თევზჭერის სალიცენზიო პირობების შესრულება და არაკანონიერი ქმედებები. მეთევზეობის მარეგულირებელი ძირითადი სამართლებრივი დოკუმენტებია: საქართველოს კანონები „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“, „ლიცენზიებისა და ნებადართვების შესახებ“, საქართველოს მთავრობის დადგენილება „თევზჭერის ლიცენზიის გაცემის წესისა და პირობების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ (№138, 11.08.2005), „ცხოველთა სამყაროს ობიექტების, მათი სახეობების მიხედვით მოპოვების წესების, ვადებისა და მოპოვებისათვის დაშვებული იარაღისა და მოწყობილობების ჩამონათვალის შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ (№512, 07.12.2005).

1991 წლის შემდგომ საქართველოს ეკონომიკაში შექმნილმა სირთულეებმა და ბაზრების დაკარგვამ, აგრეთვე, შავ ზღვაში თევზის რესურსების მკვეთრმა შემცირებამ, უარყოფითი ზემოქმედება იქონია თევზის მეურნეობის სექტორზე. მნიშვნელოვნად შემცირდა თევზჭერის მოცულობა შავ ზღვაში (200 ათასი ტონიდან 1988 წელს, 2500-3000 ტონამდე 1996-2002 წლებში).

შავ ზღვაში ამჟამად კომერციული მიზნით მოიპოვებენ 8 სახეობის თევზს (ქაფშია, მერლანკა, კატრანი, კეფალი პილენგასი, კეფალი სინგილი, კეფალი ლობანი, სტავრიდა, ქაშაყი). მათგან განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს შავი ზღვის ქაფშიას, რომლის მარაგი საქართველოს შავი ზღვის აკვატორიაში განისაზღვრება დაახლოებით 180-200 ათასი ტონის ფარგლებში. 2006 წლის შემდგომ კომერციული თევზჭერისათვის დაიშვება მხოლოდ 60 ათასი ტონა, თუმცა რეალური ჭერილი არ აღემატება 30 ათას ტონას. სხვა სახეობის თევზების მოპოვება დაიშვება გაცილებით მცირე რაოდენობით (მაგალითად მერლანკა და სტავრიდა – 1000 ტონამდე, კეფალი – 800 ტონა, ქაშაყი – 60 ტონა, კატრანი – 10 ტონა).

კანონმდებლობის თანახმად შავ ზღვაში ნაპირიდან 300 მეტრზე უფრო დაშორებით თევზჭერა საჭიროებს ლიცენზიას. 2005 წელს თევზის რესურსებით მდგრადი სარგებლობის უზრუნველსაყოფად განხორციელდა სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამა, რომლის ფარგლებშიც შესწავლილი იქნა თევზის რესურსების მარაგები საქართველოს შავი ზღვის აკვატორიაში. აღნიშნული შესწავლის საფუძველზე 2006 წელს გაიცა შავი ზღვის აკვატორიაში თევზჭერის გრძელვადიანი (10 წლიანი) ლიცენზიები. ლიცენზიების მფლობელები ვალდებული არიან ყოველწლიურად აწარმოონ თევზის არსებული რესურსების შეფასება, კვლევის შედეგები წარუდგინონ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს, რომლის რეკომენდაციის მიხედვით ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს მიერ ყოველწლიურად მტკიცდება მოსაპოვებელი რესურსის ოდენობა (კვოტა) სახეობების მიხედვით.

გარდა აღნიშნულისა, თევზის რესურსების დაცვისა და აღწარმოების ხელშეწყობის მიზნით გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის ბრძანებით დადგენილია გარკვეული შეზღუდვები და აკრძალვები, რაც შემდეგ ასპექტებს მოიცავს:

- თევზჭერის ვადები (შავ ზღვაში კომერციული თევზჭერა სრულად აკრძალულია 1 მაისიდან 1 ივნისამდე, ხოლო შიდა წყალსატევებისათვის განისაზღვრება თითოეულისათვის კონკრეტულად);
- ადგილები, სადაც აკრძალულია თევზჭერა (მაგალითად თევზჭერა სრულად იკრძალება ზუთხისებრთა და ორაგულისებრთა სამიგრაციო მდინარეებში და მათი შესართავების ირგვლივ 500 მეტრის მანძილზე, აგრეთვე, ზღვის ხუთმილიან სანაპირო ზონაში ფოთიდან ოჩამჩირემდე).
- სახეობები, რომელთა მოპოვება აკრძალულია;
- თევზსარეწი იარაღები და მათი ტექნიკური მახასიათებლები;
- თევზის მოპოვების აკრძალული მეთოდები;
- მოსაპოვებლად დასაშვები თევზის მინიმალური ზომა.

ჯერჯერობით არ არის შემუშავებული თევზჭერის სპეციფიკური წესები შავ ზღვაში ნაპირიდან არა უმეტეს 300 მეტრით დაშორებულ აკვატორიასა და პალიასტომის ტბაში (კოლხეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონა), სადაც თევზჭერა ძირითადად ხორციელდება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ და არის მათთვის შემოსავლის ერთერთი მნიშვნელოვანი წყარო.

საქართველოში მრავალი მდინარე, ტბა და ხელოვნური წყალსაცავია, რომელთა უმრავლესობაში მიმდინარეობს თევზჭერა. ამჟამად მიმდინარეობს გრძელვადიანი ლიცენზიების გაცემის პროცესი ჯანდარის ტბაზე და ტყიბულის, სიონის, წალკისა და ნადარბაზევის წყალსაცავებზე, რისთვისაც აღნიშნულ წყალსატევებში შეფასდა იქტიოფაუნის მდგომარეობა და განისაზღვრა კონკრეტული პირობები თევზჭერისათვის

და თევზის რესურსების აღწარმოებისათვის, ისე რომ უზრუნველყოფილი იყოს თევზის რესურსებით მდგრადი სარგებლობა და საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური სახეობების აღწარმოება. ანალოგიური კვლევები ჩატარდა კიდევ 18 ტბასა და წყალსაცავზე.

მიუხედავად მდგრადი თევზჭერის ხელშეწყობისათვის გატარებული ზემოთ აღნიშნული ღონისძიებებისა, კვლავ მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება უკანონო თევზჭერის მაღალი დონე, შიდა წყალსატევებში გავრცელებული თევზის არადგილობრივი/ინვაზიური სახეობები, მონიტორინგის სისტემის არარსებობა, კვალიფიციური კადრების სიმწირე.

3.4 კლიმატის ცვლილება

საქართველო კლიმატის ცვლილების შესახებ კონვენციას მიუერთდა 1994 წელს. 2006-2009 წლებში საქართველომ მოამზადა მეორე ეროვნული შეტყობინება კონვენციის მიმართ. ამ პროცესის დროს ჩატარდა სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაცია, დამუშავდა კლიმატის მოსალოდნელი ცვლილების სცენარები და შეფასდა კლიმატის მიმდინარე და შესაძლო ცვლილების მიმართ სხვადასხვა ეკოსისტემებისა და ეკონომიკის დარგების მოწყვლადობა. სათბურის გაზების ემისიების შემცირების ღონისძიებების გეგმებთან ერთად მომზადდა საადაპტაციო პროექტები, ჩატარდა კლიმატის ცვლილების საკითხებზე საზოგადოებრივი ცნობიერების ასამაღლებლად გამიზნული საქმიანობა.

მეორე ეროვნულ შეტყობინებაში და საქართველოში უკვე შესრულებულ თუ განხორციელების სტადიაში მყოფ სხვა პროექტებში მიღებული შედეგების გათვალისწინებით მომზადდა კლიმატის ცვლილების მოკლე და გრძელვადიანი სტრატეგია. იგი ჯერ-ჯერობით ვერ ფარავს ქვეყნის მთელ ტერიტორიას, და მასში ყურადღება გამახვილებულია წინასწარი შესწავლის საფუძველზე შერჩეულ პრიორიტეტულ რეგიონებზე. კლიმატის ცვლილების მოსალოდნელ სცენარზე დაყრდნობით შეფასდა სამი პრიორიტეტული რეგიონის – შავი ზღვის სანაპირო ზონის, დედოფლისწყაროს რაიონისა და ქვემო სვანეთის მოწყვლადობა და განისაზღვრა შესაბამისი საადაპტაციო ღონისძიებები.

ქვემოთ წარმოდგენილია ინფორმაცია პრიორიტეტულ ეკოსისტემებზე კლიმატის ცვლილების ზეგავლენის, მოსალოდნელი საფრთხეების და იმ საადაპტაციო ღონისძიებების შესახებ, რომელიც უშუალოდ უკავშირდება ბიომრავალფეროვნების საკითხებს.

შავი ზღვის სანაპირო ზონა: მიმდინარე გლობალური დათბობის ფონზე შავი ზღვის ეკოსისტემისათვის გამოიკვეთა ოთხი ძირითადი საფრთხე: ევსტაზიის (ზღვის დონის აწევა ხმელეთის მიმართ) სიჩქარის ზრდა; შტორმული მოდენების (შტორმები) ინტენსივობისა და სიხშირის ზრდა, და მოხდენის სეზონების ცვლილება; მყინვარული საზრდოობის მდინარეთა დელტებში სედიმენტაციის გააქტიურება (ემუქრება მხოლოდ რიონის დელტას და მის შუაწელს) და ზღვის თერმული მახასიათებლების შეცვლა. შეფასებებმა აჩვენა, რომ სანაპირო ზონაში ყველაზე მოწყვლად სექტორს წარმოადგენს მდინარეების რიონისა და ჭოროხის დელტები, მდ. რიონის ქვემო დინება (კაშხალი-სამტრედიის მონაკვეთი). შავი ზღვას უშუალოდ ესაზღვრება კოლხეთის ეროვნული პარკი, რომელიც მოიცავს შავი ზღვის აკვატორიას, ზღვისპირა ტორფიან ჭაობებს, პალიასტომის ტბასა და დაჭაობებულ კოლხურ ტყეებს. როგორც შეფასებამ აჩვენა ზღვის დონის აწევას მნიშვნელოვანი ნეგატიური გავლენა აქვს დაცულ ტერიტორიებზე

და კერძოდ პალიასტომის ტბაზე. 1927-2006 წლებში ტბაში წყლის ტემპერატურამ 0.7⁰ ჩ-ით მოიმატა, რამაც სხვა ფაქტორებთან ერთად გამოიწვია ტბის ეკოსისტემის მნიშვნელოვანი ცვლილებები. კლიმატის ცვლილების საადაპტაციო ღონისძიებათა განხორციელების სტრატეგიული გეგმით გათვალისწინებულია პალიასტომის ტბაზე კლიმატის ცვლილების გავლენის დეტალური შესწავლა, საადაპტაციო ღონისძიებების მომზადება და ინვესტიციების მოძიება მათ განსახორციელებლად. მიუხედავად იმისა, რომ კლიმატის ცვლილების შედეგად წარმოქმნილ ერთერთ საფრთხედ განიხილება უარყოფითი ზეგავლენა სარეწაო თევზების ზოგიერთ სახეობასა და მთლიანად მეთევზეობის სექტორზე, შესაბამისი საადაპტაციო ღონისძიებები დოკუმენტით არ არის განსაზღვრული.

დედოფლისწყაროს რაიონი. დედოფლისწყაროს რაიონი წარმოადგენს ერთ-ერთ პრიორიტეტულ რეგიონს, რომელიც საქართველოს მეორე ეროვნული შეტყობინების მომზადების ფარგლებში შერჩეულია როგორც გაუდაბნოების საფრთხის წინაშე მდგარი ტერიტორია, სადაც აუცილებელია კლიმატის ცვლილებასთან საადაპტაციო ეფექტურ ღონისძიებათა დანერგვა. დედოფლისწყაროს რაიონი მდიდარია ნაყოფიერი მიწებითა და ვრცელი საძოვრებით, მაგრამ ღარიბია წყლის რესურსებითა და ატმოსფერული ნალექებით. რეგიონში არის უნიკალური და ქვეყნისთვის არატიპიური მშრალი ეკოსისტემები, რომლებიც ხასიათდებიან მდიდარი ფლორითა და ფაუნით. მათი დაცვის მიზნით დედოფლისწყაროს რაიონის ტერიტორიაზე სხვადასხვა დროს შეიქმნა დაცული ტერიტორიები: ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები (მოიცავს ეროვნულ პარკს (25,114ჰა) და ვაშლოვანის ნაკრძალს (10,142ჰა) აგრეთვე ალაზნის ჭაღის და არწივის ხეობის ბუნების ძეგლებს) და ჭაჭუნის სახელმწიფო აღკვეთილი (5,200ჰა), დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი შეადგენს 30,552ჰა, ანუ რაიონის ტერიტორიის 12%. დედოფლისწყაროს რაიონის ეკონომიკაში სოფლის მეურნეობას უჭირავს წამყვანი ადგილი. მიწათმოქმედების მნიშვნელოვანი შემაფერხებელი ფაქტორებია წყლის ნაკლებობა (საირიგაციო სისტემები ამჟამად სრულიად მოშლილია), ხშირი გვალვები და ძლიერი ქარები (ბოლო 20 წლის მანძილზე მთლიანად განადგურდა ქარსაცავი ზოლები). მიწის დეგრადაცია დედოფლისწყაროს რაიონში წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ პრობლემას. ფაქტიურად არ ხდება საძოვრების მართვა, რაც იწვევს ეროზიული პროცესების განვითარებას, მცენარეული საფარის გაღარიბებასა და გაუდაბნოების პროცესების გაძლიერებას.

დედოფლისწყაროს რაიონში გათვალისწინებულია შემდეგი საადაპტაციო ღონისძიებების გატარება:

- დაცულ ტერიტორიებზე მონიტორინგის მუდმივმოქმედი სისტემის შექმნა ანთროპოგენული ზემოქმედებისგან თავისუფალ პირობებში მიწის დეგრადაციაზე და ფლორისა და ფაუნის ენდემურ სახეობებზე კლიმატის ცვლილების გავლენის შესაფასებლად;

- მიტოვებულ და ეროზირებულ მიწებზე პლანტაციურ ნარგაობათა კორომების გაშენება (მომზადებულია საპროექტო წინადადება 40 ჰა ბიოენერგეტიკული ტყის გაშენებაზე);

- ქარსაფარი ზოლების რეაბილიტაცია.

2008 წელს საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს, გერმანიის გარემოს, ბუნების კონსერვაციისა და რადიაციული უსაფრთხოების სამინისტროსა (BMU) და გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოების (GTZ) თანამშრომლობით წამოწყებული იქნა პროექტი „დეგრადირებული ლანდშაფტების კლიმატის ცვლილების მიმართ მდგრადი რეაბილიტაცია საქართველოში“ („Climate Tolerant Rehabilitation of Degraded Landscapes, Georgia“) ამ პროექტის მიზანია დეგრადირებული ლანდშაფტების აღდგენა და საქართველოს მთავრობის დახმარება მიწის დეგრადაციისა და გაუდაბნოების წინააღმდეგ ღონისძიებების გატარებაში.

პროექტი ძირითადად მიმართულია დედოფლისწყაროს რაიონზე, სადაც უკვე დაიწყო ქარსაფარი ზოლების აღდგენა 30 ჰა-ზე. სამუშაოებში აქტიურადაა ჩართული ადგილობრივი მოსახლეობა.

ქვემო სვანეთი. ქვემო სვანეთის მთიანი რეგიონი შეირჩა როგორც გლობალური დათბობის შედეგად საგრძნობლად გააქტიურებული სხვადასხვა სტიქიური მოვლენების მიმართ მოწყვლადი ეკოსისტემა. ამ მოვლენების (წყალმოვარდნა, მეწყერი და დვარცოფი) სიხშირისა და ინტენსივობის ზრდა საგრძნობლად აზარალებს სოფლის მეურნეობას, ტყეებს, გზებსა და სხვა კომუნიკაციებს.

მეწყერებისა და წყალმოვარდნების გააქტიურების შედეგად ლენტეხის რაიონის მოსახლეობა 1986 წლიდან შემცირდა 40%-ით. ტყეები, რომლებიც ფარავს რეგიონის ტერიტორიის 60%-ზე მეტ ფართობს, წარმოადგენს ქვემო სვანეთის ერთ-ერთ მთავარ ბუნებრივ სიმდიდრეს. ბოლო 15-20 წლის მანძილზე რაიონის ტყეებში აღინიშნება მავნებელ-დაავადებათა მზარდი გავრცელება, რაც შესაძლოა გარკვეულწილად გამოწვეული იყოს კლიმატის ცვლილებების შედეგებით.

მყინვარების მდგომარეობის შეფასებამ ცენტრალური კავკასიონის რეგიონში, რომელსაც მიეკუთვნება ქვემო სვანეთიც, აჩვენა, რომ 1950-იან წლებთან შედარებით მათი ფართობი ლენტეხის რაიონში ამჟამად შემცირებულია დაახლოებით 25%-ით, ხოლო საერთო მოცულობა 1.2 კმ³-დან 0.8 კმ³-მდე. 2050 წლისთვის ტემპერატურის პროგნოზირებულმა ზრდამ შესაძლებელია გამოიწვიოს ქვემო სვანეთის მყინვარების სრული გაქრობა.

ქვემო სვანეთში გათვალისწინებულია შემდეგი საადაპტაციო ღონისძიებების გატარება:

- ტყეების ყველაზე დაზიანებული უბნების რეაბილიტაცია და სწორი მენეჯმენტი;
- ტყის, როგორც მეწყერშემაკავებელი ეკოსისტემის ფუნქციების აღდგენა შესაბამის უბნებში;
- პრევენციული ღონისძიებების პაკეტის მომზადება ადგილობრივი ტყეების დასაცავად მავნე მწერებისაგან.

3.5 გარემოზე ზემოქმედების შეფასება

გზშ-ს სისტემასთან დაკავშირებული ზოგადი მოთხოვნები განსაზღვრულია „**გარემოს დაცვის შესახებ**“ საქართველოს 1996 წლის 10 დეკემბრის კანონით, რომლითაც განსაზღვრულია გარემოსდაცვითი მოთხოვნები საქმიანობაზე გადაწყვეტილების მიღებისას და განხორციელებისას. კანონის თანახმად, საზოგადოებისა და სახელმწიფო ეკოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური ინტერესების გათვალისწინებისა და ადამიანის ჯანმრთელობის, ბუნებრივი გარემოს, ასევე კულტურულ და მატერიალურ ფასეულობათა დაცვის მიზნით საქართველოს ტერიტორიაზე საქმიანობის განხორციელებისათვის აუცილებელია **გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა**, რომლის გაცემამდე სავალდებულოა ჩატარდეს გარემოზე ზემოქმედების შეფასება.

ამჟამად გზშ-ს სისტემა რეგულირდება 2007 წელს მიღებული კანონებით „**გარემოზე ზემოქმედების შესახებ**“ და „**ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ**“. „გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ კანონის თანახმად გარემოზე ზემოქმედების ნებართვას საჭიროებს საქმიანობა, რომელიც ხასიათდება ადამიანის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის მომეტებული საფრთხით. კანონის განმარტების თანახმად გზშ არის დაგეგმილი საქმიანობის შესწავლისა და გამოკვლევის პროცედურა, რომლის მიზანია გარემოს ცალკეული კომპონენტების, ადამიანის, ასევე ლანდშაფტისა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა. გზშ შეისწავლის, გამოაგვლენს და აღწერს საქმიანობის პირდაპირ და არაპირდაპირ ზეგავლენას ადამიანის ჯანმრთელობასა და

უსაფრთხოებაზე, მცენარეულ საფარსა და ცხოველთა სამყაროზე, ნიადაგზე, ჰაერზე, წყალზე, კლიმატზე, ლანდშაფტზე, ეკოსისტემებსა და ისტორიულ ძეგლებზე ან ყველა ზემოაღნიშნული ფაქტორის ერთიანობაზე, მათ შორის, ამ ფაქტორების ზეგავლენას კულტურულ ფასეულობებსა და სოციალურ-ეკონომიკურ ფაქტორებზე.

კანონით განისაზღვრება იმ საქმიანობათა სრული ჩამონათვალი, რომელთა განხორციელებასაც საქართველოს ტერიტორიაზე ჭირდება გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასება:

- ა) სასარგებლო წიაღისეულის გადამუშავება (ეკოლოგიურ ექსპერტიზას არ ექვემდებარება სამშენებლო (მათ შორის, ინერტული) მასალების გადამუშავება, გარდა „ბ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულისა);
- ბ) ნებისმიერი საწარმოო ტექნოლოგია, სადაც გამოყენებული იქნება აზბესტი;
- გ) ცემენტის, ასფალტის, კირის, გაჯის, თაბაშირისა და აგურის წარმოება;
- დ) მინისა და მინის პროდუქციის წარმოება;
- ე) მყარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების გადამუშავება (მათ შორის, ნარჩენების დაწვის ქარხნების მოწყობა) ან/და ნაგავსაყრელების მოწყობა;
- ვ) ტოქსიკური და სხვა სახიფათო ნარჩენების განთავსება, მათი სამარხების მოწყობა ან/და ამ ნარჩენების გადამუშავება, გაუვნებლება;
- ზ) ქვანახშირის გაზიფიცირებასთან, გათხევადებასთან, ბრიკეტირებასა და დაკოქსებასთან დაკავშირებული ნებისმიერი სიმძლავრის წარმოება;
- თ) მაგისტრალური ნავთობსადენისა და გაზსადენის გაყვანა;
- ი) ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების, აგრეთვე თხევადი და ბუნებრივი აირების საცავების, ტერმინალების განთავსება, რომელთა ტერიტორიაზე განლაგებული ავზებიდან ერთ-ერთის მოცულობა 1000 კუბ.მ-ზე მეტია ან მათი ჯამური მოცულობა 1000 კუბ.მ-ს აღემატება;
- კ) საერთაშორისო და შიდასახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საავტომობილო გზების, რკინიგზის და მათზე განთავსებული ხიდების, გზაგამტარი გვირაბის, აგრეთვე საავტომობილო გზის, რკინიგზის და მათი ტერიტორიების საინჟინრო დაცვის ნაგებობების აგება;
- ლ) მაღალი ძაბვის (35 კვტ და მეტი) საჰაერო და საკაბელო ელექტროგადამცემი ხაზების გაყვანა და ქვესადგურის (110 კვტ-ისა და მეტი ძაბვის) განთავსება;
- მ) ჰიდროელექტროსადგურის (2 მგტ-ისა და მეტი სიმძლავრის) და თბოელექტროსადგურის (10 მგტ-ისა და მეტი სიმძლავრის) განთავსება;
- ნ) მეტროპოლიტენის მშენებლობა;
- ო) წყალსაცავის (10 000 კუბ.მ-ისა და მეტი მოცულობის) მოწყობა;
- პ) ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობების (დღე-ღამეში 1000 კუბ.მ-ისა და მეტი მოცულობის), აგრეთვე მაგისტრალური საკანალიზაციო კოლექტორის განთავსება;
- ჟ) აეროდრომის, აეროპორტის, რკინიგზის სადგურისა და საზღვაო ნავსადგურის მოწყობა;
- რ) კაშხლის, ნავსადგურის, ნავმისადგომის, მოლისა და ბუნის განთავსება;
- ს) ქიმიური მრეწველობა, კერძოდ: ნახევარფაბრიკატების (შუალედური პროდუქტების) ქიმიური დამუშავება და ქიმიური ნივთიერებების წარმოება; პესტიციდების, მინერალური სასუქების, ქიმიური საღებავების, ლაქის, პეროქსიდებისა და ელასტიკური ნივთიერებების (რეზინის ან პლასტიკური ნივთიერებების) წარმოება და დამუშავება; დენტისა და სხვა ასაფეთქებელი ნივთიერებების წარმოება; აკუმულატორების წარმოება; გრაფიტის ელექტროდების დამზადება;
- ტ) ნავთობგადამამუშავებელი და გაზგადამამუშავებელი წარმოებები (დღე-ღამეში 500 ტ-ზე მეტის);
- უ) ნებისმიერი მეტალურგიული წარმოება (საათში ტონაზე მეტი პროდუქციის წარმადობით), გარდა ლითონთა ცივად დამუშავებისა და საიუველირო წარმოებებისა;
- ფ) ტოქსიკური და სხვა საშიში ნივთიერების საცავების მოწყობა.

კანონმდებლობით არ არის განსაზღვრული სკოუპინგის პროცედურა ანუ გზშ-ს ამოცანებისა და მასშტაბების დადგენა. „გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ“ დებულებაში (დამტკიცებულია გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის №18, 09.03.2009 ბრძანებით) განსაზღვრულია გზშ-ს ეტაპები და გზშ-ს ანგარიშში განსახილველი სავალდებულო საკითხები, რომელიც ვრცელდება ყველა იმ საქმიანობაზე, რომლებსაც ჭირდებათ გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა.

გზშ-ს ორგანიზებასა და ჩატარებაზე პასუხისმგებელია საქმიანობის განმახორციელებელი. საქმიანობის განმახორციელებელი ფარავს აგრეთვე გზშ-ს პროცედურის ჩატარებისათვის საჭირო ხარჯებს.

გზშ-ს ანგარიშში წარედგინება გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს საქმიანობის განხორციელებისათვის გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის გაცემის მიზნით.

ნებართვის გაცემის პროცედურის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილებია:

- გარემოზე ზემოქმედების შეფასება,
- ეკოლოგიური ექსპერტიზა და
- საზოგადოების მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

საქმიანობის განხორციელებაზე გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის (ან კანონმდებლობით განსაზღვრულ შემთხვევაში მშენებლობის ნებართვის) მიღებისათვის, კანონმდებლობით დადგენილი აუცილებელი პროცედურაა ეკოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარება, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ობიექტური და სათანადოდ არგუმენტირებული გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებების მიღება, დაგეგმილი საქმიანობის შესახებ. ეკოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარებასთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდება კანონით „**ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ**“. ეკოლოგიური ექსპერტიზის პროცესში გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს მიერ შედგენილი საექსპერტო კომისია განიხილავს საქმიანობის განმახორციელებლის მიერ სამინისტროსთვის წარდგენილ საპროექტო დოკუმენტაციას და გზშ-ს ანგარიშს, ამზადებს დასკვნას, რომელიც აისახება ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნაში. მხოლოდ დადებითი ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნის საფუძველზე გაიცემა გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა ან მშენებლობის ნებართვა. ნებართვის განისაზღვრება პირობები საქმიანობის განხორციელებისათვის, მათ შორის ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შემცირების/აღკვეთის ღონისძიებების გატარების აუცილებლობა.

გზშ-ს კანონმდებლობა საჭიროებს მნიშვნელოვან გადახედვას კონვენციის VI/7 და VIII/28 გადაწყვეტილებით დამტკიცებული სახელმძღვანელოების რეკომენდაციების ასახვის მიზნით. კერძოდ, როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოში განსაზღვრულია იმ საქმიანობათა ჩამონათვალი, რომელთაც ესაჭიროებათ გზშ. სხვა საქმიანობებისთვის, მიუხედავად მათი განვითარების ადგილმდებარეობისა და ბიომრავალფეროვნებაზე შესაძლო უარყოფითი ზემოქმედებისა, გარემოზე ზემოქმედების შეფასება არ მოითხოვება.

საქართველოს გზშ-ს კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს სკრინინგისა და სკოპინგის ეტაპებსა და პროცედურებს. ნორმატიული აქტით არის დადგენილი გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ჩატარების ეტაპები, თითოეულ ეტაპზე განსახორციელებელი ქმედებები და მოთხოვნები გზშ-ს შინაარსისადმი, რომელიც ერთნაირია ყველა

პროექტისათვის და არ არსებობს სპეციფიკური მოთხოვნები სხვადასხვა სახის პროექტების გზშ-სთან დაკავშირებით.

არასაკმარისი ცოდნისა და გამოცდილების, აგრეთვე, ხელმისაწვდომი ინფორმაციის სიმწირის გამო გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშებში უმეტეს შემთხვევაში სუსტადაა წარმოდგენილი ბიომრავალფეროვნებაზე დაგეგმილი საქმიანობის ზეგავლენის საკითხები, შემარბილებელი და საკომპენსაციო ზომები. არასრულად ხორციელდება ბიომრავალფეროვნებაზე ზეგავლენის შესამცირებლად გზშ-ს პროცესში განსაზღვრული ღონისძიებების დანერგვისა და ეფექტურობის მონიტორინგი. აუცილებელია ამ მიმართებით შესაძლებლობათა შემდგომი გაძლიერება, გზშ-ს საკითხების ჩართვა შესაბამის საგანმანათლებლო პროგრამებში და გზშ-ს სისტემაში ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების ჩართვის სახელმძღვანელოს მომზადება.

საქართველოში არ არსებობს სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების საკანონმდებლო მოთხოვნები, არ არის სავალდებულო დაგეგმილი საქმიანობის ტრანსსასაზღვრო ზეგავლენის შეფასება.

თავი 4. დასკვნები: 2010 წლის ამოცანების მიღწევის პროგრესი და სტრატეგიული გეგმის განხორციელება

4.1 2010 წლისათვის განსაზღვრული ამოცანების მიღწევის შედეგები

ბიომრავალფეროვნების კომპონენტების დაცვა		
მიზანი და ამოცანები	ჩ -ის შესაბამისი ინდიკატორი	პროგრესის შეფასება
მიზანი 1. ეკოსისტემების, ჰაბიტატების და ბიომების ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონსერვაციის ხელშეწყობა		
ამოცანა 1.1 მსოფლიოს ეკორეგიონების სულ მცირე 10% ეფექტურადაა დაცული	<ul style="list-style-type: none"> - დაცული ტერიტორიების ფართობის ცვლილება; - შერჩეული ბიომების, ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების ფართობის ცვლილების ტენდენცია; - შერჩეული სახეობების რიცხოვნებისა და გავრცელების ტენდენციები. 	<ul style="list-style-type: none"> - საქართველოს ტერიტორიის 7,14% (495 954,01 ჰა) დაფარულია დაცული ტერიტორიებით. - 2005 წლის შემდგომ დაცული ტერიტორიების (I ჩ -ის კატეგორიები I-V) ფართობი გაიზარდა 64 889,01 ჰა-ით.
ამოცანა 1.2 დაცულია ბიომრავალფეროვნებისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიები	<ul style="list-style-type: none"> - შერჩეული ბიომების, ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების ფართობის ცვლილების ტენდენცია; - შერჩეული სახეობების რიცხოვნებისა და გავრცელების ტენდენციები; - დაცული ტერიტორიების ფართობის ცვლილება. 	<p>საქართველოს დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის შეფასებამ (I ჩ , ჰჰ , 2009) გამოავლინა, რომ არსებული დაცული ტერიტორიების წვლილი ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაში არის მაღალი, კერძოდ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - დაცული ტერიტორიების სისტემაში ძირითადად აღეკვებულა არის წარმოდგენილი ეკოსისტემების სრული მრავალფეროვნება. ამავდროულად, გამოვლენილია ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნისა და ზოგიერთი დაცული ტერიტორიის (აღგეთისა და ყაზბეგის ეროვნული პარკები) გაფართოების საჭიროება, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს ეკოსისტემებისა და სახეობათა პოპულაციების არელების ეფექტური კონსერვაცია. - დაცულია ქვაკუთხედი სახეობებისთვის მაღალი კონსერვაციული ღირებულების მქონე უბნები, ისევე როგორც ბიომრავალფეროვნებისა და ენდემიზმის მაღალი დონით გამორჩეული უბნები. - დაცული ტერიტორიების სისტემის ადგილმდებარეობა და კონფიგურაცია ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების

		<p>კონსერვაციას.</p> <p>საქართველოში იდენტიფიცირებულია:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ფრინველთათვის გლობალურად მნიშვნელოვანი 31 ადგილი (Birdlife International, GCCW, 2001); - ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის განსაკუთრებულად საინტერესო 17 ადგილი მათი ზურმუხტის ქსელში ჩართვის მიზნით (ევროსაბჭო, NACRES, 2002); - კონსერვაციისათვის პრიორიტეტული 17 ადგილი და 60 ეკოლოგიური დერეფანი (ECP, WWF, 2006); - კონსერვაციისათვის პრიორიტეტული 49 ადგილი (CEPF, 2003). მაღალი საკონსერვაციო ღირებულების მქონე ტყეები (WWF, 2006). - მიმდინარეობს მცენარეთა მნიშვნელოვანი ადგილების (IPA) განსაზღვრა (CEPF, IUCN). <p>არსებობს სხვადასხვა პროცესების ფარგლებში გამოვლენილი ბიომრავალფეროვნებისათვის მნიშვნელოვანი ადგილების შესახებ ინფორმაციის ერთიან გეოსაინფორმაციო სისტემაში თავმოყრისა და დაცული ტერიტორიების სისტემაში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის თვალსაზრისით არსებული ხარვეზების ანალიზის ჩატარების საჭიროება. შემდეგი ეტაპი უნდა იყოს აღნიშნული ღონისძიების შედეგად გამოვლენილი ადგილების პრიორიტეტიზაცია მათი სხვადასხვა კატეგორიის დაცულ ტერიტორიებში გაერთიანებისათვის, ზუსტი რუკების შედგენა და ადგილების დარეზერვება საქართველოს მთავრობის და/ან პარლამენტის გადაწყვეტილებით. აღნიშნული სამუშაოს განხორციელება საქართველოს მთავრობას საშუალებას მისცემს განსაზღვროს დაცული ტერიტორიის სისტემის განვითარების დროში განსაზღვრული და რაოდენობრივად შეფასებადი დაზუსტებული ამოცანა და მისი მიღწევის ინდიკატორი.</p>
<p>მიზანი 2. სახეობათა მრავალფეროვნების კონსერვაციის ხელშეწყობა</p>		
<p>ამოცანა 2.1 შერჩეული ტაქსონომიური ჯგუფების სახეობათა პოპულაციების აღდგენა, შენარჩუნება ან მათი შემცირების შეჩერება</p>	<ul style="list-style-type: none"> - შერჩეული სახეობების რიცხოვნებისა და გავრცელების ტენდენციები; - ცვლილებები საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების 	<ul style="list-style-type: none"> - მონიტორინგის სისტემის არ არსებობის გამო შეუძლებელია ცალკეული სახეობებისა და სახეობათა ჯგუფების რიცხოვნების ტენდენციის შეფასება, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია მხოლოდ ზოგიერთი სახეობის ამჟამინდელ მდგომარეობაზე; - ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში აღინიშნება ირმის პოპულაციის როცხოვნების ზრდის ტენდენცია (1999 წელს 39

	სტატუსში.	ინდივიდიდან – 228 ინდივიდამდე 2009 წელს); - დაიწყო საქართველოს ტერიტორიაზე გადაშენებული ქურციკის აღდგენის პროგრამა; ამ ეტაპზე ვაშლოვანის ეროვნულ პარკში შემოყვანილია ქურციკის 10 ინდივიდი ტყვეობის პოპულაციის ჩამოსაყალიბებლად, რომელიც შემდგომ რეინტროდუქციისთვის იქნება გამოყენებული; მიმდინარეობს ნიამორის პოპულაციების აღდგენის პროგრამა ბორჯომ-ხარაგულის ეროვნულ პარკში, სადაც შექმნილია ტყვეობის პოპულაცია (9 ინდივიდი).
<p>ამოცანა 2.2. გაუმჯობესებული საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების მდგომარეობა</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ცვლილებები საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების სტატუსში. - შერჩეული სახეობების რიცხოვნებისა და გავრცელების ტენდენციები; - დაცული ტერიტორიების ფართობის ცვლილება. 	<p>მონაცემთა შეგროვების, შენახვისა და ანალიზის თანამედროვე და ეფექტური მექანიზმების არარსებობის გამო გართულებულია სახეობათა მდგომარეობაში ცვლილებების ეფექტური განსაზღვრა., რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვნად აართულებს ბიომრავალფეროვნების რეალური მდგომარეობისა და ტენდენციების შეფასებას. თუმცა უკვე დასრულებულია დასრულდა ფაუნისა და მერქნიან მცენარეთა სახეობების მდგომარეობის შეფასება IUCN-ის კრიტერიუმებისა და კატეგორიების მიხედვით;</p> <ul style="list-style-type: none"> - საქართველოში არსებული ხერხემლიანების 9 სახეობა და მერქნიან მცენარეთა 2 სახეობა არის გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე (CR); ხერხემლიანების 24 და მერქნიან მცენარეთა 18 სახეობა გადაშენების საფრთხის წინაშე (EN), ხოლო ხერხემლიანთა 54 და მცენარეთა 36 სახეობა არის მოწყვლადი (VU). - მიმდინარეობს ბალახოვან მცენარეთა სტატუსის შეფასება IUCN-ის კრიტერიუმების მიხედვით.
<p>მიზანი 3. გენეტიკური მრავალფეროვნების კონსერვაციის ხელშეწყობა</p>		
<p>ამოცანა 3.1. დაცულია კულტურული მცენარეების, შინაური ცხოველების, აგრეთვე ხე-მცენარეების, თევზების, სანადირო სახეობების და სხვა ეკონომიკური მნიშვნელობის მქონე სახეობების გენეტიკური მრავალფეროვნება და</p>	<ul style="list-style-type: none"> - შინაური ცხოველების, კულტივირებული მცენარეებისა და ძირითადი სოციალ-ეკონომიკური მნიშვნელობის თევზის სახეობების გენეტიკური მრავალფეროვნების ტენდენციები; - საკვები და სამკურნალო რესურსების ბიომრავალფეროვნება 	<ul style="list-style-type: none"> - ფერმერულ მეურნეობებში მიმდინარეობს კულტურულ მცენარეთა ადგილობრივი ლენდრასების <i>on-farm</i> კონსერვაცია, ამჟამად ითესება 35 ადგილობრივი ლენდრასა. გავრცელდა ვაშლის 22 იშვიათი ადგილობრივი ჯიში. - ჩატარდა სამკურნალო მცენარეებისა და კულტურულ მცენარეთა ინვენტარიზაცია და შეფასება საქართველოს ერთ-ერთ რეგიონში (სამცხე-ჯავახეთში), 27 სახეობის სამკურნალო მცენარის სტატუსი შეფასდა, როგორც საფრთხის წინაშე მყოფის. - ჩატარდა კულტურულ მცენარეთა ინვენტარიზაცია, შეფასება, განახლდა <i>ex-situ</i> კოლექციები, რომლებშიც ამჟამად დაცულია

<p>შენარჩუნებულია შესაბამისი მკვიდრი და ადგილობრივი მოსახლეობის ცოდნა.</p>	<p>(ინდიკატორი მუშავდება);</p> <ul style="list-style-type: none"> - შერჩეული სახეობების რიცხოვნებისა და გავრცელების ტენდენციები. 	<p>6000-მდე ნიმუში.</p> <ul style="list-style-type: none"> - საქართველოში შეიქმნა თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი გენბანკები მიწათმოქმედების ინსტიტუტთან და თბილისის ბოტანიკურ ბაღთან და ბოტანიკის ინსტიტუტთან; - მომზადდა ეროვნული ანგარიში სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მცენარეთა გენეტიკური რესურსების მდგომარეობის შესახებ; - მომზადდა რეკომენდაციები მცენარეთა გენეტიკური რესურსების მართვისა და გამოყენების ერთიანი ეროვნული სტრატეგიის შემუშავებისათვის და განისაზღვრა მისი კომპონენტები.
<p>მდგრადი ბამოყენების ხელშეწყობა</p>		
<p>მიზანი 4. მდგრადი გამოყენებისა და მოხმარების ხელშეწყობა</p>		
<p>ამოცანა 4.1 ბიომრავალფეროვნების პროდუქტები მიიღება მდგრადი მეთოდებით მართული წყაროებიდან და წარმოების ადგილებიდან და ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასთან მისადაგებულად მართული სავარგულებიდან</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ტყეების, სასოფლო-სამეურნეო-სავარგულებისა და აქაკულტურის მეურნეობების ფართობები, რომლებიც იმართება მდგრადად; - პროდუქტების წილი, რომლებიც მიიღება მდგრადი წყაროებიდან (ინდიკატორი მუშავდება); - შერჩეული სახეობების რიცხოვნებისა და გავრცელების ტენდენციები; - ზღვის ტროფიკული ინდექსი; - აზოტის შემცველობა; - წყლის ხარისხი წყლის ეკოსისტემებში. 	<ul style="list-style-type: none"> - არსებობს ბიოლოგიურ მეურნეობათა ზრდის ტენდენცია, თუმცა მონაცემები მათ მიერ დაკავებული ფართობის შესახებ არ არის ხელმისაწვდომი; - სანადირო სახეობების მდგრადი სარგებლობის უზრუნველყოფას ემსახურებოდა 1996 წელს მიღებული საკანონმდებლო ცვლილება, რომლის თანახმადაც საქართველოში ნადირობა დაიშვება მხოლოდ სპეციალურად შექმნილ სამონადირეო მეურნეობებში. სამონადირეო მეურნეობების შექმნა საქართველოში დაიწყო 2000 წლიდან და დღემდე შექმნილია 18 სამონადირეო მეურნეობა 111 661 ჰა ფართობზე. კანონმდებლობის თანახმად ნადირობა შეიძლება დაშვებული იქნეს მხოლოდ იმ მეურნეობებში, სადაც დაცვისა და აღწარმოების ღონისძიებების შედეგად გარკვეულ ოდენობამდე გაიზრდება სანადირო ცხოველების რიცხოვნება. ამჟამად ნადირობა ნებადართულია მხოლოდ 5 სამონადირეო მეურნეობაში. სამონადირეო მეურნეობები იმართება გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსთან შეთანხმებული მართვის გეგმებით. სამონადირეო მეურნეობების მართვის ეფექტურობის შეფასება არ ჩატარებულა. გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, სამონადირეო მეურნეობების მფლობელებთან და GTZ-ის პროექტთან „სამხრეთ კავკასიაში ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვა“ თანამშრომლობით ცდილობს შეიმუშაოს სტრატეგია ნადირობის სექტორის მართვის გაუმჯობესებისათვის.

		<p>- საქართველოში ტყით დაფარული ტერიტორიების 10 % შედის დაცული ტერიტორიების შემადგენლობაში. 156 ათას ჰა-ზე გაცივებულია ტყითსარგებლობის გრძელვადიანი ლიცენზია. აღნიშნული ტერიტორიები იმართება ტყითსარგებლობის მართვის გეგმებით, რომლებიც მტკიცდება გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის ბრძანებით და მათში წარმოდგენილია კონკრეტული ქმედებები მდგრადი ტყითსარგებლობის უზრუნველსაყოფად სალიცენზიო პირობების შესაბამისად.</p>
<p>ამოცანა 4.2 შემცირებულია ბიოლოგიური რესურსების არამდგრადი გამოყენება, ან მისი გავლენა ბიომრავალფეროვნებაზე</p>	<p>ეკოლოგიური ზეგავლენა და მასთან დაკავშირებული კონცეფციები</p>	<p>- თევზის რესურსების, სანადირო სახეობების, ტყის არამექნული რესურსებისა (სოჭის გირჩი, თეთრყვავილასა და ყოჩივარდას ბოლქვები) მდგრადი გამოყენებისათვის შექმნილია შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა, რომლის შესაბამისად გაიცემა სარგებლობის ლიცენზიები და ნებართვები.</p> <p>- სარგებლობა დაიშვება მხოლოდ რესურსის შეფასების საფუძველზე განსაზღვრული კვოტისა და ლიმიტების ფარგლებში.</p> <p>- დადგენილია სხვადასხვა რესურსებით სარგებლობის კონკრეტული წესები.</p> <p>- ხორციელდება უკანონო და გადაჭარბებული მოპოვების სახელმწიფო კონტროლი.</p> <p>- ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის სახელმწიფო კონტროლის სისტემის გაძლიერებითა და კანონდარსებების გაუმჯობესების შედეგად შეინიშნება ხე-ტყის უკანონო ჭრებისა და უკანონო თევზჭერის შემცირების ტენდენცია</p>
<p>ამოცანა 4.3 ველური ფლორისა და ფაუნის არც ერთ სახეობას არ ემუქრება გადაშენების საფრთხე საერთაშორისო ვაჭრობისაგან</p>	<p>ცვლილებები საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების სტატუსში.</p>	<p>- შეფასდა თეთრყვავილებისა და ყოჩივარდების ველური პოპულაციების მდგომარეობა. აღნიშნული სახეობები შეტანილია CITES-ის დანართებში და წარმოდგენენ კომერციული ვაჭრობის საგანს, შეფასდა მათი რესურსები, განისაზღვრება მოპოვების კონსერვაციული კვოტა, შემუშავდა მონიტორინგისა და კონტროლის სქემები და რეკომენდაციები მათი ხელოვნური მოშენებისათვის.</p> <p>- მიღებული იქნა CITES-ის დანართებში შეტანილი სახეობებით ვაჭრობაზე ნებართვის გაცემის მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტები;</p> <p>- მიღებული იქნა თეთრყვავილებისა და ყოჩივარდების მოპოვების მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტები;</p> <p>- შემუშავდა კანონპროექტი „გადაშენების პირას მყოფი ველური</p>

		<p>ფაუნისა და ფლორის სახეობებით სარგებლობისა და ვაჭრობის შესახებ“;</p> <ul style="list-style-type: none"> - მიღებული იქნა საკანონმდებლო ცვლილებები CITES-ის სახეობებით ვაჭრობის კონტროლის ეფექტურობის ამაღლების მიზნით. - შემუშავდა სასწავლო მოდულები საბაჟო სამსახურებისათვის CITES-ის სახეობებით ვაჭრობის კონტროლთან დაკავშირებით; - ყოველწლიურად ტარდება ტრენინგები საბაჟო სამსახურებისათვის.
ბიომრავალფეროვნების საფრთხეების შემცირება		
მიზანი 5. შემცირებულია ჰაბიტატების კარგვით, მიწის რესურსების გამოყენების ცვლილებით და დეგრადაციით, აგრეთვე წყლის რესურსების არამდგრადი გამოყენებით გამოწვეული ზეწოლა		
<p>ამოცანა 5.1 შემცირებულია ბუნებრივი ჰაბიტატების კარგვის და დეგრადაციის სისწრაფე</p>	<ul style="list-style-type: none"> - შერჩეული ბიომების, ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების ფართობის ცვლილების ტენდენცია; - შერჩეული სახეობების რიცხოვნებისა და გავრცელების ტენდენციები. - ზღვის ტროფიკული ინდექსი. 	<ul style="list-style-type: none"> - საქართველოში ჰაბიტატების დაცვისა და შენარჩუნების ძირითადი ინსტრუმენტია მათი გაერთიანება დაცული ტერიტორიების სისტემაში. 2005-2009 წლებში დაცული ტერიტორიების ფართობი გაიზარდა 64 889,01 ჰა-ით. - მიმდინარეობს საქართველოს ჰაბიტატების კლასიფიკაცია ნატურა 2000-ის განმარტებითი სახელმძღვანელოს მიხედვით, რაც მომავალში ხელს შეუწყობს საფრთხეში მყოფი ჰაბიტატების გამოვლენას და მათზე მონიტორინგის დაწყებას - მონიტორინგის სისტემის არ არსებობის გამო შეუძლებელია ვიმსჯელოთ ცალკეული ჰაბიტატების მდგომარეობის ცვლილების ტენდენციებზე. თუმცა ხე-ტყის მოპოვების კონტროლის გაუმჯობესების შედეგად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ტყით დაფარული ტერიტორიების შემცირების საფრთხე პრაქტიკულად თავიდან არის აცილებული. მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ არსებობს ტყის ჰაბიტატების თვისობრივი და სტრუქტურული ცვლილებების საფრთხე. აღსანიშნავია, აგრეთვე, მდ. ალაზნისა და მდ. იორის ჭაღის ტყის აღდგენის მიმდინარე ღონისძიებები, როგორცაა ტყეების ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობა, აგრეთვე, მდ. იორის ბუნებრივი ჰიდროლოგიური რეჟიმის აღდგენის ღონისძიებების განსაზღვრა და განხორციელება. შედეგად უკვე დაიწყო ჭიაურის ჭაღის ტყის (მდ. ალაზანი) ბუნებრივი განახლება 150 ჰა-ზე. ღონისძიებები სორციელდება WWF-ის სამხრეთ კავკასიის ოფისის მიერ.

მიზანი 6. უცხო ინვაზიური სახეობებით გამოწვეული საფრთხეების კონტროლი		
ამოცანა 6.1 კონტროლდება ძირითადი უცხო ინვაზიური სახეობების გადაადგილება	ინვაზიური სახეობების ტენდეციები	<ul style="list-style-type: none"> - კანონმდებლობის შესაბამისად ფიტოსანიტარულ და ზოოვეტერინარულ კონტროლს ექვემდებარება ნებისმიერი ტვირთი, რომელიც საკარანტინო ობიექტის (ანუ საქართველოში გაუვრცელებელი ან კერობრივად გავრცელებული მცენარეთა მავნებლების (მწერები, ტკიპები, სოკოები, ბაქტერიები, ვირუსები, ნემატოდები) და სარვევლების გადამტანი გახდეს. მიღებული იქნა საკანონმდებლო ცვლილებები კონტროლის ეფექტურობის ამაღლებისათვის და ჩატარდა ტრენინგები საბაჟო სამსახურებისათვის. - კანონმდებლობით აკრძალულია ცხოველთა უცხო სახეობების ინტროდუცირება გარემოში. - გამოკვლეული იქნა საქართველოს არადგილობრივი ფლორა, დადგინდა ინვაზიური სახეობების ნუსხა, შემუშავდა 3 ინვაზიური სახეობის (<i>Amrosia artemisiifolia</i>, <i>Phytolacca americana</i> და <i>Roninia pseudoacacia</i>) გავრცელების მოდელი
ამოცანა 6.2 არსებობს მართვის გეგმები იმ ძირითადი უცხო სახეობების წინააღმდეგ საბრძოლველად, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან ეკოსისტემებს, ჰაბიტატებს ან სახეობებს		<ul style="list-style-type: none"> - ინვაზიური სახეობების მართვის გეგმები შემუშავებული არ არის; - შემუშავებულია მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო მცენარეთა მავნე ორგანიზმების (კალიები, ამერიკული თეთრი პეპელა და სხვა) მართვის გეგმები და რეკომენდაციები ფერმერთათვის.
მიზანი 7 ბიომრავალფეროვნებისთვის კლიმატის ცვლილებით და დაბინძურებით გამოწვეული პრობლემების მოგვარება		
ამოცანა 7.1 ბიომრავალფეროვნების კომპონენტების მედეგობის შენარჩუნება და გაძლიერება, კლიმატის ცვლილებასთან შეგუების მიზნით	ეკოსისტემების უწყვეტობა/ფრაგმენტაცია	<ul style="list-style-type: none"> - იდენტიფიცირებულია კლიმატის ცვლილებისადმი ყველაზე მოწყვლადი ეკოსისტემები (შავი ზღვის სანაპირო ზონა, არიდული და სემიარიდული ეკოსისტემები დედოფლისწყაროს რაიონში, მთის ტყეები ქვემო სვანეთში). - დასახულია საადაპტაციო ღონისძიებები და მზადდება საპროექტო წინადადებები. - ლანდშაფტების/ეკოსისტემების ფრაგმენტაცია შეფასებული არ არის მაგრამ შერჩეულია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთ-ერთ ეროვნულ ინდიკატორად.
ამოცანა 7.2 დაბინძურების და	- აზოტის შემცველობა;	- წყლის დაბინძურების მონიტორინგი ხორციელდება მხოლოდ 22

<p>ბიომრავალფეროვნებაზე მისი გავლენის შემცირება</p>	<p>- წყლის ხარისხი წყლის ეკოსისტემებში.</p>	<p>მდინარის 43 წერტილზე და 4 ტბაზე. – გასული საუკუნის 80-იან წლებში დაბინძურების ძირითადი წყარო იყო მრეწველობა და დაბინძურების დონე იყო გაცილებით მაღალი ამჟამინდელ მდგომარეობასთან შედარებით, როცა დაბინძურების ძირითადი წყაროა გაუწმენდავი კომუნალური წყლები. 1995-2005 წლებში მწყობრიდან გამოვიდა კომუნალური წყლების გამწმენდი ყველა ნაგებობა, შესაბამისად წყლის ეკოსისტემების დაბინძურების დონე გაიზარდა 1995 წელთან შედარებით.</p>
<p>ბიომრავალფეროვნების საქონლისა და მომსახურების შენარჩუნება ადამიანთა კეთილდღეობისათვის</p>		
<p>მიზანი 8 ეკოსისტემების პოტენციალის შენარჩუნება საქონლისა და მომსახურების მიწოდების და საარსებო საშუალებებით უზრუნველყოფის თვალსაზრისით</p>		
<p>ამოცანა 8.1 შენარჩუნებულია ეკოსისტემების საქონლისა და მომსახურების მიწოდების პოტენციალი</p>	<ul style="list-style-type: none"> - სურსათისა და სამედიცინო მიზნებისთვის გამოყენებული ბიომრავალფეროვნება (ინდიკატორი მუშავდება); - წყლის ხარისხი წყლის ეკოსისტემებში; - ზღვის ტროფიკული ინდექსი; - Incidence of Human induced ecosystem failure 	<p>სპეციალური კვლევა ეკოსისტემების საქონლისა და მომსახურების მიწოდების პოტენციალის შენარჩუნების შეფასებისათვის არ არის ჩატარებული. თუმცა ზოგადად შეიძლება ითქვას, რომ ძირითადად შენარჩუნებულია მცენარეთა რესურსები, რომლებიც გამოიყენება საკვებად და სამკურნალოდ. ზუსტი მონაცემების არარსებობის მიუხედავად, ცნობილია, რომ საქართველოს შიდა წყალსატევებში ძლიერ შემცირებულია თევზის რესურსები წყლების დაბინძურებისა და არალეგალური თევზჭერის გამო.</p> <p>ბიოლოგიური რესურსების შენარჩუნებისა და მდგრადი სარგებლობის ხელშეწყობის მიზნით საქართველოში მოქმედებს შემდეგი მექანიზმები: ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ლიცენზირება; ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის მოცულობის შეზღუდვა ზღვრულად მოსაპოვებელი ოდენობების (კვოტის) ფარგლებში, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის წესები, პასუხისმგებლობა და ზიანის ანაზღაურება არალეგალური ან გადამეტებული მოპოვებისთვის, აგრეთვე, სარგებლობის წესების დარღვევისთვის.</p>
<p>ამოცანა 8.2 შენარჩუნებულია ბიოლოგიური რესურსები, რომლებიც მნიშვნელოვანია მდგრადი საარსებო საშუალებების, ადგილზე</p>	<p>- თემების ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის მდგომარეობა, რომლებიც უშუალოდ დამოკიდებული არიან ეკოსისტემების საქონელსა და</p>	<p>ადგილობრივი მოსახლეობისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ტყის რესურსებს (სათბობი და სამასალე შეშა, საკვები და სამკურნალო მცენარეები), აგრეთვე, თევზის რესურსებს. არ არის შეფასებული ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულება აღნიშნულ რესურსებზე, თუმცა აღსანიშნავია, რომ შეშა სოფლის მოსახლეობის უმეტესობისათვის ენერჯის ძირითადი წყაროა.</p>

<p>საკვების საკმარისობის და ჯანმრთელობის დაცვისათვის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით ღარიბი მოსახლეობისათვის</p>	<p>მომსახურებებზე; - სურსათისა და სამედიცინო მიზნებისთვის გამოყენებული ბიომრავალფეროვნება (ინდიკატორი მუშავდება);</p>	<p>ძირითადად შენარჩუნებულია მცენარეთა რესურსები, რომლებიც გამოიყენება სათბობად, სამასალედ, საკვებად და სამკურნალოდ. მოსახლეობას უფლება აქვს პირადი მოხმარების ნებართვის გარეშე უსასყიდლოდ შეაგროვოს ტყის არამერქნული რესურსები.</p> <p>როგორც აღინიშნა, ზუსტი მონაცემების არარსებობის მიუხედავად, ცნობილია, რომ საქართველოს შიდა წყალსატევებში ძლიერ შემცირებულია თევზის რესურსები წყლების დაბინძურებისა და არალეგალური თევზჭერის გამო. შავი ზღვის სანაპიროს მოსახლეობის სოციალური პრობლემების გათვალისწინებით ლიცენზირებას აღარ ექვემდებარება თევზჭერა შავი ზღვის სანაპირო ზოლში (300 მეტრი ზღვის ნაპირიდან) და პალეოსტომის ტბაში.</p>
<p>ტრადიციული ცოდნის, ინოვაციებისა და პრაქტიკის დაცვა</p>		
<p>მიზანი 9. ადგილობრივი და მკვიდრი მოსახლეობის სოციალურ-კულტურული მრავალფეროვნების შენარჩუნება</p>		
<p>ამოცანა 9.1 ტრადიციული ცოდნის, ინოვაციების და მეთოდების დაცვა</p>	<p>- ლინგვისტური მრავალფეროვნებისა და ადგილობრივ ენებზე მოლაპარაკეთა რაოდენობის სტატუსი და ტენდენციები; – უნდა შემუშავდეს დამატებითი ინდიკატორები</p>	<p>საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის პროექტის (/ მსოფლიო ბანკი, 2002-2008) მცირე გრანტების პროგრამის ფარგლებში ხელი შეეწყო აღმოსავლეთ კავკასიონის დაცული ტერიტორიების, განსაკუთრებით თუშეთის ეროვნული პარკის მიმდებარე სოფლებსა და თუშეთის დაცულ ლანდშაფტში ტრადიციული საქმიანობების, მათ შორის სარიტუალო წეს-ჩვეულებების აღდგენას. შეიქმნა საოჯახო სასტუმროების ქსელი, აღორძინდა ტრადიციული ხელსაქმე და ტრადიციული საკვები პროდუქტების წარმოება, ხელი შეეწყო ეკოტურიზმის განვითარებას, ისტორიულ-კულტურული ძეგლების აღდგენას, ტრადიციული ჯიშების აღდგენა-მოშენებას.</p>
<p>ამოცანა 9.2 მკვიდრი და ადგილობრივი მოსახლეობის ტრადიციულ ცოდნაზე, ინოვაციებზე და მეთოდებზე უფლებების დაცვა, მათ შორის სარგებლის განაწილებაზე მათი უფლებების დაცვა</p>	<p>ინდიკატორი მუშავდება</p>	
<p>ბენეფიციური რესურსების გამომწვევით მიღებული სარგებლის სამართლიანი განაწილების უზრუნველყოფა</p>		
<p>მიზანი 10. უზრუნველყოფილია გენეტიკური რესურსების გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და მიუკერძოებელი განაწილება</p>		
<p>ამოცანა 10.1 გენეტიკური</p>	<p>ინდიკატორი მუშავდება</p>	<p>საქართველოში არ არსებობს გენეტიკური რესურსებისადმი</p>

<p>რესურსების გადატანა ხდება ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის, სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმების და სხვა შესაფერისი შეთანხმებების შესაბამისად</p>		<p>ხელმისაწვდომობისა და გავრცელების მარეგულირებელი კანონმდებლობა. არ არსებობს რაიმე შეზღუდვა კოლექციებში არსებულ გენეტიკური რესურსების გამოყენებზე. კოლექციების მფლობელი ინსტიტუტები, მონაწილეობენ რა გენეტიკურ რესურსებთან დაკავშირებულ საერთაშორისო თანამშრომლობაში უსასყიდლოდ და შეუზღუდავად აწვდიან მასალას თავიანთ პარტნიორებს. არსებული საკანონმდებლო ბაზა არ მოითხოვს იმპორტირებული ან ექსპორტირებული გენეტიკური რესურსების რეგისტრირებას. ჩვეულებრივ, კოლექციების მფლობელების მიერ ადგილობრივი და საზღვარგარეთის ქვეყნებიდან მოთხოვნის შესაბამისად ხდება გენეტიკური რესურსების მიწოდება და აღრიცხვა.</p>
<p>ამოცანა 10.2 გენეტიკური რესურსების კომერციული და სხვა სახის გამოყენებით მიღებული სარგებლის განაწილება ხდება იმ ქვეყნებში, რომლებიც ამ რესურსების მომწოდებლები არიან</p>	<p>ინდიკატორი მუშავდება</p>	<p>საქართველოს კანონმდებლობა არ არეგულირებს გენეტიკური რესურსების გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი განაწილების საკითხს</p>
<p>აღეკვამი რისკების უზრუნველყოფა</p>		
<p>მიზანი 11. მხარეებმა აიმაღლეს კონვენციის დანერგვისათვის საჭირო ფინანსური, ადამიანური, სამეცნიერო, ტექნიკური და ტექნოლოგიური შესაძლებლობები</p>		
<p>ამოცანა 11.1 განვითარებადი ქვეყნების მხარეებს გადაეცათ ახალი და დამატებითი ფინანსური რესურსები, რათა მათ ეფექტურად შეასრულონ კონვენციით განსაზღვრული ვალდებულებები, მე-20 მუხლის შესაბამისად</p>	<p>ინდიკატორი მუშავდება</p>	<p>საქართველოს ეროვნული ბიუჯეტში გათვალისწინებულია ხარჯები დაცული ტერიტორიების სისტემის მართვისა და ნაწილობრივ შემდგომი განვითარებისათვის, ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი სარგებლობის ადმინისტრირებისათვის, ბიომრავალფეროვნების სფეროში სამეცნიერო კვლევებისთვის.</p> <p>დონისძიებები ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების სფეროში საქართველოში ძირითადად გარე წყაროებიდან – საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებისა და დონორი ქვეყნების გრანტებით ფინანსდება. ძირითადი დონორები არიან GEF, გერმანიის, აშშ-ს, ნორვეგიის, ნიდერლანდების მთავრობები, CEPF, MAVA Fondation pour la Protection de la Nature.</p>

<p>ამოცანა 11.2 მე-20 მუხლის მე-4 პუნქტის შესაბამისად განვითარებადი ქვეყნებისათვის გადაცემულია ტექნოლოგიები, რათა მათ შეძლონ კონვენციით განსაზღვრული ვალდებულებების ეფექტური განხორციელება</p>	<p>ინდიკატორი მუშავდება</p>	<p>საქართველოსთვის ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და მდგრად გამოყენების უზრუნველყოფისათვის უახლესი ტექნოლოგიების გადმოცემასა და გამოყენების უზრუნველყოფას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საერთაშორისო და ბილატერალური თანამშრომლების ფარგლებში მიმდინარე პროექტები. ეს შეეხება, როგორც სხვადასხვა სახის ლაბორატორიულ ადჰურვილობებს, კომპიუტერულ პროგრამებს, აპარატურებს, ასევე უახლესი ტექნოლოგიების გამოყენების დანერგვას, შესაბამისი უნარების, ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარებას ტრენინგების საშუალებით.</p>
--	-----------------------------	---

4.2 კონვენციის სტარტეგიული მიზნებისა და ამოცანების მიღწევის პროგრესი

კონვენციის მიზანი და ამოცანა	მიღწევის შეფასება
<p>მიზანი 1: კონვენცია ასრულებს წამყვან როლს ბიომრავალფეროვნების საკითხებში საერთაშორისო დონეზე</p>	
<p>1.1 კონვენცია განსაზღვრავს გლობალურ დღის წესრიგს ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრად გამოყენებაში</p>	<p>საქართველოში ბიომრავალფეროვნების დაცვის კონვენცია ასრულებს წამყვან როლს ეროვნულ დონეზე ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების პოლიტიკის, სტარტეგიისა და კანონმდებლობის განვითარებაში. კონვენციის ძირითადი მოთხოვნები ასახულია საქართველოს ეროვნულ კანონმდებლობაში და ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიაში.</p>
<p>1.2 კონვენცია ხელს უწყობს თანამშრომლობას ყველა საერთაშორისო ინსტრუმენტსა და პროცესებს შორის პოლიტიკების თანხვედრის გაძლიერებისათვის</p>	<p>კონვენციით განსაზღვრული ვალდებულებები შესულია გარემოს დაცვის სფეროში საქართველოს მიერ სხვა ქვეყნებთან დადებულ ორმხრივ ხელშეკრულებებში.</p>
<p>1.3 სხვა საერთაშორისო პროცესები აქტიურად უჭერენ მხარს კონვენციის დანერგვას მათი ჩარჩოების შესაბამისად.</p>	<p>გლობალურ დონეზე კონვენცია არის ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების სფეროში მიმართულებების განმსაზღვრავი ძირითადი ინსტრუმენტი. მისი მოთხოვნები ასახულია გარემოს დაცვის სფეროში არსებულ სხვა საერთაშორისო და რეგიონულ შეთანხმებებში, როგორცაა კონვენცია კლიმატის ცვლილების შესახებ, კონვენცია ოზონის შრის დაცვის შესახებ და მონრეალის ოქმი ოზონის შრის დამაზიანებელი ნივთიერებების შესახებ, კონვენცია გაუდაბნოების წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ.</p>
<p>1.4 კარტახენას ოქმი ინერგება ფართოდ</p>	<p>საქართველოს ბიუსაფრთხოების კარტახენას ოქმს მიუერთდა 2008 წლის სექტემბერში. ჯერჯერობით არ არის მიღებული შესაბამისი სამართლებრივი დოკუმენტები ოქმის დებულებათა დანერგვის უზრუნველყოფისათვის.</p>
<p>1.5 ბიომრავალფეროვნების დაცვის ინტერესები ინტეგრირებულია შესაბამის სექტორალურ და სექტორთაშორის გეგმებში, პროგრამებსა და პოლიტიკებში რეგიონულ და გლობალურ დონეებზე</p>	<p>ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების საკითხებს მოიცავს შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის რეგიონული კონვენცია. 2009 წელს საქართველო შეუერთდა აღნიშნული კონვენციის შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნებისა და ლანდშაფტების დაცვის ოქმს. 2009 წლის აპრილში შავი ზღვის ქვეყნების გარემოს დაცვის მინისტრთა შეხვედრაზე მიღებული იქნა შავი ზღვის დაცვისა და რეაბილიტაციის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა, რომელშიც მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხებს.</p>
<p>1.6 მხარეები თანამშრომლობენ რეგიონულ და სუბრეგიონულ დონეებზე კონვენციის მიზნების</p>	<p>საქართველო აქტიურად თანამშრომლობს კავკასიის ეკორეგიონის ქვეყნებთან (თურქეთი,</p>

<p>მისაღწევად</p>	<p>სომხეთი, აზერბაიჯანი) ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხებში. დადებულია ორმხრივი შეთანხმებები, მუშავდება ტრანსსასაზღვრო დაცული ტერიტორიების დაარსების რამდენიმე ინიციატივა. შემუშავებულია ეკორეგიონის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის გეგმა, რომელიც მოწონებულია ეკორეგიონის ყველა ქვეყნის მიერ. შექმნილია და ფუნქციონირებს ბიომრავალფეროვნების დაცვის რეგიონული საბჭო, რომელიც ხელს უწყობს ქმედებების კოორდინირებას ეკორეგიონის დონეზე.</p>
<p>მიზანი 2: მხარეებმა აიმაღლეს კონვენციის დანერგვისათვის საჭირო ფინანსური, ადამიანური, სამეცნიერო, ტექნიკური და ტექნოლოგიური შესაძლებლობები</p>	
<p>2.1 ყველა მხარეს აქვს ადეკვატური შესაძლებლობები NBSAP-ით განსაზღვრული პრიორიტეტული ღონისძიებების განხორციელებისათვის</p>	<p>საქართველოს ზოგადად აქვს შესაბამისი ინსტიტუციონალური და ადამიანური შესაძლებლობები NBSAP-ის განხორციელებისათვის, მაშინ როცა ფინანსური რესურსები არ არის ადეკვატური. მიუხედავად იმისა, რომ NBSAP დამტკიცდა საქართველოს მთავრობის მიერ, მისი განხორციელებისათვის სახსრები სახელმწიფო ბიუჯეტიდან თითქმის არ გამოიყოფა. დოკუმენტით დასახული ქმედებები უმეტესწილად განხორციელდა საერთაშორისო საფინანსო დახმარებით.</p>
<p>2.2 განვითარებად, მათ შორის ყველაზე ნაკლებად განვითარებულ და კუნძულოვან სახელმწიფოებს, აგრეთვე გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებს აქვს საკმარისი რესურსები კონვენციის სამი ძირითადი მიზნის მისაღწევად</p>	<p>საქართველო, როგორც გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყანა იღებს მნიშვნელოვან ფინანსურ დახმარებას გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდიდან (GEF), აგრეთვე დონორი ქვეყნებიდან საერთაშორისო და ბილატერალური თანამშრომლობის ფარგლებში კონვენციით დასახული მიზნების მისაღწევად.</p>
<p>2.3 განვითარებად, მათ შორის ყველაზე ნაკლებად განვითარებულ და კუნძულოვან სახელმწიფოებს, აგრეთვე გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში გაიზარდა რესურსები და გაფართოვდა ტექნოლოგიების გადაცემა, ბიოუსაფრთხოების კარტახენას ოქმის განხორციელებისათვის</p>	<p>GEF/UNEP-ის მხარდაჭერით საქართველოში 2005 წელს შემუშავდა კანონპროექტი გენომლიფიცირებული ორგანიზმების შესახებ, რომელიც ამჟამად საჭიროებს მნიშვნელოვან გადამუშავებას, როგორც ოქმის ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილებების ასახვის, ისე საქართველოში ამჟამად არსებულ სამართლებრივ სივრცესთან შესაბამისობაში მოყვანის თვალსაზრისით.</p> <p>გარკვეულწილად განვითარდა სამეცნიერო პოტენციალი. ბიოლოგიური სისტემებისა და ბიოტექნოლოგიების ინსტიტუტში მუშაობს მაღალკვალიფიციურ მეცნიერთა ჯგუფი, რომელთაც აქვთ გამოცდილება გმო დეტექტირების მეთოდების სფეროში. ილია ჭავჭავაძის უნივერსიტეტში არის მაგისტრანტების სწავლების პრაქტიკა გმო-ს ანალიზის სფეროში და დაგეგმილია</p>

	თანამედროვე ბიოტექნოლოგიის სასწავლო ლაბორატორიის შექმნა.
2.4 ყველა მხარეს აქვს ადეკვატური შესაძლებლობა ბიოუსაფრთხოების კარტახენას ოქმის განხორციელებისათვის	საქართველოში არ არის საკმარისი შესაძლებლობები ოქმის მოთხოვნათა შესრულებისათვის რისკის შეფასების, ადმინისტრირების, კონტროლის, ბიოუსაფრთხოების საინფორმაციო სისტემაში (BCH), მონაწილეობის თვალსაზრისით.
2.5 სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობა ასრულებს მნიშვნელოვან როლს პოტენციალის შექმნაში	სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობა ბიოუსაფრთხოების სფეროში შემოიფარგლება ბიოლოგიური სისტემებისა და ბიოტექნოლოგიების ინსტიტუტის თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლების კურსებით სხვადასხვა კვლევით დაწესებულებებში.
მიზანი 3. ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული სტრატეგიები და გეგმები, აგრეთვე, ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების საკითხების ასახვა შესაბამის სექტორებში უზრუნველყოფენ კონვენციის მიზნების ეფექტურ განხორციელებას	
3.1 ყველა ქვეყანას აქვს ეფექტური ეროვნული სტრატეგიები, გეგმები და პროგრამები კონვენციის სამი მიზნის მიღწევის ეროვნული მექანიზმის შექმნისათვის და მკაფიო ეროვნული პრიორიტეტების განსაზღვრისათვის	საქართველოს NBSAP დამტკიცდა 2005 წელს. დოკუმენტით განსაზღვრულია ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგია 2015 წლამდე და სამოქმედო გეგმა 2010 წლამდე. 2010 წელს დაგეგმილია ახალი სამოქმედო გეგმის შემუშავება მომდევნო 5 წლიანი პერიოდისათვის.
3.2 კარტახენას ოქმის ყველა მხარეს შექმნილი აქვს მარეგულირებელი ჩარჩო, რომელიც ფუნქციონირებს ოქმის მოთხოვნების დანერგვისათვის	საქართველოში დღეისათვის ეროვნულ დონეზე არ რეგულირდება ბიოუსაფრთხოების სფეროსთან დაკავშირებული საკითხები.
3.3 ბიომრავალფეროვნების საკითხები ასახულია შესაბამის სექტორულ და სექტორთაშორის გეგმებში, პროგრამებსა და პოლიტიკებში	საქართველოში არსებული პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური ვითარებისა და მათ დასაძლევად მთავრობის მიერ დასახული მკაფიო პრიორიტეტების ფონზე ბიომრავალფეროვნების საკითხები სუსტადაა ასახული ქვეყნის განვითარების გეგმებში და სხვა სექტორების განვითარების გეგმებში. ეროვნულ დონეზე უკანასკნელი წლების მანძილზე ძირითად პრიორიტეტად რჩება დაცული ტერიტორიების განვითარება და სატყეო სექტორის რეფორმირება.
3.4 NBSAP-ის პრიორიტეტები, როგორც კონვენციის ეროვნულ დონეზე განხორციელების ინსტრუმენტი და მნიშვნელოვანი წვლილი ბიომრავალფეროვნების გლობალური დღის წესრიგის განხორციელებაში, იხერხება აქტიურად.	NBSAP-ით განსაზღვრული 10 პრიორიტეტული საკითხიდან ძირითადად უკვე განხორციელებულია და მიმდინარეობს ქმედებები შემდეგი მიმართულებებით: დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარება, ავრობიომრავალფეროვნების დაცვა, ნადირობა და მეთევზეობა, საზოგადოების ინფორმირება და ცნობიერების ამაღლება, ნაწილობრივად შესრულებული სახეობებისა და ჰაბიტატების

	<p>დაცვის, ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგისა და სამართლებრივი ბაზის გაუმჯობესების მიმართულებით დაგეგმილი ქმედებები. არ განხორციელებულა ქმედებები ბიოუსაფრთხოების ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბებისა და ფინანსურ-ეკონომიკური პროგრამების დანერგვის მხრივ.</p> <p>აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით დეტალური ინფორმაცია წარმოდგენილია მე-2 თავში.</p>
<p>მიზანი 4: ბიომრავალფეროვნებისა და კონვენციის მნიშვნელობის აღქმა გადრმაგებულია და კონვენციის განხორციელებაში ჩართულია საზოგადოების უფრო ფართო ფენები</p>	
<p>4.1 ყველა მხარე ახორციელებს კომუნიკაციის განათლებისა და ცნობიერების ამაღლების სტრატეგიას და ხელს უწყობენ საზოგადოების მონაწილეობას კონვენციის დანერგვაში</p>	<p>საზოგადოების განათლების, ცნობიერების ამაღლებისა და მონაწილეობის სტრატეგია და შესაბამისი მოქმედებათა გეგმა არის NBSAP-ის შემადგენელი ნაწილი. უკანასკნელ წლებში განსაკუთრებით გააქტიურებულია ქმედებები ამ მიმართულებით. ხორციელდება საზოგადოების სხვადასხვა მიზნობრივ ჯგუფებზე მიმართული კამპანიები, რომელშიც ჩართულია მედია საშუალებები.</p> <p>დეტალური ინფორმაცია ამ საკითხთან დაკავშირებით წარმოდგენილია მე-2 თავში.</p>
<p>4.2 კარტახენას ოქმის ყველა მხარე ხელს უწყობს საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას, განათლებას და მონაწილეობას ოქმის განხორციელებაში</p>	<p>საქართველოს მწვანეებმა „დედამიწის მეგობრებთან“ თანამშრომლობით განახორციელეს კამპანია ბიოუსაფრთხოების საკითხებთან დაკავშირებით საქართველოს მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებისათვის, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციების შესაძლებლობათა გაძლიერებისათვის, მომზადდა სპეციალური საგანმანათლებლო მასალა სკოლის მოსწავლეებისათვის, ჩატარდა ეკო-სემინარები საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში, გავრცელდა პუბლიკაციები.</p>
<p>4.3 მკვიდრი და ადგილობრივი თემები ეფექტურად არიან ჩართული კონვენციის დანერგვასა და პროცესებში, ეროვნულ, რეგიონულ და საერთაშორისო დონეებზე</p>	<p>ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მართვაში ადგილობრივი მოსახლეობის უფლებები განსაზღვრულია კანონმდებლობით. არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ განხორციელდა რამდენიმე პროექტი ბიოლოგიური რესურსების მართვაში ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობის გაძლიერებისათვის. დეტალური ინფორმაცია წარმოდგენილია მე-2 თავში. დაცული ტერიტორიების მართვაში ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობის შესახებ ინფორმაცია წარმოდგენილია 3B დანართში.</p>
<p>4.4 ძირითადი დაინტერესებული მხარეები, მათ შორის კერძო სექტორი, დაინტერესებულია კონვენციის დანერგვაში თანამშრომლობით და ასახავენ ბიომრავალფეროვნების საკითხებს მათ შესაბამის სექტორულ და</p>	<p>ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხებში კერძო სექტორის მონაწილეობის მაგალითად შეიძლება დასახელდეს ახლახან გაფორმებული მემორანდუმი დაცული ტერიტორიების სააგენტოს, კავკასიის დაცული</p>

სექტორთაშორის გეგმებში, პროგრამებსა და პოლიტიკებში	<p>ტერიტორიების ფონდსა და “საქართველოს ბანკს“ შორის, რომლის თანახმადაც „საქართველოს ბანკი“ ბორჯომ-ხარაგულის ეროვნული პარკის მხარდასაჭერად მომდევნო ერთი წლის განმავლობაში გამოყოფს 75000 აშშ დოლარს.</p> <p>აღსანიშნავია, აგრეთვე BP-ისა და მისი პარტნიორი ორგანიზაციების (BTC Co. და SCP Co.) გარემოსდაცვითი ინვესტირებისა და მცირე გრანტების პროგრამები ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის.</p>
--	--

4.3. დასკვნები

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტარტეგიასა და სამოქმედო გეგმაში ნაწილობრივ ინტეგრირებულია კონვენციის 2010 წლის მიზნები და ამოცანები. მაგრამ არ იყო განსაზღვრული მათი მიღწევის ეროვნული ინდიკატორები. შესაბამისად ძნელია შეფასდეს თუ რამდენად იქნა მიღწეული ეროვნულ დონეზე კონვენციით დასახული ამოცანები. თუმცა აღსანიშნავია მნიშვნელოვანი პროგრესი, ძირითადად შემდეგი მიმართულებებით: დაცული ტერიტორიების განვითარება, ცალკეული სახეობების მდგომარეობის შეფასება და კონსერვაციის ღონისძიებების განსაზღვრა, ეროვნულ დონეზე გადაშენებული სახეობების აღდგენის პროგრამის დაწყება, მცენარეთა ენდემური და საფრთხის წინაშე მყოფი და კულტურული ჯიშების *ex-situ* კონსერვაცია, ნადირობისა და თევზჭერის მარეგულირებელი სამართლებრივი ბაზის გაუმჯობესება, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის რეგულირებისა და კონტროლის გაუმჯობესება, ბიოლოგიური რესურსების არაღეგალური მოპოვების კონტროლის გაუმჯობესება.

ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის, მასზე მოქმედი საფრთხეებისა და მათი გამომწვევი მიზეზები, აგრეთვე, ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების მხრივ მიღწეული პროგრესისა და ხელისშემშლელი ფაქტორების გათვალისწინებით უახლოესი მომავლის პრიორიტეტულ მიმართულებებად შეიძლება განისაზღვროს:

- დაცული ტერიტორიების სისტემის შემდგომი განვითარება, რაც მოიცავს ახალი დაცული ტერიტორიების ჩამოყალიბებასა და არსებულების გაფართოებას, დაცული ტერიტორიების ქსელის შექმნას, ცალკეული დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის ამაღლებასა და შესაძლებლობების გაძლიერებას, ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფას.
- ცალკეული, პრიორიტეტული, საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური სახეობების კონსერვაციისა და აღდგენის ღონისძიებების განხორციელება;
- საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება;
- ბიოლოგიური რესურსებით მდგრადი სარგებლობის უზრუნველყოფა;
- ბიოუსაფრთხოების სისტემის ჩამოყალიბება;
- კანონმდებლობის გაუმჯობესება, უკანონო რესურსთსარგებლობის კონტროლის გაძლიერება;
- ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებისა და მოსახლეობის როლის გაზრდა ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და ბიოლოგიურ რესურსებით სარგებლობის მართვაში;
- საზოგადოების ინფორმირება, განათლება, ცნობიერების ამაღლება.

დანართი 1. ინფორმაცია ანგარიშის წარმდგენი ქვეყნისა და ანგარიშის მომზადების შესახებ

. ანგარიშის წარმდგენი ქვეყანა

კონვენციის მხარე	საქართველო
ეროვნული პასუხისმგებელი პირი	
ორგანიზაციის სრული დასახელება	გარემოს დაცვისა ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო
საკონტაქტო პირის სახელი და თანამდებობა	იოსებ ქარცივაძე, ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახურის უფროსი
მისამართი	გულუას ქ. 6. 0114 თბილისი, საქართველო
ტელეფონი	+995 32 727 232
ფაქსი	+995 32 727 231
ელექტრონული ფოსტა	biodepbio@moe.gov.ge
საკონტაქტო პირი ეროვნული ანგარიშის თაობაზე	
ორგანიზაციის სრული დასახელება	
საკონტაქტო პირის სახელი და თანამდებობა	
მისამართი	
ტელეფონი	
ფაქსი	
ელექტრონული ფოსტა	
წარმდგენა	
ეროვნული მოხსენების წარმდგენაზე პასუხისმგებელი პირის ხელმოწერა	
წარმდგენის თარიღი	

. ეროვნული მოხსენების მომზადების პროცესი

წინამდებარე ანგარიში მომზადდა გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის ( ), -ისა და -ის ერთობლივი პროექტის „2010 წლის ბიომრავალფეროვნების მიზნების მიღწევის ეროვნული შეფასება“ მხარდაჭერით. პროექტი ხორციელდება სახელობათა კონსერვაციის ცენტრის ჩდ შ-ის მიერ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსთან მჭიდრო თანამშრომლობით.

ეროვნული ანგარიშის სამუშაო ვერსია მომზადდა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახურის მთავარის სპეციალისტის ანა რუხაძის მიერ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსა და მისი სააგენტოების მიერ მოწოდებული მონაცემების, აგრეთვე, სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და კვლევითი ინსტიტუტების გამოცემებზე, ანგარიშებსა და სხვა დოკუმენტებზე დაყრდნობით.

დოკუმენტის სამუშაო ვერსია განხილული იქნა ????? და მათ მიერ მოწოდებული შენიშვნებისა და წინადადებების გათვალისწინებით მომზადდა დოკუმენტის საბოლოო ვერსია.

ეროვნული ანგარიშის ხარისხი შეფასდა სახელობათა კონსერვაციის ცენტრთან (ჩდ შ) სპეციალურად ჩამოყალიბებული ჯგუფის მიერ.

დოკუმენტის მომზადების პროცესში ჩატარდა კონსულტაციები შემდეგ დეპარტამენტებთან, სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებთან და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან:

სახელმწიფო დაწესებულებები:

გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო;

ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახური

გარემოს დაცვის ინსპექცია;

დაცული ტერიტორიების სააგენტო;

სატყეო დეპარტამენტი;

საერთაშორისო ურთიერთობებისა და პოლიტიკის დეპარტამენტი.

სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.

სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები და საგანმანათლებლო დაწესებულებები:

თბილისის ბოტანიკური ბაღი და ბოტანიკის ინსტიტუტი;

ბათუმის ბოტანიკური ბაღი;

ზოოლოგიის ინსტიტუტი;

ყანჩაველის მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტი;

გულისაშვილის სატყეო ინსტიტუტი;

მიწათმოქმედების ინსტიტუტი;

მებაღეობის, მევენახეობისა და მეღვინეობის ინსტიტუტი;

ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;

ილია ჭავჭავაძის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;

საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია.

არასამთავრობო ორგანიზაციები:

ჭჭ -ის კავკასიის წარმომადგენლობა;

I ჩ -ის სამხრეთ კავკასიის ოფისი;

ველური ბუნების დაცვის ცენტრი (ჩჩჭ);

ველზე მომუშავე მკვლევართა ასოციაცია ჩ შთ დ;

ბიოლოგიურ მემკვიდრეობათა ასოციაცია „ელკანა“;

საერთაშორისო სასოფლო-სამეურნეო კვლევის საკონსულტაციო ჯგუფის (ჩ I დ)
პროგრამის კავკასიის ფილიალი.

დანართი 2. გამოყენებული ლიტერატურა და ინფორმაციის სხვა წყაროები

- საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს წლიური ანგარიშები (2005, 2006, 2007, 2008 წლები).
- ეროვნული მოხსენებები გარემოს მდგომარეობის შესახებ, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, 2005, 2006 წლები.
- საქართველოს მთავრობა, ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები (2007, 2008, 2009 წლებისათვის)
- An Ecoregional Conservation Plan for the Caucasus, 2006;
- Status Review of the Biodiversity Conservation in the Caucasus: Achieving C2010 Goals, Georgia; and Conference report 'Message from Gudauri', Launching the Countdown 2010 in the Caucasus, IUCN, GCCW, 2006;
- საქართველოს ბიომრავალფეროვნების პრიორიტეტული კომპონენტების შეფასების ანგარიში, GEF/UNDP, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი ნაკრესი, 2008.
- ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის პრიორიტეტები 2007-2011 წლებისათვის, სამუშაო მასალა საქართველოს გარემოს დაცვის მეორე ეროვნული პროგრამისათვის, UNDP, ლ. ბუთხუზი, 2007;
- ბიომრავალფეროვნების დაცვა და მართვა, საქართველოსა და ევროკავშირის მიდგომა, „მწვანე ალტერნატივა“, 2007;
- Levan Butkhuzi, Draft Final Report on Preparation of Final List of Environmental Sustainability Indicators for Georgia (Complementary to MDG7 Target 9 Global Framework Indicators), Biodiversity and Forestry.
- Assessing Five Years of CEPF Investment in the Caucasus Biodiversity Hotspot, 2009
- საქართველოს ბუნებრივი რესურსები და გარემოს დაცვა, სტატისტიკური კრებული, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სტატისტიკის დეპარტამენტი, 2008.
- საქართველოს სოფლის მეურნეობა, სტატისტიკური კრებული, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სტატისტიკის დეპარტამენტი, 2008.
- საქართველოს სატყეო მეურნეობის ყოველწლიური სტატისტიკური ბროშურა, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, სატყეო მეურნეობის დეპარტამენტი, 2006
- საქართველოს სანიმუშო სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის კოდექსი, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, 2007;
- დასავლეთ საქართველოს სათიბ-საძოვრების მდგომარეობისა და მათი რესურსებით სარგებლობის შესწავლა, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2007.
- Baseline Study on the Hunting Sector in Georgia and Recommendations for Future Technical Cooperation, FAO Technical Cooperation Programme, 2008
- Fisheries Assessment For Ministry of Environment Protection and Natural Resources of Georgia, International Executive Service Corps, USAID SME Support Project, 2007
- National Report on the State of Plant Genetic Resources for Food and Agriculture in Georgia, FAO, ICARDA, Tbilisi Botanical Garden and Institute of Botany, 2008
- საქართველოს მცენარეთა გენეტიკური რესურსების მართვისა და გამოყენების ერთიანი ეროვნული სტრატეგიის შემადგენელი ელემენტები, FAO, ICARDA, 2008.
- Revaz Gagnidze, Vascular Plants of Georgia, a Nomenclatural Checklist, 2005
- I. Eliava, A. Cholokova, E. Kvavadze, G. Bakhtadze, A. Bukhnikashvili, New Date on Animal Biodiversity of Georgia, Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences, 175, #2, 2007;N

- საქართველოს ბიოლოგიური და ლანდშაფტური მრავალფეროვნება, I ეროვნული კონვენციის მასალები, 2000
- სამცხე-ჯავახეთის იშვიათი სამკურნალო მცენარეების კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება, GEF/UNDP, ბიოლოგიურ მემკვიდრეობათა ასოციაცია „ელკანა“, საქართველოს ბუნების მკვლევართა კავშირი „ორქისი“, 2008
- არიდული და ნახევრადარიდული ეკოსისტემების კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმა, „არიდული და სემიარიდული ეკოსისტემების დაცვა სამხრეთ კავკასიაში“, GEF/UNDP, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი NACRES, 2002;
- აღმოსავლეთ საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე ჩატარებული კვლევის შედეგები, /მსოფლიო ბანკი, საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტი, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი NACRES, 2004.
- დავით-გარეჯის დაცული ლანდშაფტის კონსერვაციის მენეჯმენტის სახელმძღვანელო დოკუმენტი, GEF/მსოფლიო ბანკი, საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტი, საქართველოს დაცული ტერიტორიების პროგრამა (GPAP) 2006.
- ცენტრალური კავკასიონის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის სახელმძღვანელო დოკუმენტი, GEF/მსოფლიო ბანკი, საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტი, საქართველოს დაცული ტერიტორიების პროგრამა (GPAP) 2006.
- ალაზნის ჭაღების კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმა, GEF/მსოფლიო ბანკი, საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტი, საქართველოს დაცული ტერიტორიების პროგრამა (GPAP) 2005.
- მეორე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების კონვენციისადმი, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, GEF/UNDP, 2009
- დავით ქიქოძე, ნინო მემიაძე, დავით ხარაზიშვილი, ზურაბ მანველიძე, ჰაინც მიულერ-შერერი, „საქართველოს არადგილობრივი ფლორა“, 2009;
- საქართველოს მეორე და მესამე ეროვნული მოხსენებები ბიომრავალფეროვნების კონვენციისათვის, გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი NACRES, GEF/UNDP, 2009.
- საქართველოს დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის შეფასება, IUCN-ის სამხრეთ კავკასიის ოფისი, WWF-ის დაცული ტერიტორიები ცოცხალი პლანეტისათვის – კავკასიის ეკორეგიონის პროექტი, MAVA Fondation pour la Protection de la Nature, 2009;
- საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების სტრატეგია და ეროვნული სამოქმედო გეგმა, სამუშაო ვერსია, დაცული ტერიტორიების სააგენტო, IUCN POSC, WWF სამხრეთ კავკასიის პროგრამული ოფისი, ნორვეგიის საგარეო საქმეთა სამინისტრო, 2009;
- საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის სამართლებრივი და ინსტიტუციური ხარვეზების ანალიზი, WWF-ის დაცული ტერიტორიები ცოცხალი პლანეტისათვის – კავკასიის ეკორეგიონის პროექტი, MAVA Fondation pour la Protection de la Nature, 2009;
- საქართველოს დაცული ტერიტორიების ინსტიტუციური საჭიროებების შეფასება, WWF-ის დაცული ტერიტორიები ცოცხალი პლანეტისათვის – კავკასიის ეკორეგიონის პროექტი, MAVA Fondation pour la Protection de la Nature, 2009.
- დაცული ტერიტორიების სისტემის შესაძლებლობათა განვითარების სამოქმედო გეგმა, დაცული ტერიტორიები ცოცხალი პლანეტისათვის – კავკასიის ეკორეგიონის პროექტი, MAVA Fondation pour la Protection de la Nature, 2008

- Halting the Loss of Biodiversity in the Southern Caucasus, Regional implementation of the Countdown 2010 initiative, Improved and coherent national implementation of biodiversity related conventions based on issue-based modules: PROTECTED AREAS, INVENTORY. Prepared by: IUCN Programme Office for the Southern Caucasus, 2008.
- Protected Areas and Rangeland Management Planning in the South Caucasus, A Review of Current Approaches, published by the Transboundary Joint Secretariat for the Southern Caucasus in the framework of the BMZ/KfW Ecoregional Programme for the Southern Caucasus, 2008

ვებ-გვერდები:

- www.moe.gov.ge
- www.biomonitoring.moe.gov.ge
- www.chm.moe.gov.ge
- www.redlist.ge
- www.parliament.ge
- www.apa.gov.ge
- <http://www.panda.org/>
- www.tematea.org
- www.nacres.org
- www.iucn.org/caucasus/
- www.statistics.ge

დანართი 3. მცენარეთა კონსერვაციის გლობალური სტრატეგიითა (GSPC) და დაცული ტერიტორიების შესახებ სამუშაო პროგრამით (PoWPA) განსაზღვრული ამოცანების მიღწევის პროგრესი

A. მცენარეთა კონსერვაციის გლობალური სტრატეგიით (GSPC) განსაზღვრული ამოცანების მიღწევის პროგრესი

საქართველოში არ არის განსაზღვრული სპეციფიკური მიზნები და ამოცანები მცენარეთა კონსერვაციის გლობალური სტრატეგიის საპასუხოდ, თუმცა GSPC-ის ამოცანების უმრავლესობა ასახულია NBSAP-ში და განსაზღვრულია შესაბამისი ქმედებები.

IUCN-ის მიერ CEPF-ის მხარდაჭერით მიმდინარე პროექტის ფარგლებში მომზადდა კავკასიის ეკორეგიონის მცენარეთა დაცვის რეგიონული სტრატეგიის სამუშაო ვერსია, რომელიც განხილული იქნა დაინტერესებულ მხარეთა სამუშაო შეხვედრაზე. ამჟამად მიმდინარეობს მუშაობა დოკუმენტის საბოლოო ვერსიის მომზადებაზე.

ამოცანა 1. ფართოდ ხელმისაწვდომია მცენარეთა ცნობილი სახეობების სამუშაო სია, როგორც ნაბიჯი მსოფლიოს ფლორის შევსებული ნუსხის შექმნისკენ.

ტაქსონომიურ კვლევებს ხანგრძლივი ისტორია აქვთ საქართველოში, რის შედეგად კარგად არის შესწავლილი საქართველოს ფლორის სახეობრივი შემადგენლობა. 2005 წელს გამოქვეყნდა საქართველოს ჭურჭლოვან მცენარეთა ფლორის ნომენკლატურული ნუსხა (Gagnidze, R., 005. *Vascular plants of Georgia: A nomenclatural checklist*. Tbilisi, "Universale"), 2004 წელს გამოქვეყნდა საქართველოს ხავსების ნუსხა (Chikovani, N., Svanidze, T., 2004. *Checklist of bryophyte species of Georgia*). დასრულდა საქართველოს ფლორის თექვსმეტომეულის გამოცემა. თუმცა ფლორის არსებული ანოტირებული სიები (ჩეკლისტები) საჭიროებენ გადახედვას უახლესი ტაქსონომიური ინფორმაციის გათვალისწინების მიზნით.

საქართველოში ძირითადი ტაქსონომიური ცენტრებია თბილისის ბოტანიკური ბაღი და ბოტანიკის ინსტიტუტი და საქართველოს ეროვნული მუზეუმი.

არსებული ტაქსონომიური ინფორმაცია მხოლოდ ნაწილობრივია ხელმისაწვდომი ინტერნეტის საშუალებით (www.biodiversity-georgia.net).

ამოცანა 2. მცენარეთა ყველა ცნობილი სახეობის კონსერვაციული სტატუსის წინასწარი შეფასება ეროვნულ, რეგიონულ და საერთაშორისო დონეებზე

2006 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიასთან არსებული გადაშენების პირას მყოფი სახეობების კომისიის მიერ დასრულდა მერქნიან მცენარეთა სტატუსის შეფასება IUCN-ის კრიტერიუმებისა და კატეგორიების მიხედვით. ყველა მცენარე, რომლის კატეგორიაც განისაზღვრა, როგორც მოწყვლადი (VU) შეტანილ იქნა საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, სულ 56 სახეობა, მათგან 52 ფარულთესლოვანი და 4 შიშველთესლოვანი სახეობა.

საქართველოსა და კავკასიის ენდემური ფლორის შესახებ ინფორმაციის განახლებას ხელს უწყობს CEPF-ის მხარდაჭერით მიმდინარე პროექტი, რომელსაც ახორციელებს IUCN მისურის (აშშ) ბოტანიკურ ბაღთან მჭიდრო თანამშრომლობით. შედგენილი იქნა კავკასიის ფლორის ენდემური სახეობებისა და ქვესახეობების სრული ნუსხა, 1100 სახეობის მცენარე შეფასდა IUCN-ის კრიტერიუმების მიხედვით და მათგან 600 (ძირითადად შეზღუდულად გავრცელებული მცენარეები) შეფასდა, როგორც

გლობალურად გადაშენების პირას მყოფი. სამუშაოს შედეგების გამოქვეყნება დაგეგმილია 2010 წელს.

მცირე კავკასიონის დასავლეთ ნაწილში CEPF-მა ხელი შეწყო უფრო ვიწროდ მიმართული კვლევის განხორციელებას აჭარა-შავშეთის ტრანსსახელმწიფო რაიონის ენდემური მცენარეების შესასწავლად. კვლევის შედეგად 48 სახეობის ენდემური მცენარე შეფასდა IUCN-ის კრიტერიუმების მიხედვით, მომზადდა რეკომენდაციები მათი *in situ* კონსერვაციისათვის. ბათუმის ბოტანიკურ ბაღში შეიქმნა ენდემურ მცენარეთა თესვების ბანკი, მათი *ex-situ* კონსერვაციის დაწყების მიზნით.

ამოცანა 3. კვლევასა და პრაქტიკულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით, მცენარეთა კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების მოდელების და წესების შემუშავება.

საქართველოს „ტყის კოდექსის“ შესაბამისად მიღებულია ხე-ტყის დამზადების მარეგულირებელი აქტები და წესები.

განსახილველია სოჭის გირჩის მოპოვების ლიმიტები, ადგილები და წესები.

განსახილველია თეთრყვავილასა (*Galanthus woronowii*) და ყოჩივარადას (*Cyclamen coum*) მოპოვების ლიმიტები და პირობები. CITES-ის სამდივნოს მხარდაჭერითა და კიუს ბოტანიკურ ბაღთან მჭიდრო თანამშრომლობით მომზადდა ამ მცენარეთა ველური პოპულაციების დაცვის, მდგრადი სარგებლობის, მონიტორინგისა და გლეხთა საკარმიდამო ნაკვეთებში ხელოვნურად მოშენების წესები.

GTZ-ის პროექტის „ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ დახმარებით ამჟამად მიმდინარეობს სამკურნალო. საკვებად ვარგისი და სხვა ეკონომიკური ღირებულების მცენარეთა მოპოვების წესების შემუშავება, ამ მცენარეებით მდგრადი სარგებლობის უზრუნველსაყოფად.

ამოცანა 4. მსოფლიოს თითოეული ეკოლოგიური რეგიონის 10% მაინც ეფექტურადაა დაცული.

ამჟამად საქართველოში სხვადასხვა კატეგორიის (ნაკრძალები, ეროვნული პარკები, ბუნების ძეგლები, აღკვეტილები, დაცული ღანდშაფტები) დაცულ ტერიტორიებში გაერთიანებულია 495 954,01 ჰა, რაც ქვეყნის საერთო ფართობის 7,11 %-ს შეადგენს (2005 წელს იყო 6,2%). აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ნაკრძალების უმრავლესობა სწორედ ფლორის სახეობების კონსერვაციის მიზნითაა შექმნილი.

ამოცანა 5. უზრუნველყოფილია მცენარეთა მრავალფეროვნების თვალსაზრისით ყველაზე მეტად მნიშვნელოვანი ტერიტორიების 50%-ის დაცვა.

კავკასიაში მცენარეთა მნიშვნელოვანი ადგილების (Important Plant Areas (IPAs) გამოვლენა მიმდინარეობს IUCN-ის ზემოთ აღნიშნული (ამოცანა 2) პროექტის ფარგლებში, რაც არის მნიშვნელოვანი წვლილი ბიომრავალფეროვნებისათვის მნიშვნელოვანი ადგილების სიის სრულყოფისათვის. ანალიზი, თუ რამდენადაა დაფარული მცენარეთა მნიშვნელოვანი ადგილები დაცული ტერიტორიებით, არ ჩატარებულა.

ამოცანა 6. პროდუქციის მომცემი მიწების სულ მცირე 30%-ის მართვა შესაბამისობაშია მცენარეთა მრავალფეროვნების კონსერვაციასთან.

ამჟამად არ არის მონაცემები ბიოლოგიური მეურნეობებით დაკავებული ფართობის შესახებ, თუმცა არსებობს იმ ფერმერთა რაოდენობის ზრდის ტენდენცია, რომლებიც ეწევიან ბიოლოგიურ მეურნეობას.

საქართველოში სათიბ-საძოვრების მართვის არსებული პრაქტიკა ვერ უზრუნველყოფს მცენარეთა თანასახოგადობების და სახეობების დაცვას და შენარჩუნებას ღებრადაციისაგან.

საქართველოს ტყით დაფარული ფართობის 10%-ზე დაარსებულია სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიები. ეროვნული პარკების ტრადიციული გამოყენების ზონაში, ადკვეთილებსა და დაცულ ლანდშაფტში დაიშვება მიმდებარე სოფლების მოსახლეობის უზრუნველყოფის მიზნით სათბობი შეშის დამზადება. 156 000 ჰა ტყის ფართობზე (ტყით დაფარული ფართობის 5,57%) გაცემულია ტყითსარგებლობის გრძელვადიანი ლიცენზიები ხე-ტყის კომერციული მიზნით დამზადებისათვის. ტერიტორიები იმართება გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსთან შეთანხმებული ტყის მართვის გეგმებით.

ამოცანა 7. მსოფლიოს საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობების 60% დაცულია *In-situ*.

საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია მცენარეთა 56 სახეობა. „წითელი წიგნისა“ და „წითელი ნუსხის“ შესახებ საქართველოს კანონის თანახმად აკრძალულია მათი სამეურნეო მიზნებით მოპოვება, ცალკეული ინდივიდების ან მათი ნაწილების ბუნებიდან ამოღება დასაშვებია მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, მაგალითად სამეცნიერო მიზნებისათვის, შემდგომში ხელოვნურად მოშენებისათვის, სტრატეგიული მნიშვნელობის პროექტების განხორციელებისას სპეციალური გადაწყვეტილების საფუძველზე.

საქართველოს დაცულ ტერიტორიებში გვხვდება საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობებისა და ენდემურ მცენარეთა უმრავლესობა. როგორც აღინიშნა, საქართველოს დაცული ტერიტორიების შექმნის ერთ-ერთ მიზანს სწორედ ფლორის სახეობებისა და მცენარეთა იშვიათი თანასახოგადობების დაცვა წარმოადგენდა.

ამოცანა 8. საფრთხის ქვეშ მყოფი მცენარეთა სახეობების 60% ხელმისაწვდომია *Ex-situ* კოლექციებში, უპირატესად მათი წარმოშობის ქვეყნებში, ხოლო მათი 10% ჩართულია ადღგენისა და განახლების პროგრამებში.

თბილისის ბოტანიკური ბაღი და მისი ფილიალები ქუთაისსა და ბაკურიანში დაცულია კავკასიისა და საქართველოს ენდემური, საფრთხის წინაშე მყოფი და მაღალი კონსერვაციული ღირებულების მქონე მცენარეთა 600-ზე მეტი სახეობა. ბათუმის ბოტანიკურ ბაღში დაცულია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი 19 სახეობა.

2005 წლიდან თბილისის ბოტანიკური ბაღი მონაწილეობას იღებს დიდი ბრიტანეთის კიუს ბოტანიკური ბაღის მილენიუმის თესლის ბანკის პროექტში. პროექტის ფარგლებში უკვე შექმნილია საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემურ მცენარეთა 600 სახეობის დუბლირებული კოლექცია (მცენარეთა თესლები და ჰერბარიუმები კიუს ბოტანიკურ ბაღსა და თბილისის ბოტანიკის ინსტიტუტში), რაც არის საქართველოს ფლორის 17%.

CEPF-ის მხარდაჭერით ბათუმის ბოტანიკურ ბაღში შეიქმნა აჭარა-შავშეთის ენდემურ მცენარეთა (48 სახეობა) თესლების ბანკი, მათი *ex-situ* კონსერვაციის დაწყების მიზნით.

ამოცანა 9. დაცულია კულტურულ მცენარეთა და სხვა ძირითადი სოციალურ-ეკონომიკური მნიშვნელობის მქონე მცენარეთა გენეტიკური რესურსების 70%, შენარჩუნებულია ამ მცენარეებთან დაკავშირებული მკვიდრი და ადგილობრივი მოსახლეობის ცოდნა.

GEF/UNDP-ის პროექტის „საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების ადღგენა, კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება“ მხარდაჭერით უკანასკნელ წლებში განხორციელდა მნიშვნელოვანი ღონისძიებები კულტურულ მცენარეთა ადგილობრივი

ლენდრასების *on-farm* კონსერვაციისათვის. პროექტის მხარდაჭერით ამჟამად სამცხე-ჯავახეთის ფერმერულ მეურნეობებში ითესება 28 ადგილობრივი ლენდრასა შიდა მოხმარებისათვის და 7 ლენდრასა კომერციული მიზნებისათვის. პროექტმა ხელი შეუწყო აგრეთვე, ვაშლის 22 ადგილობრივი ჯიშის გავრცელებას ფერმერულ მეურნეობებში.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მცენარეთა გენეტიკური რესურსების *ex-situ* კონსერვაციაში მიღწეული შედეგები. უკანასკნელ წლებში სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების მხარდაჭერით რეაბილიტირებული და განახლებული იქნა საქართველოში არსებული *ex-situ* კოლექციები.

ცხრილში წარმოდგენილია მონაცემები სხვადასხვა ინსტიტუტებში დაცული კოლექციების შესახებ:

ინსტიტუტის დასახელება	მდებარეობა	ნიმუშების რაოდენობა კოლექციებში	ნიმუშების რაოდენობა ცოცხალ კოლექციებში	ნიმუშების რაოდენობა <i>in vitro</i> კოლექციებში	ძირითადი მცენარეები
მიწათმოქმედების ინსტიტუტი	მცხეთა	3057	-	-	მინდვრის კულტურები და ბოსტნეული
მევენახეობის, მეხილეობისა და მეღვინეობის ინსტიტუტი	თბილისი	1519	650	-	ვაზი, ხილი, კაკლოვნები, კენკროვნები
მეტყვეობის ინსტიტუტი	თბილისი	99	-	-	ხე-მცენარეები
მცენარეთა იმუნოლოგიის კვლევითი ინსტიტუტი	ქობულეთი	343	6	-	-
ჩაის, სუბტროპიკული კულტურებისა და მეჩაიეობის ინსტიტუტი	ოზურგეთი	-	155	-	ციტრუსები, ჩაი, ხილი
ბიოტექნოლოგიის ცენტრი	თბილისი	-	-	75	კარტოფილი
ბათუმის ბოტანიკური ბაღი	ბათუმი	-	2037	-	სხვადასხვა
თბილისის ბოტანიკური ბაღი და	თბილისი	800	დაახლოებით 2300	-	სხვადასხვა

ბოტანიკის ინსტიტუტი					
საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტი	თბილისი	748	10	-	ვაზი, პარკოსნები
აგრო ქართუ	თბილისი		475		ვაზი

წყარო: National Report on the State of Plant Genetic Resources for Food and Agriculture in Georgia, FAO, Tbilis Botanical Garden and Institute of Botany, ICARDA, 2008.

საქართველოში შეიქმნა თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი გენბანკები მიწათმოქმედების ინსტიტუტთან და თბილისის ბოტანიკურ ბაღთან და ბოტანიკის ინსტიტუტთან.

საქართველოს მცენარეთა გენეტიკური რესურსების ეფექტური მართვის მიზნით FAO–ს, ევროკომისიისა და მშრალი რეგიონების სოფლის მეურნეობის კვლევების საერთაშორისო ცენტრის (ICARDA) მხარდაჭერით განხორციელდა კვლევა გენეტიკური რესურსების მართვის არსებული მდგომარეობის შესწავლისა და პრობლემების გამოვლენის მიზნით. კვლევისა და პროექტის მხარდაჭერით ჩატარებული ეროვნული სემინარების შედეგად მომზადდა რეკომენდაციები საქართველოს მცენარეთა გენეტიკური რესურსების მართვისა და გამოყენების ერთიანი ეროვნული სტრატეგიის შემუშავებისათვის.

FAO–სა და ICARDA-ს მხარდაჭერით პროექტის ”მცენარეთა გენეტიკური რესურსების ნაციონალური ინფორმაციის გაცვლის მექანიზმი, გლობალური მოქმედების გეგმა-მცენარეთა გენეტიკური რესურსების ეფექტურად შენახვისა და გამოყენებისათვის” ფარგლებში მომზადდა ეროვნული ანგარიში მცენარეთა გენეტიკურ რესურსებზე.

ამოცანა 10. არსებობს მართვის გეგმები სულ მცირე 100 ძირითადი უცხო სახეობისათვის, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან მცენარეებს, მცენარეთა თანასახოგადეობებს და მათ ჰაბიტატებს და ეკოსისტემებს.

საქართველოში 450-მდე არადგილობრივი მცენარეა გავრცელებული. მათგან 80-ზე მეტი კულტურული მცენარეა, რომლებიც არ გვხვდებიან ან მცირე რაოდენობითაა ბუნებრივ გარემოში. არადგილობრივი ფლორის 368 სახეობა სუსპონტანური, ადვენტური, ნატურალიზებული და ინვაზიურია. ისინი საქართველოს ფლორის 8,6%-ს შეადგენენ. საქართველოს ტერიტორიაზე დაფიქსირებულია 16 უცხო ინვაზიური სახეობა (არადგილობრივი ფლორის 5,5%). საქართველოში არ დაფიქსირებულა ნატურალიზებული მთის მცენარეები. ნახევრად-ბუნებრივი, ძლიერი ანთროპოგენული ზემოქმედების ქვეშ მყოფი და ჭარბტენიანი ჰაბიტატები მოწყვლადია მცენარეთა ინვაზიების მიმართ, მაშინ როდესაც ბუნებრივი ტყეები და ბალახოვანი თანასახოგადეობები საკმაოდ რეზისტენტულია არადგილობრივი მცენარეების ექსპანსიის მიმართ.

2008-2009 წლებში თბილისის ბოტანიკური ბაღისა და ბოტანიკის ინსტიტუტის, ბათუმის ბოტანიკური ბაღისა და ფრიბურგის უნივერსიტეტის (შვეიცარია) თანამშრომლობით განხორციელდა კვლევა საქართველოს არადგილობრივი ფლორის შესწავლის მიზნით. კვლევის შედეგად დადგინდა საქართველოს არადგილობრივი, მათ შორის პოტენციურად ინვაზიური სახეობების ნუსხა და საქართველოს ტერიტორიაზე აღრიცხული ეგზოტურ

მცენარეთა ბიოლოგიური და ეკოლოგიური თავისებურებები. პროექტის ფარგლებში საქართველოს არადგილობრივი ფლორის რამდენიმე შერჩეული სახეობისათვის (*Ambrosia artemisiifolia*, *Phytolacca americana* და *Roninia pseudoacacia*) შემუშავდა მათი არსებული და პოტენციური გავრცელების მოდელები. ბუნებრივ და მეორად არეალებში ამ სახეობების მიერ ხელსაყრელ ჰაბიტატთა დაკავების წარმატების შესაფასებლად. კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოს ტერიტორიის დიდი ნაწილი პოტენციურად ამბროზიის ინვაზიის რისკის ქვეშაა. *Phytolacca americana* და *Roninia pseudoacacia*-ს ამბროზიასთან შედარებით უფრო ვიწრო არეალი აქვთ. ამასთან, *Phytolacca americana* უპირატესად ვრცელდება დასავლეთ საქართველოში, შავი ზღვის სანაპირო ზოლში, ხოლო *Roninia pseudoacacia* ქვეყნის ცენტრალურ ნაწილში და დიდი და მცირე კავკასიონის წინამთებში.

საქართველოს არადგილობრივი ფლორა ჯერ კიდევ არასაკმარისადაა შესწავლილი, თუმცა არსებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით შესაძლოა გაკეთდეს დასკვნა, რომ ინვაზიური სახეობები იწვევენ ცალკეული, მათ შორის უნიკალური ეკოსისტემების ტრანსფორმაციას და წარმოადგენენ სერიოზულ საფრთხეს ავტოქტონურ მცენარეთა მრავალფეროვნებისთვის, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებისა და ადამიანის ჯანმრთელობისათვის. აუცილებელია ინტენსიური საკვლევი სამუშაოების ჩატარება, რათა უკეთესად იქნეს გააზრებული არადგილობრივი ფლორის სახეობათა როლი და შემუშავდეს როგორც პრევენციული (საკანონმდებლო აქტები, ვაჭრობისა და სასაზღვრო კონტროლი) ასევე საკონტროლო ღონისძიებები (მექანიკური, ქიმიური, ბიოლოგიური, ინტეგრირებული) რათა შეზღუდოს არადგილობრივ მცენარეთა განსახლების შესაძლებლობა და ამ გზით მინიმუმადე დავიდეს მათ მიერ გამოწვეული ზიანი.

ამოცანა 11. საერთაშორისო ვაჭრობა არ უქმნის გადაშენების საფრთხეს ველური ფლორის წარმომადგენელ არც ერთ სახეობას.

ამჟამად საქართველოდან კომერციული ექსპორტის საგანია CITES-ის დანართებში შეტანილი მხოლოდ ერთი სახეობა – თეთრყვავილა (*Galanthus woronowii*). შეფასებულია აღნიშნული მცენარის ველური პოპულაციების მდგომარეობა, შეფასებულია რესურსის მარაგი, როგორც ველურ პოპულაციებში, ისე გლეხთა ნაკვეთებზე. შეფასების საფუძველზე დადგენილია მოპოვების კონსერვაციული კვოტა.

სხვა არამერქნული სახეობის მცენარეების მოპოვება და ექსპორტი არ რეგულირდება საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით. შესაბამისად არ არსებობს მონაცემები ცალკეული სახეობების მიხედვით საქართველოდან ექსპორტირებული რესურსების შესახებ.

ამოცანა 12. მცენარეული პროდუქტების 30% მიიღება მდგრადი პრინციპებით მართული წყაროებიდან

მტირალას ეროვნული პარკის ბუფერულ ზონაში CEPF-ის მიერ მხარდაჭერილი იქნა მცენარეული რესურსებით მდგრადი სარგებლობის სამი სამოდულო პროექტი. აღნიშნული პროექტები მოიცავდნენ ეკონომიკური ღირებულების მქონე მცენარეთა სანერგეების შექმნას, ეკოტურისტულ აქტივობებს და ადგილობრივი ბიზნეს-ცენტრის დაარსებას. მცენარეული რესურსების მდგრადი სარგებლობის მოდელების შექმნაში ჩართული იყო ადგილობრივი მოსახლეობა, რომელმაც მიიღო პირდაპირი სარგებელი.

მიზანი 13. შეჩერებულია იმ მცენარეული რესურსების შემცირება და მკვიდრი და ადგილობრივი სათანადო ცოდნის კარგვა, რომელიც ხელს უწყობს მდგრადი საარსებო საშუალებების, საკვების საკმარისობის და ჯანმრთელობის შენარჩუნებას.

აღნიშნული მიზნის მიღწევის ხელშეწყობი ქმედებები განხორციელდა „საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების აღდგენის, კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების“ პროექტის ფარგლებში, რომლის შესახებაც ინფორმაცია წარმოდგენილია მე-2 თავში.

მიზანი 14. მცენარეთა მრავალფეროვნების და მისი კონსერვაციის მნიშვნელობა ჩართულია საკომუნიკაციო, საგანმანათლებლო და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების პროგრამებში.

საზოგადოების ინფორმირებისა და ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები ძირითადად მიმართულია ტყის ეკოსისტემების დაცვის საკითხებზე. გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსა და GTZ-ის თანამშრომლობით ამჟამად იგეგმება საგანმანათლებლო კამპანია სკოლის მოსაწავლეებისა და მსაწავლეებელთათვის „წითელ ნუსხისა“ და ეკონომიკური ღირებულებების მქონე ველურ მცენარეებზე.

მიზანი 15. ეროვნული საჭიროებების შესაბამისად, ამ სტრატეგიის ამოცანების შესრულების მიზნით, გაზრდილია ტრენინგული ადამიანების რაოდენობა, რომლებიც მუშაობენ მცენარეთა კონსერვაციის შესაბამის ინფრასტრუქტურაში.

დიდი ბრიტანეთის კიუს სამეფო ბოტანიკური ბაღის მილენიუმის თესლის ბანკის პროექტმა მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი თბილისის ბოტანიკის ინსტიტუტის შესაძლებლობების გაძლიერებას მცენარეთა *ex-situ* კონსერვაციაში სპეციალისტების ტრენინგებით. სპეციალისტების ტრენინგებს IUCN-ის კრიტერიუმების მიხედვით მცენარეთა სახეობების შეფასებაში ითვალისწინებდა CEPF/IUCN-ის პროექტი „მცენარეთა კონსერვაცია კავასიის დაცულ ტერიტორიებში – მცენარეთათვის მნიშვნელოვანი ადგილების განსაზღვრა“.

მიზანი 16. დაარსებულია ან განმტკიცებულია მცენარეთა კონსერვაციული აქტივობებისათვის განხორციელებისათვის საჭირო ქსელები ეროვნულ, რეგიონულ და საერთაშორისო დონეებზე.

CEPF-ის მხარდაჭერით კავასიის ეკორეგიონის მასშტაბით შეიქმნა ბოტანიკოსების ქსელი, რომელიც ფუნქციონირებს, როგორც IUCN-ის სახეობათა გადარჩენის კომისიასთან არსებული კავასიის წითელი ნუსხის შემუშავებელი ჯგუფი.

B. დაცული ტერიტორიების შესახებ სამუშაო პროგრამით (PoWPA) განსაზღვრული ამოცანების მიღწევის პროგრესი

2009 წლისათვის საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემა შედგება შემდეგი დაცული ტერიტორიებისაგან:

ეროვნული კატეგორია	შესაბამისობა IUCN-ის კატეგორიებთან	რაოდენობა	ფართობი	შეფარდება ქვეყნის მთლიან ტერიტორიასთან
სახელმწიფო ნაკრძალი	I	14	141 534,11 ჰა	2 %
ეროვნული პარკი	II	8	258 437,1 ჰა	3,7%
ბუნების ძეგლი	III	14	314,8 ჰა	
აღკვეთილი	IV	12	61 158 ჰა	0,88%
დაცული ლანდშაფტი	V	2	34 510 ჰა	0,5%
სულ			495 954,01 ჰა	7,11 %

ცხრილში წარმოდგენილია ინფორმაცია დაცული ტერიტორიების სამუშაო პროგრამის თითოეული მიზნისა და ამოცანის მიღწევის პროგრესის შესახებ

მიზანი 1.1 დაცული ტერიტორიების ეროვნული და რეგიონული სისტემების დაარსება, გაძლიერება და გლობალურ ქსელში ინტეგრირება გლობალურ დონეზე შეთანხმებული მიზნების მისაღწევად
<p>ამოცანა: კომპლექსური, რეპრეზენტაციული და ეფექტურად მართული ხმელეთის (2010 წლამდე) და საზღვაო (2012 წლამდე) ეროვნული და რეგიონული დაცული ტერიტორიების სისტემების გლობალური ქსელის ჩამოყალიბება, რაც წვლილს შეიტანს:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) ბიომრავალფეროვნების შემცირების ტემპის მნიშვნელოვანი შენელების შესახებ კონვენციის სტრატეგიული გეგმისა და მდგრადი განვითარების მსოფლიო სამიტის მიზნების მიღწევაში; (ii) ათასწლეულის განვითარების მიზნების – კერძოდ, მე-7 მიზნის (გარემოსდაცვითი მდგრადობის უზრუნველყოფა) მიღწევაში; (iii) მცენარეთა კონსერვაციის გლობალური სტრატეგიის განხორციელებაში.
<p>2004 წლის შემდგომ საქართველოში დაარსდა შემდეგი ახალი დაცული ტერიტორიები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ მტირალას ეროვნული პარკი – 15 806 ჰა; ○ თბილისის ეროვნული პარკი – 22 425 ჰა, რომლის შემადგენლობაშიც შევიდა მანამდე არსებული საგურამოს სახელმწიფო ნაკრძალი (5359ჰა); ○ იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების - რომლის შემადგენლობაშია 11 ბუნების ძეგლი, მათგან 9 კარსტული მღვიმე (ჯერჯერობით დაუზუსტებელი ფართობებით). <p>გაფართოვდა შემდეგი დაცული ტერიტორიები: ბაბანეურის ნაკრძალი – 92,1 ჰა-ით; ილტოს აღკვეთილი – 1698 ჰა-ით; კოლხეთის ეროვნული პარკი – 1034,4 ჰა-ით.</p> <p>2007 წელს დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ საქართველოს კანონის მიღებით კატეგორია შეეცვალა ზოგიერთ მანამდე არსებულ დაცულ ტერიტორიას, განისაზღვრა ქცია-ტაბაწურის, ნეძვისა და თეთრობის აღკვეთილების ფართობები, აჯამეთის ნაკრძალის საფუძველზე შეიქმნა აჯამეთის აღკვეთილი, რომლის ფართობი გაიზარდა 269 ჰა-ით. 2005-2009 წლებში საქართველოში ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნისა და არსებულების</p>

გაფართოების შედეგად დაცული ტერიტორიების (IUCN-ის კატეგორიები I-V) საერთო ფართობი გაიზარდა 64 889,01 ჰა-ით.

დაგეგმვისა და შექმნის პროცესშია რამდენიმე ახალი დაცული ტერიტორია. მათ შორის: ჯავახეთის ზეგანზე, ფშავ-ხევსურეთში და მაჭახელას ხეობაში. დაგეგმილია ყაზბეგისა და ალგეთის ეროვნული პარკების, მარიამჯვარის ნაკრძალისა და ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის გაფართოება.

მიმდინარეობს ბუნების ძეგლების კონსერვაციის ხელშეწყობის პროექტი, რომლის ფარგლებში დაგეგმილია 40-მდე ობიექტის შეფასება მათთვის ბუნების ძეგლის სტატუსის მინიჭებისათვის, შესაბამისი მონაცემთა ბაზის შექმნა, ბუნების შეგლების შერჩევის კრიტერიუმების დადგენა და სამაღტლებრივი გარემოს გაუმჯობესება ბუნების ძეგლების ეფექტური მართვისათვის.

მიზანი 12 დაცული ტერიტორიების ინტეგრირება ხმელეთისა და ზღვის უფრო ფართო ლანდშაფტებში და სექტორებში, იმგვარად, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს მათი ეკოლოგიური სტრუქტურისა და ფუნქციების შენარჩუნება

ამოცანა: 2015 წლამდე ყველა დაცული ტერიტორია და მათი სისტემები ინტეგრირებულ იქნეს ხმელეთისა და ზღვის უფრო ფართო ლანდშაფტებში და შესაბამის სექტორებში, ეკოლოგიური უწყვეტობის¹ გათვალისწინებით, ეკოსისტემური მიდგომისა და, სადაც საჭიროა, ეკოლოგიური ქსელების გამოყენების მეშვეობით.

ეკოლოგიური დერეფნები ჯერჯერობით არ არის დაარსებული. თუმცა სხვადასხვა პროცესების ფარგლებში საქართველოში გამოვლენილია პრიორიტეტული ეკოლოგიური დერეფნები და მომზადებულია 2 მათგანის (ალაზნის ჭალების მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია და დავით გარეჯის დაცული ლანდშაფტი) გეგმარებითი დოკუმენტი.

დაარსდა მტირალა-მაჭახელას ბუნებრივ-ლანდშაფტური ტერიტორია, რომლის საფუძველზეც უნდა შეიქმნას მტირალას ეროვნული პარკის მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია და მაჭახელას დაცული ლანდშაფტი.

საქართველოში დაცული ლანდშაფტის, მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორიებისა და ეკოლოგიური დერეფნების დაარსება და ზოგადად, ლანდშაფტური დაგეგმარების პრინციპების დანერგვა არის დაკავშირებული გარკვეულ სიძნელებთან, რომლებიც უპირველესად განპირობებულია სივრცითი დაგეგმვის სისტემისა და მიწის სრულყოფილი საკადასტრო მონაცემების არარსებობით, რის გამოც ვერ ხერხდება ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეებზე, აგრეთვე, სექტორთა შორის ურთიერთშეჯერებული მოსაზრებების ჩამოყალიბება ერთი და იმავე ტერიტორიული ერთეულის განვითარების მომავალზე.

„სამხრეთ კავკასიის ბუნების დაცვის პროგრამის“ ფარგლებში (ძ/ ფკ) ინიცირებული იქნა ლანდშაფტური დაგეგმარების სისტემის დანერგვა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში. ლანდშაფტური დაგეგმარება განიხილება, როგორც სივრცული დაგეგმვის პოტენციური მექანიზმი, რომელიც მოიცავს ისეთ ინსტრუმენტებს, როგორცაა რეგიონული გეგმები, მუნიციპალური გეგმები და პროექტების გარემოსდაცვითი შეფასებები, რამაც უნდა უზრუნველყოს სივრცულ დაგეგმარებაში ბუნების კონსერვაციის საკითხების ინტეგრირება. სამდივნომ ბერლინის ტექნიკურ და თბილისის ჯავახიშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტებთან თანამშრომლობით მოამზადა სახელმძღვანელო ლანდშაფტური დაგეგმარებისათვის. ამავე პროექტმა მხარი დაუჭირა აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკის ლანდშაფტური დაგეგმვის დოკუმენტის შემუშავებას, როგორც საქართველოში ლანდშაფტური დაგეგმარების დანერგვის ერთერთ საპილოტე ღონისძიებას.

¹ ეკოლოგიური უწყვეტობის საკითხი ყველა მხარეს არ ეხება

მიზანი 13 რეგიონული ქსელების, ტრანსსასაზღვრო დაცული ტერიტორიებისა და სახელმწიფოთაშორის მოსაზღვრე დაცულ ტერიტორიებს შორის თანამშრომლობის შექმნა და გაძლიერება

ამოცანა: 2010/2012 წლებისათვის შეიქმნას და გაძლიერდეს ტრანსსასაზღვრო დაცული ტერიტორიები, სახელმწიფოთაშორის მოსაზღვრე დაცული ტერიტორიების თანამშრომლობის სხვა ფორმები და რეგიონული ქსელები, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების, ეკოსისტემური მიდგომის დანერგვისა და საერთაშორისო თანამშრომლობის გაუმჯობესების მიზნით.

ამჟამად საქართველოსა და მის მეზობელ ქვეყნებს შორის ტრანსსასაზღვრო დაცული ტერიტორიები დაარსებული არ არის, თუმცა ვითარდება კავკასიის ეკორეგიონის ქვეყნებთან თანამშრომლობის რამდენიმე ინიციატივა, მათ შორის ტრანსსასაზღვრო დაცული ტერიტორიების ჩამოყალიბების მიზნით სომხეთთან (ჯავახეთისა და არპის ტბები), აზერბაიჯანთან (ბელაქანი-ლაგოდეხი), თურქეთთან (სამხრეთ კოლხეთი).

გერმანიის მთავრობის კავკასიის ინიციატივის ფარგლებში BMZ/KfW-ის მხარდაჭერით 2005 წლიდან დაიწყო „სამხრეთ კავკასიის ბუნების დაცვის პროგრამა“, რომელიც მიზნად ისახავს ხელი შეუწყოს თანამშრომლობის გაძლიერებას საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს შორის ეკორეგიონის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის. პროექტი მხარს უჭერს ახალი ტრანსსასაზღვრო დაცული ტერიტორიების ჩამოყალიბებას საქართველოსა და სომხეთში (ჯავახეთის ზეგანი და შირაქი). პროექტის ფარგლებში უნდა შეიქმნას ტრანსსასაზღვრო საკოორდინაციო საბჭო, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს საქართველოსა და სომხეთში ჯავახეთისა და შირაქის ეროვნული პარკების, როგორც ტრანსსასაზღვრო დაცული ტერიტორიის კოორდინირებული მართვა. „სამხრეთ კავკასიის ბუნების დაცვის პროგრამის“ ფარგლებში შეიქმნა ერთობლივი ტრანსსასაზღვრო სამდივნო, რომლის მიზანია ხელი შეუწყოს ახალი დაცული ტერიტორიების დაარსებას სამივე ქვეყანაში, გამოცდილების გაზიარებას ქვეყნებს შორის ბუნების დაცვის პრობლემების გადაწყვეტაზე, რეგიონული მიდგომების დანერგვას, ეკორეგიონის კონსერვაციის გეგმით განსაზღვრული ხედვის შესაბამისი რეგიონული და ეროვნული პოლიტიკებისა და პროგრამების განვითარებას.

აშშ-ს შინაგანი დეპარტამენტის საერთაშორისო ტექნიკური დახმარების პროგრამის საქართველოს კომპონენტის მხარდაჭერით მაღალი დონის გადაწყვეტილებების მიმღები პირთათვის ჩატარდა სასწავლო ტური აშშ-ში ტრანსსასაზღვრო დაცული ტერიტორიების მართვის პრაქტიკის გაცნობისათვის და დაგეგმილია მრგვალი მაგიდის ჩატარება საქართველოში ეკორეგიონის ქვეყნებისთვის.

მიზანი 14 ცალკეული დაცული ტერიტორიის დაგეგმარებისა და მართვის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება

ამოცანა: 2012 წლისათვის ყველა დაცული ტერიტორია იმართებოდეს ეფექტურად, თანამონაწილეობითი და სამეცნიერო ინფორმაციაზე დაფუძნებული დაგეგმარების პროცესის გამოყენებით, რომელიც განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების დაცვის მკაფიო მიზნებს, ამოცანებს, მართვის სტრატეგიებსა და მონიტორინგის პროგრამებს, ითვალისწინებს არსებულ მეთოდოლოგიებსა და გრძელვადიან მართვის გეგმებს და უზრუნველყოფს დაინტერესებული მხარეების აქტიურ მონაწილეობას.

ამჟამად მენეჯმენტის გეგმები გააჩნია მხოლოდ ბაწარასა და ბაბანეურის ნაკრძალებს, კოლხეთის ეროვნულ პარკს, ქობულეთის ნაკრძალსა და აღკვეთილს. ანუ არსებული 14 ნაკრძალიდან – სამს, არსებული 8 ეროვნული პარკიდან – ერთს და არსებული 12 აღკვეთილიდან – ერთს. სხვა დაცული ტერიტორიები იმართება დროებითი რეგულირების წესების მიხედვით (დამტკიცებულია გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრის

2 მითითება კეთდება საზღვარო დაცული ტერიტორიების ქსელებზე, რომელიც შესაბამეა ჭშშ -ს გეგმას.

ბრძანებით 2008 წელს) და ყოველწლიური მართვის გეგმების საშუალებით. აღნიშნული გეგმები არ არის საკმარისად დეტალური და სრული. წლიური გეგმებით განსაზღვრული ამოცანები ხშირად მარტივი და მიღწევადია და არ მოითხოვს დიდ ფინანსურ წვლილს.

არსებული მენეჯმენტის გეგმები შემუშავდა არსებული საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით, ძირითადად IUCN-ის სახელმძღვანელოზე დაყრდნობით. დაცული ტერიტორიების მართვის დაგეგმვისას გაანალიზდა დაცული ტერიტორიისა და მისი მიმდებარე ტერიტორიების სოციალურ-ეკონომიკური გარემო, განისაზღვრა ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ რესურსთსარგებლობის ფორმები და მოცულობები, რაც შემდგომში აისახა დაცული ტერიტორიის ზონირებასა და პროგრამებში. მიუხედავად არსებული გარკვეული გამოცდილებისა, დაცული ტერიტორიების გეგმარების თანამონაწილეობითი პროცესი საჭიროებს შემდგომ განვითარებას და დახვეწას. როგორც დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის შეფასებამ აჩვენა, ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობის დონე იმ გადაწყვეტილებების მიღებაში, რომლებიც უშუალოდ მათ ინტერესებს ეხება დაბალია.

დაცული ტერიტორიების უმეტესობაში ადმინისტრაციის პერსონალის რაოდენობა მცირე და არასაკმარისია. ამავდროულად, პერსონალის კვალიფიკაციის დონეც დაბალია; ტრენინგები და კვალიფიკაციის ამაღლების არსებული შესაძლებლობები არ არის საჭიროებების შესაბამისი. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციებს არ გააჩნიათ შესაბამისი საშუალებები საჭირო ინფორმაციის მოპოვებისთვის, გადამუშავებისა და ანალიზისათვის. დაცული ტერიტორიების სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა, საველე ინვენტარი და მატერიალური საშუალებები, ისევე როგორც არსებული აღჭურვილობის შენახვისა და ზრუნვის საშუალებები არ შეესაბამება დაცული ტერიტორიების საჭიროებებს.

მიზანი 1.5 დაცული ტერიტორიებისთვის ძირითადი საფრთხეების თავიდან აცილება და მათი ნეგატიური ზემოქმედების შერბილება

ამოცანა: 2008 წლისათვის შემუშავდეს დაცული ტერიტორიებისათვის არსებული ძირითადი საფრთხეების განსაზღვრის, თავიდან აცილებისა და მათი ნეგატიური ზემოქმედების შერბილების ეფექტური მექანიზმები.

საქართველოში დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის შეფასებამ გამოავლინა შემდეგი ძირითადი საფრთხეები დაცული ტერიტორიებისათვის: ხე-ტყის ჭრა, ხანძრები, წყლების ინფრასტრუქტურა, ზეგავლენა მიმდებარე ტერიტორიებიდან და ინვაზიური სახეობები. აღსანიშნავია, რომ ბოლო 5 წლის განმავლობაში დაცულ ტერიტორიებზე მნიშვნელოვნად შემცირდა ხე-ტყის არალეგალური ჭრა და ბრაკონიერობა. ეს მიღწეული იქნა კანონდარსებების დონისძიებების გატარებითა და ჯარიმების გაზრდით, აგრეთვე, თანამშრომელთა პასუხისმგებლობებისა და ანაზღაურების გაზრდით, ადგილობრივ მოსახლეობის ინფორმირებითა და გაფრთხილებებით. თუმცა დაცული ტერიტორიების რესურსების უკანონო მოპოვება კვლავ რჩება ერთერთ მნიშვნელოვან პრობლემად.

ასევე მნიშვნელოვანი პრობლემაა ზეგავლენა მიმდებარე ტერიტორიებიდან. გარემოზე ზემოქმედების შეფასების სისტემა საჭიროებს გაუმჯობესებას ამ მიმართულებით.

დაცულ ტერიტორიებზე რეგულარულად ხორციელდება ხანძარსაწინააღმდეგო და ინვაზიური სახეობების წინააღმდეგ ბრძოლის დონისძიებები.

მიზანი 2.1 თანასწორობის და სარგებლის განაწილების ხელშეწყობა

ამოცანა: 2008 წლისთვის შემუშავდეს დაცული ტერიტორიების დაარსებასა და მართვასთან დაკავშირებული ნებისმიერი დანახარჯისა და სარგებლის სამართლიანი განაწილების მექანიზმები.

საქართველოში არ ჩატარებულა დაცული ტერიტორიების დაარსებისა და მართვის შედეგად

წარმოქმნილი ეკონომიკური და სოციალურ-კულტურული დანახარჯების შეფასება. არ არსებობს ბუნების დაცვასთან დაკავშირებული დანახარჯებისა და მიღებული სარგებლის განაწილების მექანიზმი.

ადგილობრივი თემების დამოკიდებულება დაცული ტერიტორიების რესურსებზე არ არის მაღალი. ადგილობრივი თემების განვითარების პერსპექტივები ძირითადად დამოკიდებულია ტურიზმის განვითარებაზე.

საქართველოში არსებულ ყველა ეროვნულ პარკში გამოყოფილია ტრადიციული გამოყენების ზონა, განახლებადი ბუნებრივი რესურსების ტრადიციულ გამოყენებასთან დაკავშირებული სამეურნეო საქმიანობისთვის. ტრადიციული გამოყენების ზონაში დაიშვება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ტყის არამერქნული რესურსებით სარგებლობა, თევზჭერა, აგრეთვე, პირუტყვის ძოვება. დაცული ტერიტორიები სათბობი შეშით უზრუნველყოფენ მიმდებარე სოფლების მოსახლეობას.

აღსანიშნავია, აგრეთვე, დაცული ტერიტორიების თანამშრომლობა საქარველოს მართლმადიდებელ ეკლესიასთან. 2008 წელს იმ მონასტრებსა და ეკლესიებს, რომლებიც მდებარეობენ დაცულ ტერიტორიებში, დროებით მართვაში გადაეცათ მიმდებარე ტერიტორიები და მისასვლელი გზები სარიტუალო და სამონასტრო საქმიანობების განსახორციელებლად.

სხვადასხვა პროექტების მხარდაჭერით დაცული ტერიტორიების მიმდებარე სოფლებში განხორციელდა პროგრამები, რომელთა მიზანი იყო დაცული ტერიტორიების დაარსებით გამოწვეული შეზღუდვების კომპენსირება ადგილობრივი მოსახლეობისათვის. მაგალითად, „საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების“ პროექტის მცირე გრანტების პროგრამამ აღმოსავლეთ კავკასიონის დაცული ტერიტორიების (თუშეთი, ლაგოდეხი, ვაშლოვანი) მიმდებარე სოფლებში ხელი შეუწყო ტრადიციული და ბუნების დამზოვი საქმიანობების განვითარებას (ეკოტურიზმი, ოჯახური სასტუმროები, აგრობიომრავალფეროვნების ადდგენა, საძოვრების მდგრადი მართვა, ტრადიციული ხელსაქმე, ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნება და სხვა). გრანტები გაიცემოდა ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებზე, ადგილობრივ მეწარმეებზე, ოჯახურ ჯგუფებსა და სათემო ჯგუფებზე. პროგრამის ფარგლებში სულ დაფინანსდა 61 პროექტი, რომელთა საერთო ღირებულება შეადგენდა 780 000 აშშ დოლარს.

კოლხეთის დაბლობზე მცხოვრები მოსახლეობის სოციალური უსაფრთხოების გაუმჯობესების (იაპონიის მთავრობის სოციალური განვითარების ფონდის გრანტი) პროექტმა კოლხეთის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე სოფლებში ხელი შეუწყო სასოფლო ინფრასტრუქტურის განვითარებასა და შემოსავლის ალტერნატიული წყაროების გამოვლენას. პროგრამა სრულად იყო ორიენტირებული თემების პრიორიტეტულ საჭიროებებზე, როგორცაა საშუალო სკოლებისა და საბავშვო ბაღების რეაბილიტაცია და/ან აღჭურვა ინვენტარით; წყლის მომარაგებისა და ენერგომომარაგების სისტემების, შიდასამეურნეო გზებისა და ხიდების, ამბულატორიების რეაბილიტაცია; მიკრო-პროექტები განხორციელდა 30 სამიზნე თემში, რომელთა საერთო ღირებულება შეადგენდა 973 125 აშშ დოლარს.

CEPF-ის მხარდაჭერით მტირალას ეროვნული პარკის მიმდებარედ განხორციელდა ბიოლოგიური რესურსებით მდგრადი სარგებლობის 3 სამოდულო პროექტი, მათ შორის ეკონომიკური ღირებულების მქონე მცენარეთა სანერგისა და ადგილობრივი ბიზნეს-ცენტრის შექმნა. პროექტში მონაწილეობას იღებდა ადგილობრივი მოსახლეობა, რომელმაც მიიღო უშუალო სარგებელი.

ევროკომისიის (EC) მხარდაჭერით „ნაკრესი“ და Fauna & Flora International ახორციელებენ პროექტს „საქართველოს დაცული ტერიტორიების შესაძლებლობის გაუმჯობესება და ადგილობრივი თემის ჩართვა საქართველოს უნიკალური და საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის პროცესში“, რომლის ერთ-ერთი მიზანია ვაშლოვანის და თუშეთის დაცული ტერიტორიების მახლობლად მცხოვრები მოსახლეობის შემოსავლების გაზრდა ისეთი გზებით, რაც ხელს შეუწყობს ეკოსისტემებისა და იშვიათი სახეობების მდგრადობის შენარჩუნებას და მათი კონსერვაციული სტატუსის გაუმჯობესებას და დაგეგმილია მცირე გრანტების პროგრამის და ეკოტურისტული საპილოტო პროგრამის განხორციელება.

საქართველოს კანონმდებლობით არ არის გათვალისწინებული დაცული ტერიტორიების მართვის სხვადასხვა მოდელის, მაგალითად კერძო ან სათემო დაცული ტერიტორიების არსებობა. „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად ნაკრძალები, ეროვნული პარკები, ბუნების ძეგლები და აღკვეთილები (შეესაბამებოდა IUCN-ის I-IV კატეგორიებს) ტერიტორია მხოლოდ სახელმწიფო საკუთრებაა. ამასთან აკრძალულია ამ ტერიტორიების ბუნებრივი რესურსების სარგებლობაში გადაცემა, გარდა ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონისა და გამონაკლის შემთხვევებში აღკვეთილის ცალკეული უბნების.

მიზანი 2.2 მკვიდრი და ადგილობრივი თემების და შესაბამისი დაინტერესებული მხარეების პროცესში ჩართვის უზრუნველყოფა და გაძლიერება

ამოცანა: 2008 წლისათვის უზრუნველყოფილ იქნეს არსებული დაცული ტერიტორიების მართვასა და ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნასა და მართვაში მკვიდრი და ადგილობრივი თემების და სხვა დაინტერესებული მხარეების სრული და ეფექტური თანამონაწილეობა, მათი უფლებების სრული დაცვით და პასუხისმგებლობების აღიარებით, ეროვნული კანონმდებლობისა და სათანადო საერთაშორისო ვალდებულებების შესაბამისად.

ადგილობრივ მოსახლეობასა და დაცულ ტერიტორიებს შორის კონფლიქტი დაცული ტერიტორიების სფეროში არსებული ერთ-ერთი მწვავე პრობლემაა, რომლის გამომწვევ მიზეზებად შეიძლება დასახელდეს მიწის საკუთრებისა და მიწათსარგებლობის და რესურსების გამოყენების შეზღუდვა, ალტერნატიული დასაქმებისა და შემოსავლის წყაროების ნაკლებობა, მოსახლეობის დაბალი გარემოსდაცვითი ცნობიერება და მისი არასაკმარისი ჩართულობა დაცული ტერიტორიების დაგეგმვასა და მართვაში.

ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლების დაცული ტერიტორიების მართვაში მონაწილეობის მექანიზმისა სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოები, რომლებიც შექმნილია ყველა დაცულ ტერიტორიასთან. მის მუშაობაში მონაწილეობას იღებენ ადგილობრივი თვითმმართველობის, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და სამეცნიერო წრეების წარმომადგენლები.

ადგილობრივი მოსახლეობა გარკვეულწილად ჩართული იყო იმ დაცული ტერიტორიების გეგმარებაში, რომლებიც დაარსდა 1996 წლის შემდგომ, კერძოდ, ახალი დაცული ტერიტორიების საზღვრები დადგინდა და ტრადიციული გამოყენების ზონები განისაზღვრა ადგილობრივ მოსახლეობასთან კონსულტაციების შედეგად. კიდევ უფრო გაზრდილია ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობის დონე ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების გეგმარებაში. ამჟამად ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლებისაგან შექმნილია 4 სამუშაო ჯგუფი, რომლებიც უშუალოდ ჩართული არიან დაცული ტერიტორიების დაგეგმვის პროცესში – ეროვნული პარკის საზღვრების დადგენაში, ტრადიციული გამოყენების ზონის საზღვრებისა და ამ ზონაში რესურსებით სარგებლობის წესების დადგენაში, წყლის რესურსებით სარგებლობისა და მიწათსარგებლობის ფორმების განსაზღვრაში, დამხმარე ზონის განვითარების დაგეგმვაში.

თუმცა, როგორც უკვე აღინიშნა ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობის დონე იმ გადაწყვეტილებების მიღებაში, რომლებიც უშუალოდ მათ ინტერესებს ეხება, ჯერ კიდევ დაბალია. BP-სა და ევრაზიის თანამშრომლობის ფონდის ეკოგრანტების პროგრამის მხარდაჭერით ამჟამად IUCN-ის სამხრეთ კავკასიის ოფისი ახორციელებს პროექტს „საქართველოს დაცული ტერიტორიების მართვაში დაინტერესებულ მხარეთა მონაწილეობის ხელშეწყობა“, რომლის ფარგლებშიც შეიქმნა თუშეთის, ვაშლოვანისა და ლაგოდხის დაცული ტერიტორიების „მეგობართა ასოციაციები“. პროექტი ეხმარება, აგერთვე, სამეცნიერო საკონსულტაციო საბჭოების შესაძლებლობების გაძლიერებას.

საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად საკუთრების (მათ შორის მიწის) ჩამორთმევა ვერ

მოსდება დაცული ტერიტორიების დაარსების გამო (საქართველოს კანონი „აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ჩამორთმევის წესის შესახებ“ (1999 წელი)). თუმცა თუშეთის, ვაშლოვანისა და ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების დაარსებისა და გაფართოების შედეგად წარმოიქმნა რამდენიმე ფერმერული მეურნეობის გაყვანის საკითხი, რომლებსაც დაცულ ტერიტორიებში მოხვედრილი ფართობები აღებული ჰქონდათ იჯარით და იყენებდნენ საძოვრებად. „დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარების პროექტის (GEF/WB) მხარდაჭერით ჩატარდა სპეციალური გამოკვლევა, რომლის შედეგადაც ფერმერთათვის შეირჩა ალტერნატიული მიწის ნაკვეთები და განისაზღვრა საკომპენსაციო ზომები. თუმცა რეალურად ფერმერთა გაყვანა ჯერჯერობით არ მომხდარა.

მიზანი 3.1 დაცული ტერიტორიებისთვის ხელსაყრელი პოლიტიკური, ინსტიტუციონალური და სოციალურ-ეკონომიკური გარემოს შექმნა

ამოცანა: 2008 წლისათვის დასრულდეს პოლიტიკის (მათ შორის – სოციალური და ეკონომიკური შეფასებებისა და სტიმულების) გადახედვა და, საჭიროების შემთხვევაში, მათში შესწორებების შეტანა, დაცული ტერიტორიებისა და მათი სისტემების დაარსებისა და მართვისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნის მიზნით.

საქართველოში დაცული ტერიტორიების თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბებისათვის სამართლებრივი ბაზის შექმნა დაიწყო 1996 წლიდან „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ კანონის მიღებით. აღნიშნული კანონის თანახმად საქართველოში დაცული ტერიტორიები იქმნება საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული კანონით, რაც უზრუნველყოფს მყარ სამართლებრივ საფუძველს. ტერიტორიის გაუქმება და კატეგორიის შეცვლაც უნდა მოხდეს კანონით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, 1996 წლის შემდგომ ყველა დაცული ტერიტორია დაარსდა, მათი ფართობები, კატეგორიები, მართვის სპეციფიკური საკითხები განისაზღვრა სპეციალური კანონებით. მაგრამ 1991 წლამდე შექმნილი დაცული ტერიტორიების სტატუსი არ იყო სრულად და ნათლად განსაზღვრული კანონმდებლობის მიერ და საჭიროებდა დაზუსტებას. 2007 წლის ბოლოს მიღებული კანონით „დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ“ განისაზღვრა საბჭოთა პერიოდში და შემდგომ, 1996 წლამდე შექმნილი დაცული ტერიტორიების სტატუსი, ფართობი, საზღვრები, მართვისა და ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი საკითხები.

2004 წლის შემდგომ განხორციელდა მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური ცვლილებები დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებულ ორგანიზაციებში. ამჟამად საქართველოში დაცული ტერიტორიები იმართება დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ, რომელიც არის გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი. სააგენტოს აქვს სერიოზული ავტონომია, რაც პირველ რიგში ვლინდება დამოუკიდებელი კავშირების დამყარებისა და სახსრების გენერირების, ბიზნესურთიერთობების განვითარების შესაძლებლობებში. სააგენტოს მხრიდან ძლიერია სექტორზე პატრონაჟი, რაც მკვეთრად განსხვავდება დაცული ტერიტორიების წინანდელი სუსტი მმართველობისაგან. სააგენტო სახელმწიფოს კონტროლით დამოუკიდებლად ახორციელებს თავის საქმიანობას – დაცული ტერიტორიების მოვლა-პატრონობას, მეთვალყურეობას, აღდგენას, დაცვას.

საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის სამართლებრივი და ინსტიტუციური ხარვეზების ანალიზი მომზადდა და ინსტიტუციური განვითარებების საჭიროებები შეფასდა WWF-ის პროექტის „დაცული ტერიტორიები ცოცხალი პლანეტისათვის – კავკასიის ეკორეგიონი“ ფარგლებში MAVA Fondation pour la Protection de la Nature დაფინანსებით (2009 წელი) აშშ-ს შინაგანი დეპარტამენტის საერთაშორისო ტექნიკური დახმარების პროგრამის საქართველოს კომპონენტთან მჭიდრო თანამშრომლობით.

ჯერჯერობით არ არის შეფასებული დაცული ტერიტორიების წვლილი ქვეყნის ეკონომიკასა და კულტურაში, არც არსებული არასწორი წახალისებები და შესაძლო პოზიტიური სტიმულები. არ არის გამოვლენილი დაცული ტერიტორიების ეკონომიკური სარგებელი. არ არის განსაზღვრული დაცული ტერიტორიების მიერ მოწოდებული ან დაცული ტერიტორიების ეკონომიკური მომსახურებების შედეგად წარმოქმნილი საქონლის და მომსახურების ეკონომიკური

შესაძლებლობები (პროგრამის ქმედებები 3.1.2, 3.1.5, 3.1.6, 3.1.8).

მიზანი 32 დაცული ტერიტორიების დაგეგმარების, დაარსებისა და მართვის შესაძლებლობების გაძლიერება

ამოცანა: 2010 წლისათვის განხორციელდეს შესაძლებლობების გაძლიერების სრული პროგრამები და ინიციატივები, რომლებიც მიმართულია ინდივიდუალურ, სათემო და ინსტიტუციონალურ დონეებზე ცოდნისა და უნარ-ჩვევების განვითარებისა და პროფესიონალური სტანდარტების ამაღლებისაკენ.

2008 წლის ბოლოსთვის ჭჭ -ის კავკასიის წარმომადგენლობის პროექტის „დაცული ტერიტორიები ცოცხალი პლანეტისათვის – კავკასიის ეკორეგიონი“ დასრულდა დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობისა და დაცული ტერიტორიების შესაძლებლობათა გაძლიერების საჭიროებების შეფასებები. დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობა შეფასდა I ჩ -ის სამხრეთ კავკასიის პროგრამის ოფისთან მჭიდრო თანამშრომლობით. დაცული ტერიტორიების სფეროში შესაძლებლობათა გაძლიერების საჭიროებები შეფასდა აშშ-ს შინაგანი დეპარტამენტის საერთაშორისო ტექნიკური დახმარების პროგრამის საქართველოს კომპონენტთან მჭიდრო თანამშრომლობით. ძირითადი სირთულეებისა და საფრთხეების გამოვლენისა და პრიორიტეტიზაციის შემდეგ გამოიკვეთა 10 სტრატეგიული მიმართულება საქართველოს დაცული ტერიტორიების მართვის გაუმჯობესებისა და შესაძლებლობათა გაძლიერებისათვის და მომზადდა შესაძლებლობათა განვითარების სამოქმედო გეგმა. სამოქმედო გეგმა მოიცავს შემდეგ სტრატეგიულ მიმართულებებს:

- მდგრადი დაფინანსება;
- ადამიანური რესურსების განვითარება;
- დაცული ტერიტორიების მართვის დაგეგმვისა და მართვის გაუმჯობესება;
- ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- კანონმდებლობის სრულყოფა
- კვლევები, ინვენტარიზაცია და მონაცემთა მართვა;
- დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარება;
- თანამშრომლობა და პარტნიურული ურთიერთობები;
- საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება და განათლება;
- ინტერსექტორული თანამშრომლობა და შიდაორგანიზაციული განვითარება.

აღსანიშნავია, რომ მნიშვნელოვანი ღონისძიებები დაცული ტერიტორიების მართვის შესაძლებლობების გაძლიერების მიმართულებით უკვე განხორციელებულია ან მიმდინარეობს სხვადასხვა პროექტების ფარგლებში. მაგალითად, გლობალური ფონდისა და მსოფლიო ბანკის (GEF/World Bank) ფინანსური მხარდაჭერით განხორციელებული „საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების“ (1999 – 2008) პროექტმა ხელი შეუწყო დაცული ტერიტორიების სააგენტოს, აგრეთვე, ცალკეული დაცული ტერიტორიების (თუშეთის, ლაგოდეხის, ბაწარა-ბაბანეური, ვაშლოვანის) ადმინისტრაციების გაძლიერებას, პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლებასა და ტექნიკურ აღჭურვას. გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალური სამინისტრო (BMZ) და გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკი (KfW) მხარს უჭერენ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის შესაძლებლობების გაძლიერებას. კოლხეთის ეროვნული პარკისა და ქობულეთის დაცული ტერიტორიების შესაძლებლობების გაძლიერების ქმედებები განხორციელდა „საქართველოს სანაპირო ზონის ინტეგრირებული პროექტის (GEF/მსოფლიო ბანკი, 1998-2006) ფარგლებში. ნორვეგიის მთავრობისა და WWF-ის კავკასიის პროგრამის ოფისმა დახმარება გაუწია ჭაჭუნასა და იორის ადკვეთილებსა და მტირალას ეროვნულ პარკს (ინფრასტრუქტურის მოწყობა, კადრების წვრთნა, აღჭურვა). BP-სა და IUCN-ის სამხრეთ კავკასიის ოფისი ხელს უწყობენ ქცია-ტაბაწყურის ადკვეთილის ტურისტული და ადმინისტრაციული ინფრასტრუქტურის განვითარებას.

აშშ-ს შინაგანი დეპარტამენტის საერთაშორისო ტექნიკური დახმარების პროგრამის

საქართველოს კომპონენტის ფარგლებში მომზადდა სასწავლო მოდულები და მიმდინარეობს ტრენინგების სერია დაცული ტერიტორიების სააგენტოს, ცალკეული დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციებისა და სხვა სამთავრობო უწყებებისათვის. ტრენინგები ჩატარდა შემდეგ ტემებზე: ბუნებრივი ხანძრების მართვის გეგმის შედგენა; ბუნებრივი ხანძრების წინააღმდეგ ბრძოლა და ხანძრების შემდგომ ეკოსისტემების რეაბილიტაცია, გეოსაინფორმაციო სისტემები დაცული ტერიტორიების მართვაში; ეფექტური ლიდერობა; ვიზიტორთა მომსახურება; რეინჯერთა მოვალეობები. დაგეგმილია ტრენინგების ჩატარება შემდეგ თემებზე: ეფექტური ადმინისტრირება; პარტნიორობა; მდგრადი ინფრასტრუქტურა. აღნიშნული ტრენინგების ჩატარებას მხარს უჭერს, აგრეთვე, გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოება (GTZ).

BP-ისა და მისი პარტნიორი კომპანიების (BTC Co. და SCP Co.) დაფინანსებული გარემოსდაცვითი საინვესტიციო პროგრამისა და IUCN-ის სამხრეთ კავკასიის ოფისის მხარდაჭერით ჩატარდა ტრენინგები დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და ცალკეული დაცული ტერიტორიების მენეჯერებისათვის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმების შემუშავების საკითხზე.

აშშ-ს შინაგანი დეპარტამენტის საერთაშორისო ტექნიკური დახმარების პროგრამისა და ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნოს მხარდაჭერით ორგანიზებული იქნა სასწავლო და გამოცდილების გაზიარების ტურები დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა თანამშრომლებსა და ცალკეული დაცული ტერიტორიების მენეჯერებისათვის ევროპისა და აშშ-ს დაცულ ტერიტორიებში.

ევროკომისიის (EC) მხარდაჭერით „ნაკრესი“ და Fauna & Flora International ახორციელებენ პროექტს „საქართველოს დაცული ტერიტორიების შესაძლებლობის გაუმჯობესება და ადგილობრივი თემის ჩართვა საქართველოს უნიკალური და საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის პროცესში“, რომლის ფარგლებში მიმდინარეობს ვაშლოვანის და თუშეთის დაცული ტერიტორიების საჭიროებათა შეფასება და საჭირო ტრენინგებით და რესურსებით უზრუნველყოფა, მათი კანონდღსრულების სტრატეგიის დახვეწა.

მიზანი 3.3 დაცული ტერიტორიებისათვის სათანადო ტექნოლოგიების შემუშავება, გამოყენება და გადაცემა

ამოცანა: 2010 წლისათვის საგრძნობლად გაუმჯობესდეს დაცული ტერიტორიების ეფექტურად მართვის ტექნოლოგიებისა და ინოვაციური მიდგომების შემუშავება, აღიარება და გადაცემა, ტექნოლოგიების გადაცემისა და თანამშრომლობის შესახებ მხარეთა კონფერენციის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გათვალისწინებით.

საქართველოსთვის დაცული ტერიტორიების გეგმარებასა და მართვაში უახლესი ტექნოლოგიების გადმოცემასა და გამოყენების უზრუნველყოფას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საერთაშორისო და ბილატერალური თანამშრომლობის ფარგლებში მიმდინარე პროექტები. ეს შეეხება, როგორც ე.წ. „პარდ“-ტექნოლოგიებს (როგორცაა მონიტორინგის აპარატურა, აღჭურვილობები), ასევე უმეტესწილად სწორედ ე.წ. „სოფტ“ ტექნოლოგიებს (როგორცაა, GIS ტექნოლოგიების გამოყენების დანერგვა, შესაბამისი უნარების, ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარება).

აღსანიშნავია, რომ ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნოს მიერ მომზადდა ეროვნული პარკების მენეჯმენტის დაგეგმვის სახელმძღვანელო, სამხეთ კავკასიის ქვეყნებში (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი) ახალი ეროვნული პარკების დაარსების პროცესის ხელშეწყობის მიზნით. სახელმძღვანელოს ტესტირება და ადაპტირება მოხდება ეროვნული პარკების ჩამოყალიბების პროცესში. BP-ისა და მისი პარტნიორი კომპანიების (BTC Co. და SCP Co.) დაფინანსებული გარემოსდაცვითი საინვესტიციო პროგრამისა და IUCN-ის სამხრეთ კავკასიის ოფისის მხარდაჭერით ქართულ ენაზე ითარგმნა და გამოიცა IUCN/WCPA-ს სახელმძღვანელო პრინციპები დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის შემუშავებისათვის.

მაგრამ ჯერ კიდევ არსებობს დაცული ტერიტორიების მართვასა და გეგმარებასთან დაკავშირებული ცოდნისა და საუკეთესო პრაქტიკის ხელმისაწვდომობის შემდგომი გაუმჯობესების აუცილებლობა, რასაც შეიძლება ხელი შეეწყოს გამოცდილების გაზიარების ტურების ორგანიზებით, თანამშრომელთა სტაჟირებით, ტრენინგებით, არსებული სახელმძღვანელოებისა და სხვა გამოცემების ადაპტირებული თარგმანების მომზადებით, თანამშრომელთათვის უცხო ენის სწავლების ხელშეწყობით.

მიზანი 3.4 დაცული ტერიტორიების და მათი ეროვნული და რეგიონული სისტემების ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფა

ამოცანა: 2008 წლისათვის როგორც ეროვნული, ასევე საერთაშორისო წყაროებიდან მობილიზდეს საკმარისი ფინანსური, ტექნიკური და სხვა ტიპის რესურსები დაცული ტერიტორიების ეროვნული და რეგიონული სისტემების შექმნისა და ეფექტურად მართვის უზრუნველყოფისათვის აუცილებელი დანახარჯების გასაწევად, განსაკუთრებით, როდესაც საჭიროა განვითარებადი, გარდამავალი ეკონომიკის მქონე და მცირე კუნძულოვანი განვითარებადი სახელმწიფოებისთვის მხარდაჭერის აღმოჩენა.

საქართველოში დაცული ტერიტორიების არასაკმარისი დაფინანსება და ფინანსური არამდგრადობა არის ერთერთი მნიშვნელოვანი ბარიერი დაცული ტერიტორიების ეფექტური მართვისა და საკონსერვაციო ღონისძიებების განხორციელებისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ 2009 წლისათვის მნიშვნელოვნად გაიზარდა დაცული ტერიტორიების დაფინანსება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან (2008 წელს დაცული ტერიტორიების დაფინანსება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან შეადგენდა დაახლოებით 3 762 ათას ლარს, შედარებით 2004 წელთან, როცა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსება შეადგენდა 429,1 ათას ლარს), არსებული დაფინანსება ბევრად უფრო ნაკლებია იმაზე, რაც არსებული დაცული ტერიტორიების ეფექტური მენეჯმენტისათვის არის საჭირო, რომ არაფერი ვთქვათ სისტემის გაფართოებაზე, კონსერვაციის პრიორიტეტების დასაკმაყოფილებლად და ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის მიზნების მისაღწევად. გარდა სახელმწიფო და დონორული დაფინანსებისა დაცულ ტერიტორიებს სხვა სახის დაფინანსება ძალიან მწირია. ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნა და განვითარება ძირითადად დონორული დაფინანსებით ხდება და პერიოდული ხარჯები კი სახელმწიფოს მიერ იფარება.

საკმაოდ მნიშვნელოვანია უკანასკნელ წლებში გარე წყაროებიდან მიღებული დაფინანსება დაცული ტერიტორიების განვითარებისათვის. ძირითად დონორებია: გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი (GEF), გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალური სამინისტრო (BMZ) და გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკი (KfW). ნორვეგიის მთავრობა, აშშ-ს შინაგანი დეპარტამენტი, ევროკომისია და ევროსაბჭო, MAVA Fondation pour la Protection de la Nature

ხანგრძლივადიანი მდგრადი დაფინანსების არსებობა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია იმ შედეგების შესანარჩუნებლად, რომლებიც მიღწეული იქნა უკანასკნელი წლების განმავლობაში საქართველოს დაცულ ტერიტორიებში დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერით განხორციელებული პროექტებით.

2006 წლის მარტში BMZ/KfW, CI და WWF-ის ინიციატივით დაფუძნდა დაცული ტერიტორიების სატრასტო ფონდი სომხეთის, აზერბაიჯანისა და საქართველოსათვის. სატრასტო ფონდი ამოქმედდა 2009 წლის წლის ბოლოსათვის. სატრასტო ფონდი დაფარავს პრიორიტეტული დაცული ტერიტორიების 50%-მდე საოპერაციო ხარჯებს ამ სამ ქვეყანაში მას შემდეგ, რაც დაკმაყოფილდება შემდეგი პირობები: (1) სახელმწიფო უკვე ფარავს შესაბამის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის ხარჯების 50%-ს; (2) დაცულ ტერიტორიას უკვე აქვს ან შემუშავების პროცესშია მენეჯმენტის გეგმა და ბიზნეს გეგმა; (3) მთავრობა წარუდგენს სატრასტო ფონდს საგრანტო ხელშეკრულებას. სატრასტო ფონდი ძალზედ საჭირო მექანიზმია საქართველოში პრიორიტეტული დაცული ტერიტორიების გრძელვადიანი პერიოდული ხარჯების დასაფინანსებლად, იმ შემთხვევაში, თუ შემოსავლის სხვა წყაროები იქნება განსაზღვრული და ფინანსურ მდგრადობის ხელშეწყობი სისტემური და ინსტიტუციონალური ბაზა

ჩამოყალიბებული. ამჟამად ფონდის მიერ მოზიდულია 8 მილიონი ევრო, გერმანიის მთავრობის (BMZ-სა და KfW-ს საშუალებით), WWF-ის, CI-ის გლობალური ეკოლოგიური ფონდის შენატანების წყალობით. ფონდის ამოქმედებასა და საჭირო ფინანსური რესურსების მოზიდვას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი CEPF-მა.

აღსანიშნავია საქართველოს დაცული ტერიტორიების დაფინანსებაში კერძო სექტორის მონაწილეობის ინიციატივა. კერძოდ, დაცული ტერიტორიების სააგენტოს, კავკასიის დაცული ტერიტორიების ფონდსა და “საქართველოს ბანკს” შორის ახლახან დაიდო მემორანდუმი, რომლის თანახმადაც „საქართველოს ბანკი“ ბორჯომ-ხარაგულის ეროვნული პარკის მხარდასაჭერად მომდევნო ერთი წლის განმავლობაში გამოყოფს 75000 აშშ დოლარს.

იმის გათვალისწინებით, რომ სახელმწიფო დაფინანსება არასაკმარისია, რომ კავკასიის დაცული ტერიტორიების სატრასტო ფონდს ესაჭიროება საკანონმდებლო და ინსტიტუციონალური გარემო, და რომ ეს ორი წყარო დაფინანსებისა მაინც არ არის საკმარისი დაფაროს დაცული ტერიტორიების მხარედი სისტემის მთლიანი ოპტიმალური ხარჯები საქართველოს მთავრობამ მოითხოვა ფინანსური დახმარება -საგან იმ დამატებითი ხარჯების დასაფარად, რომლებიც თან ახლავს ხელსაყრელი გარემოს შექმნას დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის მისაღწევად, რაც შემდგომში სისტემის გაფართოების შესაძლებლობას შექმნის.

2009 წლიდან საქართველოში GEF/UNDP-ის მხარდაჭერით დაიწყო პროექტი „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის გაააქტიურება“. პროექტის მიზანია დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის და მისი სამართლებრივი საფუძვლების განმტკიცება. პროექტი ითვალისწინებს დაცული ტერიტორიების ქსელის მდგრადი დაფინანსების გეგმის შემუშავებას, დაცული ტერიტორიების მდგრადი დაფინანსებისათვის საჭირო პოლიტიკისა და სამართლებრივი გარემოს ამოქმედებას, შესაძლებლობების გაძლიერებას დაცული ტერიტორიების ხარჯეფექტური მართვისათვის, შემოსავლების გენერირების მექანიზმების გამოცდას თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე.

მიზანი 3.5 კომუნიკაციისა და განათლების გაუმჯობესება და საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება

ამოცანა: 2008 წლისათვის სათანადოდ ამაღლდეს დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობის და სარგებლის შესახებ საზოგადოებრივი ცნობიერება.

საქართველოში დაცული ტერიტორიების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის ერთერთი ხელისშემშლელი ფაქტორია ადგილობრივი მოსახლეობის დაბალი გარემოსდაცვითი ცნობიერება და არასაკმარისი ინფორმირებულობა დაცული ტერიტორიების არსის და მათი სარგებლიანობის შესახებ. შედეგად მოსახლეობის მნიშვნელოვან ნაწილს დაცული ტერიტორიების მიმართ აქვს ანტაგონისტური დამოკიდებულება. განსაკუთრებით მწვავედება სიტუაცია, როცა ახალი დაცული ტერიტორიის დაარსებით ან არსებული გაფართოებით ხდება ადგილობრივი მოსახლეობისათვის გარკვეული რესურსებით სარგებლობის შეზღუდვა.

საქართველოში დაცული ტერიტორიების დაცული ტერიტორიების განვითარებასთან დაკავშირებული ყველა განხორციელებული და მიმდინარე პროექტის ერთერთი კომპონენტია განათლება, ინფორმირება და საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება. ამ მიმართულებით განსაკუთრებით გააქტიურებულია დაცული ტერიტორიების სააგენტოს საქმიანობებიც. მომზადებულია სხვადასხვა სახის პუბლიკაციები (ბროშურები, ლიფლეტები, პოსტერები, კალენდრები, საველე მეგზურები, ტურისტული გზამკვლევები, საველე სარკვევები), სატელევიზიო გადაცემები და ფოტოგამოფენები საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემისა და სხვადასხვა დაცული ტერიტორიების შესახებ. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციები ავითარებენ თანამშრომლობას ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან და სკოლებთან განათლებისა და ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით.

მხარდაჭერილი იქნა ადგილობრივი არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციების პროექტები (საზოგადოებრივი ეკობანაკების მოწყობა ბავშვებისთვის, პუბლიკაციები), რომლებიც ხელს უწყობენ ეროვნული პარკების პოპულარიზებას და მათი ბუნებრივი და კულტურული ფასეულობების შესახებ ინფორმაციის გავრცელებას მომზადდა ვიდეო კლიპები; ჩატარდა ტრენინგები მასწავლებლებისა და სკოლის მოსწავლეებისათვის, ბავშვთა ნახატების კონკურსები, სკოლებში შეიქმნა ეკობიბლიოთეკები. განსაკუთრებით აღსანიშნავია დაცული ტერიტორიების სააგენტოს, აშშ-ს შინაგანი დეპარტამენტის საერთაშორისო ტექნიკური დახმარების პროგრამის, ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრის (განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო) და ეუთოს მისიის პროექტის „ორჰუსის ცენტრი საქართველოში“ თანამშრომლობით ჩატარებული ტრენინგები საშუალო სკოლების ბიოლოგიისა და გეოგრაფიის პედაგოგებისათვის.

დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ ყოველწლიურად მზადდება სამოქმედო გეგმა საზოგადოების ინფორმირებისა და ცნობიერების ამაღლებისათვის. აგრეთვე, პერიოდულად ხორციელდება საზოგადოებრივი აღქმისა და დაცული ტერიტორიების სოციალური გავლენის მონიტორინგი და შეფასება სპეციალური კითხვარის საშუალებით, რომელიც მომზადდა სოციოლოგიური კვლევების ცენტრ „გორბთან“ თანამშრომლობით. 2008 წელს გამოკითხვა ჩატარდა 19 დაცული ტერიტორიის მიმდებარედ მცხოვრებ მოსახლეობაში.

თუმცა მოსახლეობის ქცევისა და დამოკიდებულების შეცვლა დაცული ტერიტორიების მიმართ რთული და ხანგრძლივი პროცესია. აღნიშნული უპირველესად საჭიროებს დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციების შესაძლებლობების გაძლიერებას ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირებისა და ცნობიერების ამაღლების ეფექტური ქმედებების დაგეგმვისა და განხორციელების კუთხით. ამ მხრივ, „დაცული ტერიტორიების შესაძლებლობების განვითარების სამოქმედო გეგმის“ მიხედვით საჭიროა საბაზისო გამოკვლევის ჩატარება საზოგადოების ცნობიერების არსებული დონის განსაზღვრისათვის, ძირითად სამიზნე ჯგუფებზე მიმართული ცნობიერების ამაღლების სტრატეგიის შემუშავება და განხორციელება.

მიზანი 4.1 ეროვნული და რეგიონული დაცული ტერიტორიების სისტემებისათვის მინიმალური სტანდარტებისა და საუკეთესო პრაქტიკის მაგალითების შემუშავება და მიღება.

ამოცანა: 2008 წლისთვის შემუშავდეს და მიღებულ იქნეს დაცული ტერიტორიების ეროვნული და რეგიონული სისტემების დაგეგმარების, შერჩევის, დაარსების, მართვისა და ზედამხედველობის სტანდარტები, კრიტერიუმები და საუკეთესო პრაქტიკის მაგალითები.

საქართველოში არ არის შემუშავებული დაცული ტერიტორიების დაგეგმარების, შერჩევის, დაარსების, მართვისა და ზედამხედველობის სტანდარტები და კრიტერიუმები. „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრულია მხოლოდ სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიის დაარსებისათვის ტერიტორიის შერჩევის ზოგადი კრიტერიუმები.

ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბების ფარგლებში შერჩეული ინდიკატორებიდან 3 დაკავშირებულია სწორედ დაცული ტერიტორიების სისტემაში მიღწეულ შედეგებთან. ესენია:

- დაცული ტერიტორიების ქსელის საერთო ფართობი (კანონით შექმნილის დაცული ტერიტორიების ფართობის ცვლილება);
- იმ დაცული ტერიტორიების საერთო რაოდენობის ცვლილება, რომლებიც იმართება მენეჯმენტის გეგმების საფუძველზე, კვალიფიცირებული პერსონალის მიერ;
- დაცული ტერიტორიების ქსელის საერთო ფართობში უპირატესად ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის გამოყოფილი ადგილების ფართობის

<p>ცვლილება.</p> <p>ხოლო ერთი ინდიკატორი უკავშირდება დაცული ტერიტორიებისათვის არსებულ საფრთხეს, კერძოდ ფასდება იმ დაცული ტერიტორიების რაოდენობა, რომლებიც იმყოფება ინფრასტრუქტურის განვითარების ზეგავლენის ქვეშ.</p> <p>ამჟამად მიმდინარეობს მეთოდოლოგიის შემუშავება აღნიშნული ინდიკატორების წარმოებისათვის.</p>
<p>მიზანი 4.2   დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის შეფასება და გაუმჯობესება</p>
<p><i>ამოცანა: 2010 წლისათვის კონვენციის მხარეებმა დაამტკიცონ და განხორციელონ კონკრეტული დაცული ტერიტორიების, დაცული ტერიტორიების ეროვნული და რეგიონული სისტემების და ტრანსსახელმწიფო დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის მონიტორინგის, შეფასებისა და ანგარიშების კონცეფციები.</i></p>
<p>საქართველოში დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის შეფასება განხორციელდა WWF Protected Areas for a Living Planet – Caucasus Ecoregion Project-ის ფარგლებში MAVA Fondation pour la Protection de la Nature დაფინანსებით. საქართველოს დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის შეფასება განხორციელდა WWF-ის მიერ შემუშავებული დაცული ტერიტორიების მართვისა და პრიორიტეტულ მიმართულებათა განსაზღვრის სწრაფი შეფასების (RAPPAM) მეთოდოლოგიის გამოყენებით. მართვის ეფექტურობა შეფასდა 35 დაცულ ტერიტორიაში. შეფასდა და განისაზღვრა დაცულ ტერიტორიებში ამჟამად არსებული ძირითადი ზემოქმედებები და საფრთხეები.</p> <p>შეფასებამ გამოავლინა ის ძირითადი კომპონენტები, რომლებსაც ზეგავლენა აქვს დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობაზე, ესენია: მართვის დაგეგმარება, ადამიანური რესურსების განვითარება და ტრენინგები, მონაცემთა შეგროვება და დამუშავება, ინფრასტრუქტურის განვითარება, ინვენტარიზაცია, ველური ბუნების მენეჯმენტი, კვლევა და ფინანსირება.</p> <p>შეფასებამ ასევე გამოავლინა დაცული ტერიტორიის სისტემაში არსებული ძლიერი და სუსტი მხარეები. სისტემურ დონეზე ძლიერი მხარეებია მაგალითად შემდეგი: დაცული ტერიტორიების სისტემაში ეკოსისტემების სრული მრავალფეროვნების არსებობა მაღალი საკონსერვაციო ღირებულების მქონე უბნებით (თუმცა, მიუხედავად ამისა, გამოვლენილ იქნა ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნის საჭიროება); დაცული ტერიტორიების ეროვნული პოლიტიკით ნათლადაა განსაზღვრული დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარების ხედვა, მიზნები და ამოცანები. დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული კანონმდებლობა ეფექტურად სრულდება, თუმცა არსებობს გაუმჯობესების საჭიროება. ეროვნული პოლიტიკა ხელს უწყობს საზოგადოებასთან დიალოგს და თანამშრომლობას.</p> <p>გამოვლენილ სუსტ მხარეებს შორის არის, მაგალითად, სახეობების არაადეკვატური დაცვა; დაცული ტერიტორიების ფარგლებში დამახასიათებელი და ხელშეუხებელი ეკოსისტემების წარმოდგენის დაბალი ხარისხი; ინვენტარიზაციის მიზნით მიმდინარე კვლევების დაბალი დონე; იშვიათი და/ან ძლიერ შემცირებული ეკოსისტემების აღდგენითი ღონისძიებების არსებული დაბალი დონე; დაცული ტერიტორიების თანამშრომელთათვის უნარების გაძლიერებისა და ტრენინგების არსებული პროგრამების არაეფექტურობა; არასაკმარისი ნება და დაფინანსება დაცული ტერიტორიების სისტემის ეფექტური მართვისათვის და სხვა.</p>
<p>მიზანი 4.3   დაცული ტერიტორიების მდგომარეობის და მათში არსებული ტენდენციების შეფასება და მონიტორინგი</p>
<p><i>ამოცანა: 2010 წლისათვის შეიქმნას ეროვნული და რეგიონული სისტემები, რომლებიც იძლევიან საშუალებას, რომ განხორციელდეს დაცული ტერიტორიების ფართობის, მდგომარეობის და მათში მიმდინარე ტენდენციების ეფექტური მონიტორინგი ეროვნულ,</i></p>

რეგიონულ და გლობალურ დონეებზე, აგრეთვე ხელს უწყობენ ბიომრავალფეროვნების დაცვის გლობალური ამოცანების გადაჭრაში მიღწეული პროგრესის შეფასებას.

დაცულ ტერიტორიებზე არსებული მონიტორინგის დონე საშუალოა. რეგულარულად მიმდინარეობს დაცულ ტერიტორიებზე რესურსების ლეგალური და არალეგალური გამოყენების ზეგავლენის მონიტორინგი და დოკუმენტირება;

დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციები ყოველწლიურად გადასცემენ დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და სტატისტიკის დეპარტამენტს ძირითად ფრინველთა და ძუძუმწოვართა, აგრეთვე, საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ მცენარეთა და ცხოველთა აღრიცხვის მონაცემებს. აღრიცხვის მონაცემები თავს იყრის დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მონაცემთა ბაზაში, რომელიც წარმოებს 2007 წლიდან. თუმცა მონიტორინგისათვის საჭირო საშუალებების (ადამიანური, ფინანსური რესურსები და ტექნიკური აღჭურვილობა) არ არსებობის გამო აღრიცხვის მონაცემების სანდოობა დაბალია. აუცილებელია ადმინისტრაციების თანამშრომლების შესაძლებლობების გაძლიერება, კვლევის თანამედროვე მეთოდების დანერგვა და მონიტორინგის პროგრამების შემუშავება ცალკეული დაცული ტერიტორიებისათვის. „საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტის“ (GEF/მსოფლიო ბანკი) ფარგლებში ნაკრესმა მოამზადა და გამოსცა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სახელმძღვანელო აღმოსავლეთ საქართველოს დაცული ტერიტორიებისათვის და ჩაატარა ტრენინგები დაცული ტერიტორიების სააგენტოს და აღმოსავლეთ საქართველოს დაცული ტერიტორიების (ლაგოდეხის ნაკრძალი და აღკვეთილი, ვაშლოვანი ნაკრძალი და ეროვნული პარკი, თუშეთის ნაკრძალი და ეროვნული პარკი, ბაწარა-ბაბანეური ნაკრძალი და ილტოს აღკვეთილი) ადმინისტრაციის თანამშრომელთათვის. თუმცა მონიტორინგის პროგრამების ეფექტური დანერგვისათვის თანამშრომელთა შესაძლებლობების ზრდის მუდმივმოქმედი მექანიზმის შემუშავების აუცილებლობა.

მიზანი 4.4 დაცული ტერიტორიების და მათი სისტემების დაარსებისას და ეფექტურობის უზრუნველყოფისთვის სამეცნიერო ცოდნის გათვალისწინება

ამოცანა: განვითარდეს დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული სამეცნიერო ინფორმაცია, რაც დაეხმარება მათ დაარსებას, ეფექტურობასა და მართვას.

დაცულ ტერიტორიებზე არსებული კვლევების დონე საშუალოა. ბევრ დაცულ ტერიტორიაზე გარკვეულწილად ხორციელდება ბიომრავალფეროვნების საკითხებთან დაკავშირებული კვლევები; სოციალურ საკითხებთან დაკავშირებული კვლევები რეგულარულად მიმდინარეობს ყველა დაცულ ტერიტორიაზე. დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციის პერსონალის მიერ სამეცნიერო კვლევებისა და რეკომენდაციების სისტემატურად გაცნობის შესაძლებლობის მანევრებადი არ არის მაღალი. უმეტესობა დაცული ტერიტორიებისთვის განსაზღვრულია კვლევების პრიორიტეტული მიმართულებები, მაგრამ, არ არის მათი განხორციელებისათვის საჭიროა ფინანსები.

საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე კვლევები ძირითადად ხორციელდება კვლევითი ინსტიტუტების (მათ შორის უცხოური), არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ინდივიდუალური პროექტების ფარგლებში.

კვლევები ძირითადად ხორციელდება ხერხემლიანთა ფაუნის, ძირითადად მტაცებლების, ჩლიქოსნების, ხელფრთიანთა და ორნითოფაუნის შესწავლის მიზნით. მიმდინარეობს, აგრეთვე, ბოტანიკური და ენტომოლოგიური კვლევები, შედარებით ნაკლებადაა შესწავლილი სოკოები. სამეცნიერო გამოკვლევები ძირითადად ხორციელდება ბორჯომ-ხარაგულისა და ვაშლოვანის ეროვნულ პარკებში.

დაცული ტერიტორიების უმრავლესობაში არ არის ჩატარებული ბუნებრივი და კულტურული რესურსების ინვენტარიზაცია. ხელმისაწვდომია მხოლოდ 80-90-იანი წლების სატყეო ინვენტარიზაციის მონაცემები. აღსანიშნავია, რომ „დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტის მხარდაჭერით“ (მსოფლიო ბანკი/GEF, 2002-2008) ბიომრავალფეროვნების დეტალური კვლევები ჩატარდა აღმოსავლეთ კავკასიონის დაცულ ტერიტორიებში (ლაგოდეხის ნაკრძალსა და აღკვეთილში, ვაშლოვანის ნაკრძალსა და ეროვნულ პარკში, თუშეთის ნაკრძალსა და

ეროვნულ პარკში, ბაწარა-ბაბანურის ნაკრძალსა და იღტოს აღკვეთილში), აგრეთვე ცენტრალური კავკასიონის გეგმარებით დაცულ ტერიტორიებში.

ამჟამად დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ მზადდება დაცულ ტერიტორიებზე მიმდინარე სამეცნიერო კვლევების მონაცემთა ბაზა.